

Ліцензія серія ВО № 00228 - 022801 від 15.05.2017 р.

Європейська освіта
Європейський стиль життя!

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Всі спеціальності акредитовані.

Випускники отримують диплом державного зразка

У СТРУКТУРІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ФУНКЦІОНУЮТЬ ФАКУЛЬТЕТИ

ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Бакалавр:

- Інженерія програмного забезпечення
- Комп'ютерні науки
- Кібербезпека

Магістр:

- Комп'ютерні науки
- Кібербезпека

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Бакалавр:

- Право
- Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Магістр:

- Право
- Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Бакалавр:

- Практична психологія
- Соціальні міжнародні проекти та іноземна мова, перша – англійська, друга – за вибором

Магістр:

- Практична психологія
- Соціальні міжнародні проекти та іноземна мова, перша – англійська, друга – за вибором

АСПІРАНТУРА (PhD)

- Економіка
- Політологія
- Фінанси, банківська справа та страхування
- Менеджмент
- Маркетинг
- Право
- Комп'ютерні науки

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

Бакалавр:

- Хореографія
- Економіка
- Облік і оподаткування
- Фінанси, банківська справа та страхування
- Менеджмент
- Маркетинг
- Екологія

Магістр:

- Хореографія
- Економіка
- Облік і оподаткування
- Фінанси, банківська справа та страхування
- Менеджмент
- Маркетинг
- Екологія

ФАХОВИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

- Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
- Економіка
- Облік і оподаткування
- Фінанси, банківська справа та страхування
- Менеджмент
- Право
- Екологія
- Інженерія програмного забезпечення

Наша адреса:
03115, м. Київ, м. «Святошин»,
бульвар Академіка Вернадського, 16в
Телефон приймальної комісії:
(044) 450-64-90, (050) 442 55 52
E-mail: prkomisija@gmail.com,
[http:// www.e-u.in/ua](http://www.e-u.in/ua)

Паралельне навчання в Польщі.
Вступ без ЗНО!

Денна і заочна (дистанційна) форми навчання.
Друга вища освіта.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Бортун Каріна
Важеніна Олена

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА:

МОРФЕМІКА.
СЛОВОТВІР: МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Бортун Каріна, Важеніна Олена

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА: МОРФЕМІКА.
СЛОВОТВІР: МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ – 2023

УДК 811.161.2'373.161(075)

Б82

Рекомендовано до друку Вченою радою Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет» (протокол № 3 від 28.09.2022 р.)

Рецензенти:

Кравченко Є.Г., кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики, факультету міжнародних відносин, Національного авіаційного університету.

Конопленко Н.А., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та іноземних мов імені Якіма Яреми, Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького.

Бортун Каріна, Важеніна Олена

Б82 Сучасна українська мова: Морфеміка. Словотвір: матеріали для дистанційної роботи студентів. Київ. Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет». 2023. 214 с.

ISBN 978-966-301-261-2

У навчальному посібнику вміщено науково-дослідне завдання для студентів, тести з курсу «Морфеміка і словотвір», тексти самостійних та індивідуальних робіт, матеріали для індивідуального науково-дослідного завдання, зразки схем, які можна використовувати як опорний конспект для поглиблення знань з курсу «Морфеміка і словотвір». Запропоновані вправи складені відповідно до чинної програми з курсу сучасної української літературної мови для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Для студентів, викладачів, усіх, кого цікавлять актуальні питання морфеміки і словотвору.

УДК 811.161.2'373.161(075) Б82

ISBN 978-966-301-261-2

© Бортун К., Важеніна О., 2023

© Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет», 2023

ВСТУП

Курс «Морфеміка і словотвір» є одним із найскладніших курсів сучасної української літературної мови, який передбачає вивчення та засвоєння теоретичних основ морфеміки та дериватології на вироблення практичних умінь і навичок, зокрема вміти правильно виконати морфемний, словотвірний аналізи; виявити морфонеологічні явища, що відбуваються під час словотворення; будувати словотвірні ланцюжки, гнізда тощо. Для цього студенти насамперед повинні мати глибоку теоретичну базу, оволодіти необхідним поняттєвим апаратом і вільно застосовувати набуті в процесі вивчення курсу знання для виконання практичних завдань.

Саме тому навчальний посібник укладено відповідно до програми з курсу «Сучасна українська літературна мова: Морфеміка. Словотвір» для студентів філологічних спеціальностей. У ньому подано індивідуальне науково-дослідне завдання для студентів, тести з курсу «Морфеміка і словотвір», тексти самостійних та індивідуальних робіт, опорний конспект у вигляді схем за основними темами курсу.

Навчальний матеріал із морфеміки та словотвору спрямовано на всебічне вивчення різних класів морфем і способів словотвору, а також на комплексний аналіз особливостей морфемної і словотвірної будови кожної із повнозначних частин мови.

У праці автори запропонували по 50 варіантів самостійних й індивідуальних робіт, що об'єднують теоретичні питання та практичні завдання, частина яких є проблемно-пошукового характеру. Теоретичні питання загалом сформульовано дискусійно.

Ще одним важливим складником цього навчального посібника є тести до тем та загалом до всього курсу. Тестування як об'єктивну й ефективну форму контролю активно застосовують під час дистанційного навчання. До кожного тестового завдання подано варіанти відповідей. Це дозволить

студентам самостійно розв'язувати тести й об'єктивно себе оцінювати. Маємо зазначити, що тестові завдання в посібникові спрямовані на всебічне вивчення морфеміки та словотвору як основних і важливих ярусів мовної структури.

На допомогу студентам авторами підготовлено зразки морфемного та словотвірний аналізів слів, зразки схем, які можна використовувати як опорний конспект для поглиблення з курсу «Морфеміка і словотвір», рекомендовано перелік літератури, яку студенти повинні опрацювати, перш ніж виконувати завдання.

Запропоновано рекомендації та детальні інструкції для підготовки презентації, її структурних компонентів. Подано науково-методичний коментар щодо роботи з різними типами словників.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Зміст.....	5
Тестові завдання за темами	6
Індивідуально науково-дослідне завдання для студентів «Характеристика морфемних і словотворчих словників»	94
Основні вимоги до змісту, оформлення та застосування мультимедійних презентацій	98
Завдання для самостійної роботи	137
Індивідуальні завдання	154
Морфемний аналіз похідного слова	179
Словотвірний аналіз похідного слова	183
Схема повного словотвірного аналізу похідного слова	184
Глосарій.....	186
Список літератури	208
Словники	212

Тестові завдання за темами

Тема 1. «Вступ. Морфеміка як розділ мовознавчої науки»

1. Морфеміка як розділ науки про мову.
2. Морфема як мінімальна значуща одиниця слова. Кваліфікаційні ознаки морфеми.
3. Співвідношення понять морф і морфема.
4. Аломорфи та варіанти морфем.

1. До якого розділу мовознавства традиційно зараховують морфеміку:

- а) фонетики;
- б) стилістики;
- в) морфології;
- г) словотвору.

2. Назвіть найменшу одиницю морфеміки:

- а) морф;
- б) морфема;
- в) аломорф;
- г) фонема.

3. Укажіть, що зі зазначеного не є предметом вивчення морфеміки:

- а) вивчає морфеми, їхню класифікацію;
- б) поділ слів на морфеми;
- в) аналіз етимології і походження морфеми у синхронії і діяхронії;
- г) правила сполучуваності у внутрішній будові слова та зміни у морфемних структурах.

4. Укажіть, коли морфеміку почали виділяти як окремий розділ мовознавства:

- а) 1980-их рр.;
- б) 1970-их рр.;
- в) 1960-их рр.;
- г) 2000-х рр.

5. Укажіть неправильне твердження:

- а) морфеміка – сукупність усіх морфем, наявних у мові, із урахуванням їх типів та ієрархії;
- б) морфеміка – розділ науки про мову, що вивчає типи та склад морфем (звуковий і буквені) їх значення (граматичні та словотворчі), відносини між собою та до слова загалом;
- в) термін морфема увела в науковий обіг Н. Клименко в XVIII ст.;
- г) одним із завдань морфеміки є розробка принципів морфемного аналізу.

6. Укажіть, що є предметом вивчення морфеміки:

- а) формальні та семантичні властивості морфем;
- б) слово в його структурному аспекті;
- в) функції морфем у слові;
- г) принципи морфемного та словотворчого аналізу.

7. Хто ввів термін «морфеміка» у науковий обіг:

- а) Н. Клименко;
- б) І. Бодуен де Куртене;
- в) Л. Полюга;
- г) Є. Карпіловська.

8. Найменшою значущою частиною слова, тобто найменшою двосторонньою одиницею в будові слова, яка не розкладається на одиниці такого ж порядку називають:

- а) морф;
- б) морфему;
- в) аломорф;
- г) варіант фонем.

9. Укажіть правильне твердження:

- а) морфема є найменшою та неподільною одиницею;
- б) морфеми можна поділити на фонеми, які виражають певний зміст;
- в) морфема – унікальна одиниця, яка не здатна на відтворення;
- г) морф – поняття синонімічне до «фонеми».

10. Назвіть автора/авторку першого підручника «Основи морфеміки української мови»:

- а) Н. Клименко;
- б) К. Городенська;
- в) І. Бодуен де Куртене;
- г) С. Панцьо.

11. Укажіть, яка зі зазначених ознак не належить морфемі:

- а) мінімальність;
- б) значущість;
- в) повторюваність;
- г) полісемантичність.

12. Зазначте, яка з ознак не є визначальною в характеристиці терміна «морф»:

- а) конкретний вияв певної морфеми у слові;
- б) одиниця мови;
- в) різне графічне оформлення;
- г) може бути реалізована лише в певному слові.

13. Однакові за значенням морфи, формальна відмінність між якими зумовлена позицією в слові це:

- а) аломорф;
- б) морф;
- в) морфема;
- г) варіант морфеми.

14. Укажіть неправильне твердження:

- а) варіанти морфем – однакові за значенням морфи, які є взаємозамінними в тих же позиціях у слові;
- б) варіанти морфем – морфи, які характеризуються фонемною близькістю, наділені тотожним значенням і здатні замінити один одного в тій самій формі слова;
- в) варіанти морфем перебувають в однаковій граматичній позиції;
- г) варіанти морфем не можуть бути взаємозамінними в одній граматичній позиції.

15. Які флексії не виступають варіантами в українській мові:

- а) *-у/-ові*;
- б) *-ами/-ю, -е/-ями, -има/-ми*;
- в) *-ю/-е*;
- в) *-а/-у*.

16. Укажіть типи варіантів морфем:

- а) повні/часткові;
- б) вільні/зв'язані;
- в) регулярні/нерегулярні;
- г) прості/складні.

17. Які зі зазначених варіантів морфем не є повними:

- а) *-есеньк/-юсіньк*;
- б) *-а/-ая*;
- в) *-е/- еє*;
- г) *-ся/-сь*.

18. Морфи, які в одних позиціях взаємозамінюються, а в інших – навпаки називаються:

- а) повні;
- б) змішані;
- в) граматичні;
- г) часткові.

19. Аломорф – це:

- а) якісна видозміна морфеми;
- б) фонетична модифікація морфеми;
- в) семантична видозміна морфеми;
- г) граматична видозміна морфеми.

20. У якій позиції постфікси *-ся/-сь* є взаємозамінними:

- а) у позиції після приголосного морфа;
- б) у позиції після тематичного голосного морфа;
- в) у позиції після морфа з кінцевим приголосним;
- г) у позиції після голосного морфа.

**Тема 2. «Класифікація морфем у сучасній українській мові:
загальна характеристика»**

1. Класифікація морфем за значенням.
2. Класифікація морфем за функцією.
3. Класифікація морфем за способом вираження.
4. Класифікація морфем кількістю наявних фонем.
5. Класифікація морфем за ступенем здатності сполучатися з іншими морфемами.
6. Класифікація морфем за ступенем поширеності.
7. Класифікація морфем за походженням.
8. Класифікація морфем за продуктивністю.

1. Укажіть варіант, у якому неправильно зазначено тип класифікації морфем:

- а) класифікація морфем за значенням, за функцією;
- б) класифікація морфем за способом вираження, за кількістю;
- в) класифікація морфем за ступенем здатності сполучатися з іншими морфемами, за ступенем поширеності;
- г) класифікація морфем за походженням, за складністю.

2. У класифікації морфем за значенням морфем поділяють на такі 2 види:

- а) кореневі та суфіксальні;
- б) кореневі й афіксальні;
- в) афіксальні та безафіксні;
- г) афіксальні та продуктивні.

3. Укажіть, яке твердження не належить до характеристики кореневої морфеми (кореня):

- а) виражає загальне лексичне значення;
- б) утворює нові слова;
- в) морфема, яка розташована у слові після всіх морфем і виражає граматичне або словотвірне значення;
- г) приєднує до себе інші структурні сегменти.

4. Слова зі спільним коренем називають:

- а) афіксальними;
- б) спорідненими;
- в) запозиченими;
- г) службовими.

5. Укажіть неправильне твердження:

- а) афіксальні морфеми є носіями словотворчих або граматичних значень;
- б) в українській мові існує велика кількість безкорневих слів;
- в) кореневі морфеми є носіями лексичного значення слова;
- г) афіксальні морфеми не можуть утворювати слів без кореня, вони завжди прикріплені до нього.

6. Укажіть неправильне твердження:

- а) кореневі морфеми є факультативними (без нього слово може існувати);
- б) безафіксних слів досить багато (частки, прислівники, сполучники, невідмінювані іменники та прикметники на взірець леді, купе, беж);
- в) серед суфіксальних морфем розрізняють такі: префікс, флексія, інтерфікс, суфікс, конфікси, постфікс;
- г) завдяки кореневій морфемі всім спорідненим словам властива певна спорідненість значень.

7. Суфікс – це:

- а) морфема, яка виступає або безпосередньо перед коренем, або перед іншим префіксом;
- б) морфема (афікс), який, маючи неподільне значення, складене з двох частин, що розташовані перед коренем і після нього;
- в) морфема, яка приєднується або безпосередньо до кореня, або до іншого суфікса;
- г) морфема, яка виступає в словоформі або після кореня, або після попереднього суфікса.

8. Укажіть, які типи конфіксів не властивих українській мові:

- а) іменникові;
- б) займенникові;
- в) прикметникові;
- г) дієслівні.

9. У якому рядку зазначено іменникові конфікси:

- а) без-...-н, під-...н;
- б) у-...-и (ти), о-...-і (ти);
- в) ви-...-ок, між-...-й;
- г) по-...-и, по-....-ому.

10. У якому рядку наявні прикметникові конфікси:

- а) о-...ок, о-...ець;
- б) роз-...-ува (ти), о-...-і (ти);
- в) по-...-и, по-....-ому;
- г) не-.....-н, під-...-н.

11. Постфікс – це:

- а) службова морфема, яка розташована в слові після всіх морфем (після суфіксів і закінчення) і виражає граматичне або словотвірне значення;
- б) афікс, який може маючи неподільне значення, складене з двох частин, що розташовані перед коренем і після нього;
- в) афікс, який виступає або безпосередньо перед коренем, або перед іншим префіксом;
- г) сполучна морфема складного слова.

12. Укажіть рядок, у якому зазначені постфікси:

- а) *-о-, -е-*;
- б) *-ся(-сь), -то, -но, -те*;
- в) *-ть, хтозна-, -ти, по-, при-, -у-*;
- г) *-в, -л, най-, якнай-, -учи, -ючи*.

13. Укажіть правильне твердження:

- а) лексико-поняттєві морфеми є носіями загального лексичного значення;
- б) словотворчі морфеми – творення слів від твірного слова з новим лексичним значенням;
- в) словозмінним афіксом називають постфікс;
- г) сраматичні (формотворчі) не утворюють слова з новим лексичним значенням, а виражають граматичні значення роду, часу, виду, відмінка тощо.

14. Укажіть типи морфем за способом вираження (за наявністю або відсутністю показника):

- а) позитивні та звукові;
- б) афіксальні та кореневі;
- в) питомо українські та запозичені;
- г) субстанціальні та нульові.

15. Хто вперше ввів поняття «нульові морфеми» в науковий обіг:

- а) Н. Клименко;
- б) І. Бодуен де Куртене;
- в) М. Шанський;
- г) О. Реформатський.

16. Укажіть неправильне твердження:

- а) слова *стіл, віл, ніч* тощо, незважаючи на їх видиму одноморфемність, треба вважати двоморфемними, що складаються з основи вимовно-слухової величини та закінчення «нуль»;
- б) нульові флексії виявляються шляхом зіставлення з іншими граматичними формантами тих самих слів (*гість-гост-я*);
- в) нульовими морфемами можуть бути лише флексії;
- г) під нульовою морфемою розуміється така матеріально не виражена морфема, яка виділяється у слові на основі зіставлення співвідносних форм, що мають матеріально виражені морфеми того ж типу.

17. Укажіть типи морфем за кількістю наявних фонем:

- а) одноморфемні та поліморфемні;
- б) нульові та багатоморфемні;
- в) одно морфемні та двоморфемні;
- г) багатозначні та нульові.

18. Укажіть типи морфем за ступенем здатності сполучатися з іншими морфемами:

- а) позитивні та негативні;
- б) двоскладні й однокладні;
- в) постійні чи вибіркові;
- г) регулярні та нерегулярні.

19. Укажіть правильне твердження:

- а) нерегулярні морфеми відтворюють модель і складають словотвірний ряд;
- б) регулярні морфеми виступають у цілому ряді слів одного лексико-граматичного розряду;
- в) слова з регулярними суфіксами не можуть утворювати певні лексико-граматичні групи;
- г) регулярні афікси виступають як носії семантики лише у складі слова.

20. Укажіть правильне твердження:

- а) суфікс *-ух*, *-адя* є регулярними афіксами;
- б) семантика нерегулярних афіксів визначається лише у складі слова шляхом зіставлення зі спорідненими та твірними словами;
- в) використання в українській мові іншомовних морфем (*-ус*) є природним явищем;
- г) афікси *-дром*, *-тека* сьогодні вважають нерегулярними.

Тема 3. «Характеристика морфемного складу української мови»

1. Корінь слова.
2. Префікс.
3. Суфікс.
4. Флексія.
5. Постфікс.
6. Афіксоїди (префіксоїди і суфіксоїди).

1. Хто ввів термін «корінь слова» в українське мовознавство:

- а) І. Бодуен де Куртене;
- б) Я. Головацький;
- в) Н. Клименко;
- г) П. Залозний.

2. Укажіть неправильне твердження:

- а) до виходу праці «Граматика руського языка» (1849 р.) корінь слова називали «пень»;
- б) корінь слова займає центральну позицію у слові найбільш незалежною у структурному та семантичному відношенні морфемою;
- в) корінь слова є непродуктивною та нерегулярною морфемою української мови;
- г) корінь — основна, єдина обов'язкова для кожного слова морфема, що є носієм його лексичного значення та повторюється в усіх граматичних формах і споріднених словах.

3. Укажіть неправильне твердження:

- а) характерною ознакою кореня є облігаторність (обов'язковість у слові);
- б) корінь завжди матеріально виражений;
- в) корінь співвідносить слово з граматичним рівнем;
- г) корінь слова бере участь у побудові слів різних частин мови.

4. Укажіть неправильне твердження:

- а) корінь – стійкий елемент мови, що зберігаються впродовж тривалого історичного розвитку мови;
- б) за особливостями вияву в споріднених словах розрізняють вільні або зв'язані корені;
- в) вільний корінь – це такий, який разом із флексією (або без неї) формує цілісне слово;
- г) слово *лід, дорога, стіл* тощо має зв'язаний корінь.

5. Які корені здатні приєднуватися зі словотворчими, формотворчими афіксами та іншими коренями:

- а) зв'язані;
- б) вільні;
- в) запозичені;
- г) власне українські.

6. Укажіть правильне твердження:

- а) вільні корені можуть уживатися самостійно;
- б) вільні корені не можуть легко позбавитися афіксів;
- в) зв'язані корені можуть вживатися без словотворчих афіксів;
- г) у словах *вимикати, замок, палець* корені є вільними.

7. Як О. Реформатський назвав зв'язані корені:

- а) запозиченими словами;
- б) усіченими;
- в) радикасоїдами;
- г) раритетними.

8. Укажіть неправильне твердження:

- а) у зв'язаних коренів здебільшого невиразна семантика;
- б) радикасодів особливо багато серед запозичених слів;
- в) флексія – найважливіший елемент зв'язаних коренів;
- г) вільний корінь не може формувати цілісне слово без флексії.

9. Під час якого виду словотворення не відбувається зміна частиномовної приналежності утвореного слова:

- а) при суфіксальному;
- б) при префіксальному;
- в) при суфіксально-префіксальному;
- г) при постфіксальному.

10. Які повнозначні частини мови не можуть утворювати префікси:

- а) числівники й іменники;
- б) займенники та прислівники;
- в) числівники та займенники;
- г) іменники та прислівники.

11. Укажіть неправильне твердження:

- а) більшість префіксів зберігають одне й теж значення під час творення слів різних частин мови;
- б) у слові може бути кілька префіксів;
- в) префіксальна система української мови досить стійка – це споконвічні українські морфеми, наявність яких повністю заперечує запозичення;
- г) семантика префіксів і значення суфіксів різняться між собою.

12. У системі лише якої частини мови фіксують префікси *пра-*, *при-*:

- а) прикметниках;
- б) іменниках;
- в) числівниках;
- г) дієсловах.

13. У системі лише якої частини мови функціують префікси пре-, най-:

- а) іменниках;
- б) прикметниках;
- в) дієсловах;
- г) числівниках.

14. У якої частини мови найактивніше виступають префікси:

- а) іменниках;
- б) прикметниках;
- в) займенниках;
- г) дієсловах.

15. Укажіть неправильне твердження:

- а) багатом префіксам властива багатозначність;
- б) первинні (етимологічні) корені можна визначити лише в процесі етимологічного аналізу чи за допомогою етимологічного словника;
- в) семантика префіксів характеризується більшою відокремленістю, окресленістю, стандартністю;
- г) лише іменники мають багатозначні префікси.

16. Предметом якого виду морфеміки є первинні (етимологічні корені):

- а) етимологічної морфеміки;
- б) діяхронічної морфеміки;
- в) синхронічної морфеміки;
- г) історичної морфеміки.

17. Що треба враховувати, щоб визначити вільний корінь чи зв'язаний у слові:

- а) переглянути етимологічний словник;
- б) відшукати кореневе слово, тобто слово з неподільною (непохідною) основою;
- в) здійснити етимологічний аналіз слова;
- г) здійснити повний морфемний аналіз слова.

18. В українській мові переважна більшість префіксів:

- а) запозичені з грецької і латинської мов;
- б) питомі;
- в) індоєвропейського походження;
- г) праслов'янського походження.

19. В якій праці вперше зустрічається термін «префікс»:

- а) «Обрані праці із загального мовознавства»;
- б) у «Короткій граматиці української мови»;
- в) «Сучасна українська мова. Словотвір. Морфологія»;
- г) «Будова слова і словотвір».

20. Укажіть неправильне твердження:

- а) суфіксам притаманний високий ступінь синонімії та омонімії;
- б) суфікси *-ун*, *-ій*, *-ач*, які вказують на виконавця дії є синонімічними;
- в) суфікс *-ин* у словах *цибулина* та *телятина* є синонімічним;
- г) суфікси *-оньк*, *-еньк* є моносемантичними суфіксами.

Тема 4. «Афіксоїди як морфеми перехідного типу»

1. Афіксоїди: загальна характеристика.
2. Префіксоїди.
3. Суфіксоїди.

1. Граматична афіксоподібна морфема, що є частиною складного слова та повторюється в багатьох словах мови.

- а) інтерфікс;
- б) афіксоїд;
- в) складний афікс;
- г) конфікс.

2. Укажіть характеристику афіксоїдів за походженням:

- а) генетичні корені, що функціують як афікси;
- б) афікси, які є частинами складних слів;
- в) частиною слів-комполитів;
- г) частиною усічених конфіксів.

3. З чим семантично пов'язані афіксоїди:

- а) префіксами;
- б) суфіксами;
- в) омонімічними коренями та основами слів;
- г) з двокореневими словами.

4. Хто ввів у науковий обіг термін «афіксоїд»:

- а) М. Шанський;
- б) Н. Клименко;
- в) О. Рефоматський;
- г) О. Земська.

5. Яку характеристику афіксоїдам дала Н. Клименко:

- а) «функційно-семантична близькість з афіксами та генетично-семантичний зв'язок із коренями»;
- б) морфеми перехідного типу, які перебувають на шляху перетворення в афікси;
- в) морфеми, що повторюються в багатьох словах;
- г) морфеми, які генетично є коренями.

6. Які кореневі морфеми та основи зараховують до складу афіксоїдів:

- а) українські, іншомовні;
- б) питомі, українські;
- в) лише запозичені;
- г) морфеми індоєвропейського походження.

7. Залежно від афіксальної позиції афіксоїдів бувають:

- а) кореневі, афіксальні;
- б) конфіксоїди, постфіксоїди;
- в) префіксоїди, суфікси;
- г) запозичені афікси.

8. Частини *авіа-*, *агро-*, *пан-*, *полі-* тощо є:

- а) суфіксоїдами;
- б) префіксоїдами;
- в) конфіксоїдами;
- г) іншомовною кореневою складовою.

9. Укажіть варіанти зі власне українськими префіксоїдами:

- а) *біо-*, *енто-*, *густо-*;
- б) *мега-*, *само-*, *гідро-*;
- в) *все-*, *само-*, *одно-*;
- г) *аква-*, *само-*, *одно-*.

10. Укажіть неправильне твердження:

- а) з-поміж суфіксоїдів в українській мові переважають запозичені;
- б) суфіксоїди семантично співвідносяться з суфіксами;
- в) афіксоїди беруть активну участь в утворенні нових слів;
- г) афіксоїди аналізуємо як звичайні корені.

11. Укажіть рядок із питомими українськими суфіксоїдами:

- а) *-лов, -ом, -оїд*;
- б) *-мір, різ-, -оїд*;
- в) *-ом, вар-, лав-*;
- г) *вар-, -лам, -лов*.

12. Укажіть резервні шляхи поповнення системи дериваційних афіксів сучасної української мови:

- а) запозичені та українські афіксоїди, що розвиваються з компонентів складних слів;
- б) префікси та суфікси запозичених слів;
- в) екзотизми;
- г) запозичення афіксів із індоєвропейських слів.

13. Яке зі зазначених тверджень не характеризує афіксоїди в науковій літературі:

- а) субафікси;
- в) одиниці особливого статусу;
- в) напівафікси;
- г) субафіксальними складними основами.

14. Як відрізнити афіксоїди від композита, утвореного від основоскладання:

- а) якщо дериват не можна співвіднести із мотивувальним словосполученням, то це слово з афіксоїдом;
- б) якщо слово співвідноситься з еквівалентним словосполученням, то це слово з афіксоїдом;
- в) якщо корінь регулярний, багатозначний і поширений, то це слово з афіксоїдом;
- г) якщо твірне слово до основи є мотивувальним, то це слово з афіксом.

15. Укажіть, у якому рядку зазначені слова не є афіксоїдами:

- а) авіамісто, хлібороб;
- б) жовтоцвіт, чорнослив;
- в) хвилястий, славіст;
- г) філолог, геолокація.

16. Укажіть ознаку, характерну афіксоїдам:

- а) не здатні виражати однакові значення в поєднанні з основами певного семантичного класу;
- б) містить омонімічні, багатозначні твірні основи;
- в) переважно є компонентами простих слів;
- г) містять лише формотворчі афікси.

17. Укажіть ознаку, характерну афіксоїдам:

- а) наявність вільної, твірної, поширеної основи;
- б) наявність синонімічності до суфіксоїдів суфіксів;
- в) твірна основа має бути афіксальною, мотивованою;
- г) наявність запозичених афіксів.

18. Укажіть неправильне твердження:

- а) слово *бавовняр* не утворене основоскладанням;
- б) у слові *психолог* сегмент *психо-* є префіксоїдом, бо *лог-* є твірним словом;
- в) у словах *стусознавець*, *славянознавець* є суфіксоїди;
- г) питомі українські корені, які функціують у ролі префіксоїдів чи суфіксоїдів повністю зберігають своє лексичне значення.

19. Як у традиційній граматиці розглядають афіксоподібні елементи української мови:

- а) як напівафікси;
- б) складні утворення;
- в) резервні дериваційні елементи;
- г) композитами складних слів.

20. Укажіть рядок, у якому наявні лише афіксоїди:

- а) різак, світловодолікарня;
- б) малородючий, всеосяжний;
- в) цукристий, трудодень;
- г) хвилястий, качконіс.

Тема 5. «Структурні типи основ»

1. Основа слова. Структурні типи основ.

1.1. Основа словотвору (лексична).

1.2. Граматична основа.

1.2.1. Основа словозміни.

1.2.2. Основа формотворення.

2. Характеристика основи.

2.1. Проста / складна.

2.2. Похідна / непохідна.

2.3. Подільна / неподільна.

2.4. Вільна / зв'язана.

2.5. Неперервана / перервана.

1. Назвіть частину змінюваного слова, що виражає його лексичне значення:

а) флексія;

б) словотвірний афікс;

в) корінь;

г) основа.

2. Укажіть рядок, у якому зазначено типи основ:

а) словотвірна та лексична;

б) лексична та словозмінна;

в) словозмінна та граматична;

г) словотвірна та семантична.

3. Укажіть типи граматичної основи.

а) словозмінна та матеріально виражена;

б) словозмінна та формотворча;

в) нульова та формотворча;

г) формотворча та лексична.

4. Укажіть тип основи, у якій наявна частина слова без флексії:

- а) лексична;
- б) словозмінна;
- в) формотворча;
- г) подільна.

5. Укажіть, які параметри не належать до характеристики основи слова:

- а) проста/складна;
- б) похідна/непохідна;
- в) подільна/неподільна;
- г) лексична та стилетвірна.

6. Укажіть тип основ залежно від кількості коренів:

- а) двоскладні/односкладні;
- б) кореневі/афіксальні;
- в) прості/складні;
- г) однокореневі/двокореневі.

7. Враховуючи семантико-словотвірні зв'язки, виокремлюють такі типи основ:

- а) перервана/неперервана;
- б) проста/складна;
- в) вільна/зв'язана;
- г) непохідна/похідна.

8. Основа слова, у складі якої не виділяються словотворчі афікси та не мотивуються через зв'язки зі спільнокореневими словами:

- а) складна;
- б) непохідна;
- в) усічена;
- г) поширена.

9. Укажіть неправильне твердження:

- а) значення непохідної основи може бути виявлене лише внаслідок етимологічного аналізу;
- б) для похідної лексичної основи характерною є відсутність внутрішньої форми, тобто імпліцитний (прихований) характер етимона;
- в) для непохідної основи характерною є відсутність в основі службових морфем (її нерозкладний характер);
- г) непохідна основа не мотивується через зв'язки зі спільнокореневими словами.

10. Основою, у складі якої, крім кореневої морфеми, виокремлено один чи декілька словотворчих афіксів і яка мотивується через семантико-словотвірні зв'язки з іншими словами того самого кореня називають:

- а) непохідною;
- б) кореневою;
- в) немотивованою;
- г) похідною.

11. Укажіть рядок, у якому неправильно проаналізовано основи слів: *прядиво, сміливий, продати*:

- а) ці основи мають у своєму складі словотворчі афікси;
- б) ці основи не можуть мотивуватися спорідненими основами;
- в) основи зазначених слів є похідними;
- г) основи зазначених слів є мотивованими.

12. Укажіть неправильне твердження:

- а) похідна основа фіксує наявність внутрішньої форми, етимона;
- б) похідна основа передбачає її здатність до подільності на морфеми;
- в) якщо основа певного слова втратила внутрішню форму та не має морфем, то вона є похідною;
- г) похідна основа містить вільний корінь, який може вживатися у складі слова.

13. Яка основа повністю збігається з коренем:

- а) похідна;
- б) непохідна;
- в) мотивована;
- г) подільна.

14. Основа слова за особливостями вияву в споріднених словах поділяються на такі типи:

- а) членні/нечленні;
- б) вільні/зв'язані;
- в) флективна/ нефлективна;
- г) похідна/непохідна.

15. Укажіть неправильне твердження:

- а) у словах типу *постукувати, голосувати* основа є вільною;
- б) вільна основа може виступати самотійно у споріднених словах, де вона ускладнена словотворчими афіксами;
- в) вільна основа може бути лише поширеною;
- г) поширена основа окрім кореня має той чи інший, або кілька одночасно нефлективних афіксів.

16. Основою, що мають здатність до вільного вияву в похідних (афіксальних) споріднених словах і в словах із непохідними основами називають:

- а) вільною;
- б) зв'язаною;
- в) поширеною;
- г) непоширеною.

17. Основа, яка не має здатності вільно виявляти свій морфемний склад, функціуючи лише у складі похідних слів є:

- а) вільною;
- б) зв'язаною;
- в) подільною;
- г) неподільною.

18. Укажіть неправильне твердження:

- а) у словах типу вулиця, звичка, взути наявна вільна основа;
- б) зв'язана основа передбачає, що коренева морфема без поєднання з іншими морфемами не вживається;
- в) зв'язана основа передбачає зв'язаний корінь;
- г) зв'язана основа не має здатності вільно виявляти свій морфемний склад.

19. Основа, яка являє собою поєднання кореня з афіксами є:

- а) подільною;
- б) неподільною;
- в) нечленною;
- г) поширеною.

20. Основа слова, яка дорівнює кореню є:

- а) подільною;
- б) членною;
- в) неподільною;
- г) непоширеною.

Тема 6. «Історичні зміни у морфемній будові слова»

1. Явище опрощення.
2. Перерозклад.
3. Ускладнення.
4. Поняття про декореляцію.

1. Укажіть неправильне твердження:

- а) у процесі історичного розвитку мови можуть змінюватися не лише значення слів, але і їхня морфемна будова;
- б) головними факторами, які спричинили зміну морфемної структури слова у процесі історичного розвитку – порушення прямого співвідношення між твірною та похідною основами;
- в) зміни в морфемній структурі слова можна вивчити, зіставляючи споріднені слова, вивчаючи давні форми слів;
- г) найпоширенішою та найважливішою зміною у складі слова є декореляція.

2. Хто ввів поняття опрощення в науковий обіг:

- а) В. Богородицький;
- б) Н. Клименко;
- в) О. Земська;
- г) М. Шанський.

3. Зміна у морфемній структурі слова, у результаті якої у процесі розвитку мови похідна основа, що мала у своєму складі афікси, перетворилася на непохідну, кореневу – це:

- а) перерозклад;
- б) ускладнення;
- в) декореляція;
- г) опрощення.

4. Укажіть неправильне твердження:

- а) Н. Клименко визначила під опрощенням «морфологічний процес, під час якого слово зі складною морфологічною будовою (тобто морфемною будовою) втрачає значення окремих своїх морфологічних частин і стає простим символом цього твердження;
- б) у слові хитрий шляхом порівняльно-історичних зіставлень можна виділити давній суфікс *-р-* зі значенням великої міри ознаки;
- в) нові слова під час повного опрощення не зберігають сліди давньої подільності;
- г) спрощення відбулося у словах зі суфіксами здрібнілості (у словах зі зменшеним значенням).

5. Укажіть неправильне твердження:

- а) під час повного опрощення наявне цілковите злиття афіксальних морфем із кореневою;
- б) під час повного опрощення нові непохідні основи зберігають ознаки колишньої похідності, що спричиняє змішування морфемного та словотвірного аналізу;
- в) у слові *ненароком* відбулося злиття в одну морфему давнього кореня та суфікса;
- г) слово *подушка* утворено внаслідок злиття трьох давніх морфем.

6. Укажіть неправильне твердження:

- а) слово *порошок* у сучасній українській мові є подільним, бо містить давній корень і афікси;
- б) однією з історичних змін у морфемній будові слова є зникнення з мови споріднених мотивувальних основ;
- в) до префіксальних за походженням утворень, які піддалися спрощенню, зараховують заперечний префікс *не-*;
- г) слово *гребінь* є прикладом опрощення, в якому в одну кореневу морфему злилися корінь і суфікс.

7. Укажіть типи опрощення:

- а) похідне/непохідне;
- б) повне/часткове;
- в) поширене/непоширене;
- г) етимологічне/сучасне.

8. Укажіть неправильну позицію щодо опрощення:

- а) в одну кореневу морфему злилися $\text{—} \text{┐} + \text{—} \text{┐}$;
- б) в одну кореневу морфему злилися $\text{—} \text{┐} + \text{—} \text{┐} + \text{—} \text{┐} + \text{—} \text{┐}$;
- в) в одну кореневу морфему злилися $\text{—} \text{┐} + \text{—} \text{┐}$;
- г) в одну кореневу морфему злилися $\text{—} \text{┐} + \text{—} \text{┐} + \text{—} \text{┐}$.

9. Який внесок у мовознавство зробило явище опрощення:

- а) поява нових постфіксів;
- б) поява нових кореневих слів;
- в) поява нових словосполучень;
- г) поява нових конфіксів.

10. З якої причини відбувається опрощення історично похідних основ найчастіше:

- а) внаслідок зміни слова-етимона;
- б) внаслідок зміни їх лексичного значення;
- в) внаслідок етимологічного аналізу;
- г) внаслідок транспозиційних змін.

11. Які частини мови піддалися опрощенню:

- а) іменники/дієслова;
- б) прикметники/займенники;
- в) іменники/прикметники;
- г) дієслова/числівники.

12. Процес переміщення меж між морфемами в похідній основі, внаслідок чого формуються нові (вторинні) основи та нові афікси, які можуть втрачати прямий структурно-значеннєвий зв'язок із первинними формами – це:

- а) опрощення;
- б) ускладнення;
- в) перерозклад;
- г) декореляція.

13. Укажіть, який із зазначених видів не належить до перерозкладу:

- а) перерозклад між основою та закінченням;
- б) перерозклад між суфіксами;
- в) перерозклад між суфіксами та постфіксами;
- г) перерозклад між префіксами.

14. Укажіть неправильне твердження:

- а) унаслідок перерозкладу флексія змогла розширитися за допомогою основи в сучасній українській мові;
- б) шляхом декореляції утворилися суфікси (-ник, -ик, -льник);
- в) слово *погорільник* творилися унаслідок перерозкладу за допомогою суфікса -*ільник*;
- г) перерозклад між префіксами збагатив українську мову новими префіксами: *недо-*, *зне-*, *обез-*, *небез-*.

15. Укажіть неправильне твердження:

- а) явище перерозкладу трансформує морфемну структуру слова, породжує кількісне збагачення суфіксальних морфем;
- б) явище перерозкладу сприяє формуванню та постійному становленню нових, продуктивних словотвірних типів;
- в) перерозклад – це процес збільшення кількості морфем у певному слові;
- г) перерозклад – відсікання звукових сегментів від основних на користь афіксів.

16. Хто вперше описав процес перерозкладу:

- а) І. Бодуен де Куртене;
- б) В. Богородицький;
- в) К. Городенська;
- г) Н. Клименко.

17. Виділенням афіксальних морфем у складі раніше нерозкладної основи та відповідно, перетворення її на подільну та наявність похідної називають:

- а) опрощення;
- б) ускладнення;
- в) перерозклад;
- г) декореляція.

18. Укажіть неправильне твердження:

- а) ускладнення – процес, під час якого непохідна основа на фоні подібних їй похідних сприймається як похідна;
- б) явище ускладнення властиве лише словам української мови;
- в) основною причиною ускладнення основ запозичених слів є наявність у мові одночасно зі запозиченими словами споріднених слів, які й вказують на структурно-словотвірні зв'язки між першими та другими;
- г) слово *трамвай* в українській мові одно морфемне, на відміну від англійської мови, звідки запозичене, – складне.

19. Зміна характеру та значення морфем та їх співвідношень у слові під час збереження ним первісної кількісної та порядку морфем – це:

- а) опрощення;
- б) ускладнення;
- в) перерозклад;
- г) декореляція.

20. Укажіть неправильне твердження:

- а) під час декореляції зовнішня структура основи слова, а часто й звуковий склад морфем залишаються сталими, змінюються лише лексико-граматичні властивості кореневої морфеми;
- б) основна причина декореляції – занепад зредукованих у твірній основі;
- в) у прислівниках *долом*, *низом* відбувається процес декореляції, бо вони виникли шляхом адвербіалізації іменників у формі *Ор. в. одн.* з флексіями – *ом*;
- г) декореляції зазвичай піддаються суфіксальні одиниці.

Тема 7. «Морфемний розбір слова»

1. Завдання морфемного аналізу.
2. Різновиди морфемного розбору.
3. Послідовність морфемного розбору.

1. Укажіть неправильне твердження:

- а) встановити значущі частини, з яких складається слово, тобто правильний його поділ на морфеми;
- б) у шкільній граматиці морфемний аналіз називається розбором слова за будовою;
- в) морфемному розбору підлягають лише змінні слова, причому змінні в будь-якій граматичній формі;
- г) не можна робити морфемний розбір слів із нульовим ступенем подільності (напр., *там*, *журі*).

2. Укажіть одне із завдань морфемного аналізу:

- а) подати історичну характеристику морфем;
- б) дати всебічну характеристику кожної морфеми за всіма класифікаційними ознаками;
- в) з'ясувати значення аналізованого слова, зв'язок із словотвором;
- г) проаналізувати корінь слова, визначивши формотворчу основу.

3. Укажіть форми морфемного розбору:

- а) графічна й описова;
- б) повна та часткова;
- в) регулярна та нерегулярна;
- г) послідовна чи вибіркова.

4. Види морфемного розбору за повнотою:

- а) повний або вибірковий;
- б) послідовний або вибірковий;
- в) детальний або частковий;
- г) регулярний або нерегулярний.

5. Укажіть, як правильно робити морфемний розбір:

- а) від слова до основи;
- б) від морфеми до фонemi;
- в) від слова до словосполучення;
- г) від слова до морфеми.

6. Укажіть перший пункт морфемного аналізу:

- а) укажіть форму слова (змінну чи незмінну);
- б) з'ясуйте корінь слова (аломорфи, дайте йому характеристику);
- в) з'ясуйте значення аналізованого слова;
- г) наявність історичних змін.

7. Укажіть останній пункт морфемного аналізу:

- а) установити наявність постфікса;
- б) виділити флексію;
- в) визначте форму слова (змінну чи незмінну);
- г) графічне позначення морфемної будови слова.

8. Укажіть, із чого варто розпочати аналіз у незмінному слові:

- а) із флексії;
- б) частини мови аналізованого слова;
- в) із встановлення характеру основи (яка вона похідна чи непохідна);
- г) зі встановлення графічного позначення морфемної будови слова.

9. Яку особливість потрібно враховувати під час визначення будови слова:

- а) історичні зміни в морфемній будові слова;
- б) основу слова;
- в) графічне позначення будови слова;
- г) повторюваність морфем (розглядається в колі спільнокореневих слів).

10. Укажіть, що передбачає горизонтальний ряд зіставлення під час морфемного аналізу:

- а) слово розглядається серед тотожних за структурою слів, тих, що мають спільний із аналізованою одиницею афікс;
- б) ряд однокореневих слів;
- в) наявність/відсутність змін у морфемній будові слова;
- г) з'ясування значення аналізованого слова.

11. Укажіть, що передбачає вертикальний ряд зіставлення:

- а) аналіз кореня (аломорфів, його характеристики);
- б) слово розглядається в колі спільнокореневих слів (враховано повторюваність морфем);
- в) визначення основи (дати їй характеристику);
- г) наявність історичних змін у морфемній будові слова.

12. Що треба зробити, щоб знайти флексію в аналізованому слові:

- а) порівняти слово з іншими його формами (провідмінювати);
- б) встановити форму слова (змінну чи незмінну);
- в) встановити форму слова (змінну чи незмінну);
- г) виділити та проаналізувати корінь слова.

13. Укажіть, у чому полягає складність під час аналізу морфем:

- а) важко встановити частину мову;
- б) не завжди флексія позначається окремою літерою (*мрії*);
- в) важко встановити форму слова;
- г) важким є графічне позначення морфемної будови.

14. Укажіть неправильне твердження:

- а) однією з труднощів під час морфемного аналізу є те, що флексія стоїть в абсолютному кінці слова;
- б) необхідно розрізняти відсутність флексії і нульову флексію;
- в) не варто змішувати під час морфемного аналізу суфікс і флексію;
- г) під час морфемного аналізу завжди треба розривати морфеми, особливо на стикові афіксів.

15. Укажіть неправильне твердження:

- а) не треба вважати два суфікси за один під час морфемного аналізу;
- б) під час аналізу слів іншомовного походження треба переносити у свою мову членування, бо вони однакові в українській мові також;
- в) важко розрізнити корінь і суфікс, бо вони можуть позначатися однією літерою;
- г) не завжди флексія стоїть в абсолютному кінці слова.

16. Які морфонологічні зміни (аломорфи морфем), що виникли внаслідок різних фонетичних процесів не наявні під час морфемного аналізу:

- а) асиміляція/дисиміляція;
- б) накладання;
- в) усічення;
- г) занепад зредукованих.

17. Чи треба враховувати історичні зміни під час морфемного аналізу:

- а) так, повинен бути синхронний підхід до слова;
- б) ні, історичні зміни не впливають на морфемний аналіз слова;
- в) це не суттєво важливо для морфемного аналізу;
- г) у залежності від конкретного слова.

18. Що треба зіставити, щоб аналіз за будовою слів із зв'язаними основами був максимально ефективним:

- а) зіставити твірну та похідну основи;
- б) зіставити дві співвідносні похідні основи, що мають спільний корінь;
- в) зіставити давню основу та основу сучасної української мови;
- г) зіставити синхронну та діахронну основи.

19. Укажіть, у яких двох напрямках здійснена ідентифікація морфем під час морфемного аналізу слова:

- а) формальну та етимологічну;
- б) структурному та семантичному;
- в) структурному та граматичному;
- г) семантичному та формальному.

20. Укажіть, який із зазначених пунктів не є важливим для характеристики афіксів основи під час морфемного аналізу:

- а) визначити функцію афікса;
- б) встановлення етимології афікса;
- в) визначити значення афікса;
- г) знайти можливі аломорфи або варіанти.

Тема 8. «Словотвір як розділ мовознавства»

1. Словотвір сучасної української літературної мови як об'єкт наукового вивчення і як розділ мовознавства.
2. Місце словотвору в системі наук про мову.
3. Зв'язок словотвору з іншими мовознавчими дисциплінами.

1. Укажіть розділ мовознавства, який вивчає слова зі способами та засобами їх творення та словотвірною структурною структурою:

- а) морфологія;
- б) словотвір;
- в) лексикологія;
- г) лексикологія.

2. Яким терміном також можуть позначати «словотвір»:

- а) похідність;
- б) дериватологія;
- в) словотвір;
- г) морфологія.

3. Укажіть, що є предметом вивчення словотвору:

- а) творення похідних слів;
- б) мотивація слова;
- в) словотвірна підсистема мови;
- г) лексичні одиниці.

4. Укажіть, що є об'єктом вивчення словотвору:

- а) похідні лексичні одиниці;
- б) похідні/непохідні основи слів;
- в) аналіз будови слова;
- г) вивчення словотворчих і формотворчих формантів.

5. Укажіть неправильне твердження:

- а) слова типу *сон, день, книга* тощо у словотворі активно вивчаються, бо є похідним;
- б) одним із завдань словотвору є питання про способи та засоби творення похідних слів;
- в) з'ясування мотиваційних відношень між вихідними та похідними одиницями є важливим завданням словотвору;
- г) важливим завданням розділу «Словотвір» є класифікація похідних слів за ознаками дериваційної структури та словотвірними значеннями в межах відповідних лексико-граматичних класів слів (частин мови).

6. Укажіть неправильне твердження:

- а) визначення продуктивності окремих способів і засобів деривації – важливе завдання словотвору;
- б) словотвір – відносно молода лінгвістична дисципліна, яка почала формування в 40-50-х рр. XX ст.;
- в) дериватологія перебуває в певних зв'язках із фонетикою, лексикологією, граматиною, стилістикою;
- г) остаточно словотвір сформувався як самостійна галузь на поч. XXI ст.

7. Кого називають основоположником теоретичної бази словотвору в українській лінгвістиці:

- а) Н. Клименко;
- б) М. Шанського;
- в) І. Бодуена де Куртене;
- г) І. Ковалика.

8. Укажіть, в яких аспектах могла вивчати словотвір:

- а) історичному й етимологічному;
- б) описовому та функційному;
- в) синхронічному та діахронічному;
- г) комунікативному та порівняльно-історичному.

9. Укажіть, яку назву має базова мовна одиниця словотвірного рівня, що характеризується відповідною словотвірною формою та словотвірним значенням, тобто, те саме, що похідне слово:

- а) морфема;
- б) основа слова;
- в) дериватема;
- г) дериватор.

10. Укажіть, яку назву має поєднання твірної основи чи основ із певним афіксом або афіксами:

- а) описовий словотвір;
- б) словотвірний афікс;
- в) словотвірна основа;
- г) словотвірна форма.

12. Укажіть, який із варіантів не є одним із аспектів словотвору:

- а) морфемний;
- б) морфологічний;
- в) ономасіологічний;
- г) структурний.

13. Укажіть, який аспект словотвору передбачає вивчення словотворчих морфем, які входять до складу похідних основ, бо вони одночасно вказують на певні морфологічні ознаки слова:

- а) морфемний;
- б) структурний;
- в) ономасіологічний;
- г) морфологічний.

14. Укажіть, який аспект словотвору передбачає встановлення структурної відповідності між твірним і похідним словами:

- а) морфемний;
- б) структурний;
- в) ономазіологічний;
- г) морфологічний.

15. Укажіть, важливу умову під час словотворення:

- а) семантика похідного слова;
- б) структурна сумісність твірних слів (основ) і словотворчих афіксів;
- в) морфологічні особливості основ (слів);
- г) використання структурних вставок (інтерфіксів).

16. Укажіть визначальну рису похідних слів:

- а) встановлення семантики основи слова;
- б) наявність словотворчої і формотворчої функцій;
- в) семантичне узгодження твірної основи та словотвірного форманта;
- г) багатоаспектність вивчення.

17. Укажіть, у чому полягає зв'язок словотвору з лексикологією:

- а) встановленні синтаксичних зв'язків;
- б) постійному творенні нових слів;
- в) аналізі етимології похідних слів;
- г) фонеми як звукові одиниці виражають семантику слів.

18. Укажіть, у чому полягає зв'язок словотвору з морфологією:

- а) вивчення морфем (словотвір вивчає словотвірні морфеми, а морфологія – граматичні морфеми);
- б) способах складання;
- в) наявних фонетичних елементах;
- г) спільній граматичній системі.

19. Укажіть, у чому полягає зв'язок словотвору зі синтаксисом:

- а) у морфолого-синтаксичному способі творення слів;
- б) вираженні мовної оболонки;
- в) поповненні словникового складу мови;
- г) у творенні вторинних найменувань слів.

20. Укажіть, у чому полягає зв'язок словотвору зі стилістикою:

- а) абстрактний та узагальнений характер словотворчих засобів;
- б) словотвір виступає одним із засобів створення конотації у мові;
- в) двочленність словотворчої структури;
- г) особливості твірної бази слів.

Тема 9. «Основні поняття словотвору»

1. Основні поняття і терміни словотвору.
2. Непохідне і похідне слово.
3. Твірна основа (твірна база). Структурні різновиди твірних основ.
4. Словотворчі засоби.
5. Словотвірна пара.
6. Словотвірний ланцюжок.
7. Словотвірна парадигма.
8. Словотвірне гніздо.
9. Словотвірне значення.
10. Словотвірний тип.
11. Словотвірна категорія.
12. Словотвірна модель.
13. Словотвірний ряд.
14. Спосіб словотвору.

1. Основою, яка утворена від іншої основи (іншого слова чи словосполучення) за допомогою тих чи інших словотворчих засобів називають:

- а) твірною основою;
- б) похідною основою;
- в) непохідною основою;
- г) поширеною основою.

2. Слова, значення яких мотивується значенням слів, від яких вони утворені називають:

- а) непохідні;
- б) похідні;
- в) твірні;
- г) поширені.

3. Укажіть, якій формулі відповідає основа похідного слова:

- а) «твірна основа + флексія»;
- б) «твірна основа + афікс»;
- в) «похідна основа + афікс»;
- г) «похідна основа + флексія».

4. Укажіть неправильне твердження:

- а) основа похідного слова може бути складнішою від твірної за семантикою;
- б) основа похідного слова може бути неподільною, тобто без афіксів;
- в) твірна основа формально більша від похідної більше ніж на один афікс;
- г) твірна основа – лексичне ядро нового слова.

5. Основу, значення якої є немотивованими називають:

- а) складною;
- б) твірною;
- в) похідною;
- г) непохідною.

6. Мовний відрізок, від якого утворилося нове слово називається:

- а) похідною основою;
- б) твірною базою;
- в) твірним формантом;
- г) формальною основою.

7. З якої причини твірну основу називають мотивувальною:

- а) твірна основа дала нове лексичне значення похідному слову;
- б) твірна основа мотивує (пояснює) значення новоутворених слів;
- в) твірна основа утворює нове слово;
- г) твірна основа «накладає» нове семантичне значення на похідне.

8. Як виявити твірну основу:

- а) шляхом додавання одного афікса до похідного слова;
- б) шляхом усічення одного афікса від похідного слова;
- в) шляхом «накладання» твірного слова на похідне. Частини, які зазнаватимуть збігу, і становитимуть твірну основу;
- г) приєднати словотвірні афікси до похідного слова.

9. Як називають у науковій літературі словотворчі засоби:

- а) похідні афікси;
- б) твірні афікси;
- в) форманти, дериватори;
- г) допоміжні афікси.

10. Укажіть, як називають матеріальні елементи, за допомогою яких утворюються нові слова:

- а) твірні засоби;
- б) похідні слова;
- в) словотворчі засоби;
- г) основні афікси.

11. Укажіть типи словотворчих засобів:

- а) головні/допоміжні;
- б) основні/допоміжні;
- в) твірні/похідні;
- г) афіксальні/семантичні.

12. Тип словотворчих засобів за допомогою якого утворюються слова й без інших, без супровідних називається:

- а) основні;
- б) допоміжні;
- в) формальні;
- г) семантичні.

13. Укажіть неправильне твердження:

- а) твірне слово є мотивувальним, а похідне – мотивованим;
- б) словотворчі засоби, які використовуються у словотворенні, виконують самотійну словотворчу функцію;
- в) словотвірну пару складають твірне та похідне слово;
- г) відношення між твірним і похідним словами становить зміст словотвірних процесів.

14. Укажіть неправильне твердження:

- а) похідні слова можуть мати різний ступінь похідності;
- б) словотвірний ланцюжок – три та більше слів, поєднаних послідовною похідністю;
- в) у словотвірному ланцюгу кожен наступний член ланцюга відрізняється від попереднього на два та більше словотвірних кроки;
- г) словотвірну пару складають твірне та похідне слова.

15. Укажіть неправильне твердження:

- а) словотвірні пари з тотожними структурними та семантичними відношеннями формують словотвірний тип;
- б) словотвірний ланцюжок – ряд однокоренових слів, що перебувають у відношеннях послідовної похідності;
- в) початком ланцюжка є словотвірний формант, за допомогою якого він і утворений;
- г) усі слова словотвірного ланцюжка – однокореневі (спільнокореневі).

16. Як називається сукупність похідних, упорядкованих так, що кожна попередня одиниця є безпосередньо твірною для наступної:

- а) словотвірна пара;
- б) словотвірний формант;
- в) словотвірний ланцюжок;
- г) словотвірний ряд.

17. Укажіть типи словотвірних ланцюжків за структурою:

- а) одноступеневі/двоступеневі;
- б) односкладні/двоскладні;
- в) прості/складні;
- г) бінарні/полібінарні.

18. Укажіть механізм утворення чого представлений формулою:

$$K \longrightarrow K + \Phi_1 \longrightarrow K\Phi_1 + \Phi_2 \dots$$

- а) словотвірної пари;
- б) словотвірного гнізда;
- в) словотвірного ланцюжка;
- г) словотвірного форманта.

19. Укажіть неправильне твердження:

- а) словотвірний ланцюжок, не пов'язаний із іншими одиницями словотвору (формантом, похідним словом, словотвірною парою);
- б) кожен попередній член ланцюжка – твірна база для наступного;
- в) у ланцюжку стільки словотвірних пар, скільки в ньому похідних слів;
- г) члени словотвірної парадигми не пов'язані, бо їхні лексичні значення формуються незалежно один від одного.

20. Укажіть неправильне твердження:

- а) між членами словотвірної парадигми існує семантичний паралелізм чи семантична незалежність;
- б) семантика першого члена словотвірного ланцюжка зазвичай передбачає значення всіх інших його членів;
- в) словотвірну парадигму можна визначити як сукупність словотвірних пар, які мають одну й ту саму твірну основу;
- г) найзагальнішою закономірністю у словотворенні є здатність майже кожної непохідної основи породжувати похідні.

Тема 10. «Класифікація способів словотвору.

Морфологічний спосіб словотвору»

1. Питання класифікації способів словотвору.
2. Морфологічний спосіб творення.
3. Типологія різновидів морфологічного способу творення.
 - 3.1. Афіксальні різновиди морфологічного способу творення.
 - 3.1.1. Префіксальний різновид морфологічного способу словотвору.
 - 3.1.2. Суфіксальний різновид морфологічного способу словотвору.
 - 3.1.3. Постфіксальний різновид морфологічного способу словотвору.
 - 3.1.4. Флективний різновид морфологічного способу словотвору.
4. Складання як різновид морфологічного способу словотвору.
 - 4.1. Основоскладання.
 - 4.2. Словоскладання.
 - 4.3. Аббревіація.

1. Чию класифікацію було взято за основу для створення традиційної класифікації способів словотворення:

- а) Н. Клименко;
- б) М. Шанського;
- в) І. Ковалика;
- г) В. Торойцького.

2. Скільки способів словотвору традиційно розглядають в українській мові:

- а) 4;
- б) 3;
- в) 2;
- г) 5.

3. На які 2 групи поділяються способи словотвору:

- а) морфологічні/граматичні;
- б) синтаксичні/неморфологічні;
- в) транспозиційні/нетранспозиційні;
- г) морфологічні/неморфологічні.

4. Укажіть найпоширеніший і найпродуктивніший тип словотворення:

- а) неморфологічний;
- б) змішані різновиди;
- в) морфологічний;
- г) безафіксні.

5. Укажіть тип морфологічного способу творення залежно від кількості словотворчих засобів:

- а) прості/ускладнені;
- б) лексичні/граматичні;
- в) чисті/змішані;
- г) семантичні/стилістичні.

6. Укажіть різновид морфологічного словотвору, який ґрунтується на використанні одного зі словотворчих засобів (формантів):

- а) змішаний;
- б) чистий;
- в) семантичний;
- г) простий.

7. Укажіть різновид морфологічного словотвору, який ґрунтується на використанні одночасно кількох словотворчих засобів (формантів):

- а) чистий;
- б) змішаний;
- в) семантичний;
- г) простий.

8. Розкрийте, який термін має на увазі І. Ковалик зазначаючи «структурно різні шляхи й прийоми творення нових слів як наслідок використання всіх наявних у мові словотворчих засобів»:

- а) основи дериватології;
- б) способи словотворення;
- в) словотвірне гніздо;
- г) дериваційні відношення.

9. Відповідь на яке узагальнене питання дає спосіб творення:

- а) які основи слова функціують у мовознавстві;
- б) як утворюються нові слова;
- в) яка структура слова;
- г) які форми основ бувають.

10. Укажіть типи способів творення залежно від характеру словотвірних засобів:

- а) змішаний/чистий;
- б) афіксальні/безафіксні;
- в) простий/складний;
- г) основоскладання та аббревіація.

11. Укажіть неправильне твердження:

- а) особливістю префіксації є те, що префікс приєднується до основи слова;
- б) унаслідок приєднання префікса лексичного значення мотивувального слова може істотно видозмінюватися;
- в) на межі префіксальної морфеми у слові не спостерігається помітних фонетичних змін;
- г) у деяких випадках префіксацією супроводжує зміна місця наголосу.

12. Укажіть неправильне твердження:

- а) суфіксація – найпоширеніший спосіб творення у сучасній українській мові;
- б) творення похідних слів префіксальним способом належить до внутрішнього займенникового, числівникового чи прислівникового словотвору;
- в) додавання суфіксальної морфеми до твірної основи може супроводжуватися чергуванням голосних або приголосних у корені.
- г) пара *гнилий* → *гниль* утворена за допомогою нульового суфікса.

13. Укажіть неправильне твердження:

- а) префіксація є активним способом внутрішнього дієслівного словотвору;
- б) за допомогою нульової суфіксації творяться всі іменники, прикметники, дієслова, прислівники;
- в) нульовий суфікс переводить похідне слово до класу іменників;
- г) інколи нульову суфіксацію розглядають як усічення.

14. Укажіть, яку частину мови не можна утворити за допомогою суфіксального способу:

- а) іменник;
- б) прикметник;
- в) займенник;
- в) числівник.

15. При творенні якої частини мови найактивніше використовують суфіксальний спосіб творення.

- а) іменників;
- б) прикметників;
- в) займенників;
- в) числівників.

16. Укажіть неправильне твердження.

- а) за допомогою постфіксів утворюються дієслова, займенники, прислівники;
- б) формант із одним і тим самим суфіксом може утворити похідні двох і більше частин мови;
- в) слова *Ярослава, золотий, безрукий* утворені флективним способом творення;
- г) під час складання нове слово утворюється шляхом об'єднання в одне словесне ціле.

17. «Безсуфіксним», «регресивним», «усіченим», «десуфіксацією» називають

- а) аббревіацією;
- б) словоскладанням;
- в) префікс;
- г) нульову суфіксацією.

18. Різновидом морфологічного словотворення за допомогою якого утворення складні злиті слова, що характеризуються цільнооформленістю називають

- а) словоскладанням;
- б) основоскладанням;
- в) аббревіацією;
- г) нульовою суфіксацією.

19. Різновидом морфологічного словотворення за допомогою якого утворюється складені слова, що характеризуються роздільнооформленістю називають

- а) словоскладанням;
- б) основоскладанням;
- в) аббревіацією;
- г) нульовою суфіксацією.

20. Різновидом морфологічного словотворення, під час якого нове слово утворюється шляхом об'єднання в одне ціле частин кількох слів називають

- а) словоскладанням;
- б) основоскладанням;
- в) аббревіацією;
- г) нульовою суфіксацією.

Тема 11. «Неморфологічні способи словотвору»

1. Морфолого-синтаксичний спосіб словотвору.
2. Лексико-синтаксичний спосіб словотвору.
3. Лексико-семантичний спосіб словотвору.

1. Укажіть, скільки різновидів має неморфологічний спосіб творення:

- а) 4;
- б) 3;
- в) 5;
- г) 2.

2. Укажіть спосіб, який охоплює похідні, які виникають унаслідок переходу слів або слівформ з однієї частини мови до іншої:

- а) лексико-семантичний;
- б) лексико-синтаксичний;
- в) морфолого-синтаксичний;
- г) морфолого-суфіксальний.

3. Укажіть спосіб, який охоплює утворення нових слів за допомогою стягнення в одне слово двох або більше, які входили до складу вільного або стійкого словосполучення:

- а) лексико-семантичний;
- б) лексико-синтаксичний;
- в) морфолого-синтаксичний;
- г) морфолого-суфіксальний.

4. Укажіть спосіб, який полягає у навантаженні новим лексичним значенням слова, яке існує в мові під час одночасного збереження здебільшого первинного значення:

- а) лексико-семантичний;
- б) лексико-синтаксичний;
- в) морфолого-синтаксичний;
- г) морфолого-суфіксальний.

5. Укажіть, з якої причини морфолого-синтаксичний спосіб отримав свою назву:

- а) похідне слово змінює свою граматичну категорію та виконує роль іншого члена речення;
- б) похідне слово набуває нових морфологічних категорій і виконує нові/інші синтаксичні функції;
- в) похідне слово переходить в іменники/прикметники, набуваючи нових синтаксичних зв'язків;
- г) похідне слово транспоноване в іншу частину мови, зберігаючи водночас свою роль як члена речення.

6. Укажіть неправильне твердження:

- а) під час морфолого-синтаксичного способу змінюється зовнішня форма слова, проте без змін залишається його значення та граматичні особливості;
- б) перехідність виникає тоді, коли виникає потреба функційного заміщення слів однієї частини мови словами іншої частини мови;
- в) процес переходу однієї частини мови в іншу починається, коли слово потрапляє у невласливу йому синтаксичну позицію;
- г) для визначення частиномовної характеристики слова, утвореного морфолого-синтаксичним способом, необхідно використовувати контекст: *милуватися (чим? іменник) ранком.*

7. Укажіть назви 2-х етапів переходу частини мови в іншу:

- а) неповний частиномовний, синтаксичний/повний морфологічний;
- б) повний синтаксичний/морфологічний;
- в) частиномовний/синтаксичний;
- г) синтаксичний/морфологічний.

8. Укажіть, під час якого переходу слова певної частини мови можуть, потрапляючи в нову для себе синтаксичну позицію, вживають у функції іншої частини мови, але можуть і не вживати:

- а) неповний частиномовний, синтаксичний;
- б) неповний синтаксичний;
- в) частиномовний синтаксичний;
- г) неповний перехід частиномовний.

9. Укажіть, під час якого переходу відбувається перехід однієї частини мови в іншу, до того ж не утворюється нове слово іншої частини мови:

- а) неповний синтаксичний;
- б) неповний перехід частиномовний;
- в) частиномовний синтаксичний;
- г) повний перехід морфологічний.

10. Укажіть, які 2 різновиди виокремлюють у межах морфолого-синтаксичного способу словотворення:

- а) семантико-граматичне перетворення парадигми слова та лексикалізація граматичної форми;
- б) субстантивація та граматикалізація;
- в) лексикалізація граматичної форми й ад'єктив;
- г) семантико-граматичне перетворення парадигми слова та вербалізація.

11. Укажіть назву різновиду морфолого-синтаксичного способу, під час творення якого здійснюється перехід інших частин мови в іменники:

- а) субстантивація;
- б) ад'єктивація;
- в) адвербіалізація;
- г) прономіналізація.

12. Укажіть назву різновиду морфолого-синтаксичного способу, під час творення якого здійснюється перехід інших частин мови в прикметники:

- а) субстантивація;
- б) ад'єктивація;
- в) адвербіалізація;
- г) прономіналізація.

13. Укажіть назву різновиду морфолого-синтаксичного способу, під час творення якого здійснюється перехід інших частин мови в займенники:

- а) субстантивація;
- б) ад'єктивація;
- в) адвербіалізація;
- г) прономіналізація.

14. Укажіть назву різновиду морфолого-синтаксичного способу, під час творення якого здійснюється перехід інших частин мови в числівники:

- а) субстантивація;
- б) нумералізація;
- в) адвербіалізація;
- г) прономіналізація.

15. Укажіть назву різновиду морфолого-синтаксичного способу, під час творення якого здійснюється словоформ змінюваних слів у прислівники:

- а) нумералізація;
- б) партикуляція;
- в) адвербіалізація;
- г) прономіналізація.

16. Укажіть назву різновиду морфолого-синтаксичного способу, під час творення якого здійснюється перехід прислівників, іменників у прийменники:

- а) препозитивація;
- б) партикуляція;
- в) адвербіалізація;
- г) прономіналізація.

17. Укажіть назву різновиду морфолого-синтаксичного способу, під час творення якого здійснюється перехід інших частин мови в частки:

- а) препозитивація;
- б) партикуляція;
- в) адвербіалізація;
- г) прономіналізація.

18. Як називається різновид морфолого-синтаксичного способу, під час творення якого інші частини мови переходять у вигуки:

- а) інтер'єктивація;
- б) партикуляція;
- в) адвербіалізація;
- г) нумералізація.

19. Найчастіше в займенники (прономіналізація) переходять такі частини мови:

- а) іменники, прикметники, числівники;
- б) іменники, прикметники, дієслова;
- в) іменники, прикметники, прислівники;
- г) іменники, прикметники, прийменники.

20. Укажіть неправильне твердження:

- а) під час морфолого-синтаксичному словотворі похідне слово змінює зовнішній вигляд у порівнянні з мотивуючим, зберігаючи старе значення;
- б) для української мови морфолого-синтаксичний спосіб словотвору характерний для іменників і прислівників;
- в) для визначення частиномовної характеристики новоствореного прислівника при морфолого-синтаксичного способу треба виокремити контекст;
- г) додаткових засобів словотворення морфолого-синтаксичний спосіб не має.

Тема 12. «Словотворчий аналіз слова»

1. Завдання словотворчого аналізу.
2. Різновиди словотворчого аналізу
3. Послідовність словотворчого аналізу.

1. Укажіть, що є центральними поняттями словотвірного аналізу:

- а) поняття подільності;
- б) поняття форманта;
- в) поняття мотивованості/похідності;
- г) поняття дериватами.

2. Укажіть об'єкт словотвірного аналізу:

- а) подільність слів;
- б) похідне (мотивоване) слово;
- в) формант;
- г) дериватема.

3. Укажіть типи словотвірного аналізу:

- а) етимологічний/історичний;
- б) лексичний/синтаксичний;
- в) частковий/повний;
- г) лінгвістичний/фонетичний.

4. Укажіть, у чому полягає мета часткового словотвірного аналізу:

- а) встановленні частиномовної належності;
- б) встановленні формальної структури слова;
- в) встановленні словотвірних формантів;
- г) встановленні способу словотворення похідного слова.

5. Укажіть неправильне твердження:

- а) щоб встановити спосіб словотворення похідного слова треба встановити словотвірну базу та семантику аналізованого слова;
- б) аналізуючи словотвірну пару треба встановити, мотивоване та мотивувальне слова, за умови врахування формально-семантичних зв'язків між ними;
- в) твірне слово – найближче за значенням до похідного;
- г) похідне слово за формальною структурою зазвичай ширше, ніж формальна структура твірного.

6. Укажіть неправильне твердження:

- а) значення твірного слова завжди тлумачиться через значення похідного слова;
- б) під час зіставлення твірного та похідного слів враховуйте морфологічні зміни, які відбуваються під час словотворення;
- в) якщо похідне слово утворене способом складання, то його словотвірну будову становить дві (або більше) твірні основи;
- г) під час встановлення словотвірної бази та форманта необхідно звернутися до словотвірної системи.

7. Укажіть перший пункт словотвірного аналізу:

- а) встановіть, яким способом утворене слово;
- б) укажіть твірну основу;
- в) визначте частину мови аналізованого слова;
- г) проаналізуйте морфонологічні зміни у слові.

8. Укажіть останній пункт словотвірного аналізу:

- а) установіть регулярність словотвірної моделі;
- б) визначте словотвірну модель;
- в) графічно позначте словотвірну структуру аналізованого слова;
- г) наведіть приклади словотвірного типу.

9. Як називається повний словотвірний аналіз:

- а) структурно-етимологічний;
- б) історичний;
- в) синхронно-етимологічний;
- г) власне словотвірний.

10. Як називається частковий словотвірний аналіз:

- а) формальний;
- б) історичний;
- в) синхронно-етимологічний;
- г) власне словотвірний.

11. До чого зводиться процедура повного словотвірного аналізу:

- а) до аналізу етимологічного слова;
- б) до відновлення словотвірного ланцюга від похідного слова до вихідного;
- в) до розгляду словотвірної пари слова;
- г) до побудови словотвірного гнізда.

12. За якої умови подільність початкового слова має місце в словотвірного аналізу:

- а) якщо слово має аломорф;
- б) якщо слово містить вільний корінь;
- в) якщо слово містить зв'язаний корінь;
- г) якщо слово має варіанти морфеми.

13. Із чим збігається вихідне слово відновленого під час повного словотвірного аналізу ланцюжка:

- а) аломорфоз;
- б) способом словотворення;
- в) вершиною словотвірного гнізда;
- г) твірною основою.

14. У чому полягає практика цінність повного словотворчого аналізу:

- а) під час його здійснення визначають місце слова;
- б) під час його здійснення встановлюються синонімічні основи слова;
- в) під час його здійснення аналізуються аломорфи та варіанти морфем;
- г) під час його здійснення побудовані словотвірні ланцюжки.

15. Чи однаковими є словотвірний аналіз похідних слів, утворених морфологічним і неморфологічним способами:

- а) однаковий;
- б) різний;
- в) майже не відрізняється;
- г) похідні слова, утворені неморфологічним способом не аналізуються.

16. Скільки пунктів містить повний словотвірний аналіз:

- а) 5;
- б) 9;
- в) 10;
- г) 7.

17. Укажіть неправильне твердження:

- а) морфемний і словотвірний аналізи абсолютно не пов'язані між собою;
- б) словотвірний аналіз спрямований на встановленні бінарної структури слова – формантом;
- в) словотвірним аналізом неморфологічних способів виступає порядок розташування компонентів, посилення;
- г) наголошування другого компонента одним із компонентів аналізу є визначення «словотвірного значення».

18. Укажіть неправильне твердження:

- а) словотвірний аналіз має статичний характер;
- б) словотвірний аналіз відповідає на питання як, яким способом утворене слово;
- в) словотвірний тип належить до сфери лексичної деривації;
- г) словотвірний аналіз показує, яку «дериваційну історію» пройшло слово.

19. Укажіть, яким є 5 пункт словотвірного аналізу:

- а) визначте спосіб словотворення;
- б) визначте графічну структуру слова;
- в) належність до синтаксичної або лексичної сфери деривації;
- г) назвати словотвірний засіб.

20. Укажіть 9 пункт словотвірного аналізу:

- а) наведіть приклади слів такого ж словотвірного типу;
- б) визначте словотвірну модель, її регулярність;
- в) визначте частину мови слова;
- г) знайдіть твірне слово.

Тести
«Морфеміка»

1. Укажіть неправильне твердження, що не є причиною формування нерегулярних афіксів:

- а) запозичення окремих слів разом з іншомовними суфіксами, які не набули поширення в українській мові та стали раритетними;
- б) набуття в зазначених словах з іншомовними флексіями значення суфікса в українській мові;
- в) формування нових морфем, які ще не набули значного поширення та вживаються в кількох словах;
- г) «відмерлі» афіксальні морфемі індоєвропейського періоду слугували першопочатком для створення нерегулярних афіксів.

2. Як називаються новоутворені афікси, які за певних умов можуть розширити свої словотвірні можливості, збільшити кількість новоутворених слів:

- а) неперспективні;
- б) перспективні;
- в) поширені;
- г) нерегулярні.

3. Як називаються віджилі, раритетні та рудиментні афікси, які вже є архаїзмами і тому не мають можливості для активізації в ужитку:

- а) перспективні;
- б) нерегулярні;
- в) неперспективні;
- г) поширені.

4. Укажіть типи морфем за ступенем поширеності:

- а) перспективні та неперспективні;
- б) питомо українські та запозичені;
- в) поширені та непоширені;
- г) високочастотні та низькочастотні.

5. Укажіть типи морфем за походженням:

- а) перспективні та неперспективні;
- б) споконвічні (питомі) і запозичені з інших мов;
- в) раритетні та східнослов'янські;
- г) східнослов'янські та власне українські.

6. Укажіть типи споконвічних морфем:

- а) східнослов'янські та праслов'янські;
- б) високочастотні та низькочастотні;
- в) перспективні та неперспективні;
- г) раритетні й архаїчні.

7. Укажіть про які морфеми В. Горпинич зауважував «надійно сховалися в кореневих морфемах української мови»:

- а) індоєвропейські суфіксальні морфеми;
- б) праслов'янські суфіксальні морфеми;
- в) східнослов'янські суфіксальні морфеми;
- г) запозичені суфіксальні морфеми.

8. Укажіть неправильне твердження:

- а) чимало афіксальних морфем індоєвропейського періоду відмерло, проте частина їх слугувала для творення нових афіксів на базі збережених елементів шляхом поєднання та набуття нової семантики;
- б) серед афіксальних морфем панівне місце займають спільнослов'янські (праслов'янські) морфеми;

в) префіксальні морфеми, що були утворені в спільнослов'янській період здебільшого характерні для іменників;

г) іншомовні суфікси вживають зі значенням збірності, сукупності, абстрагованої якості, рідше – зі значенням осіб, предметів.

9. Укажіть рядок зі спільнослов'янськими (праслов'янськими) морфемами:

а) *-ор, -ень*;

б) *-ад (а), -арій, -ур(а), -ит*;

в) *поза-, до-, по-, обез-*;

г) *-б(а), -иц(е), -ств(о), -анин, -ак*.

10. Укажіть продуктивні префікси у сучасній українській мові:

а) *анти-, віце-, архі-, дез-*;

б) *поза-, небез-, обез-, спів-*;

в) *за-, над-, пере-, при-*;

г) *не-, по-, за-, прото-*.

11. Укажіть неправильне твердження:

а) доволі поширеними є запозичені з інших мов афіксоїди (*авіа-, авто-, агро-, біо-, бі-*);

б) співвідносячись із певним поняттям (*біо-життя*) афіксоїдні компоненти вживаються в композитах;

в) флексії – єдиний різновид морфем, який активне допускає запозичені елементи у свою підсистему;

г) навіть коли слова запозичені в українську мову.

12. Які афікси можуть бути непродуктивними в українській мові:

а) префікси та суфікси;

б) конфікси та інтерфікси;

в) префікси та постфікси;

г) конфікси та суфікси.

13. Укажіть неправильне твердження:

- а) префікси *на-*, *пра-*, *су-* є непродуктивними в українській мові;
- б) продуктивні суфікси – афікси, за допомогою яких активно утворені нові слова та форми, є живими, продуктивними;
- в) якщо афікс багатозначний, то непродуктивними є всі його значення;
- г) за словотвірними властивостями регулярні афікси є неоднорідними.

14. Укажіть неправильне твердження:

- а) продуктивність афіксів має різний ступінь її вияву (високопродуктивні та малопродуктивні);
- б) до малопродуктивних належать суфікси: *-тель*, *-ар*, *-ій*, *-ун*, *-ок*;
- в) непродуктивні афікси не позбавлені власної словотвірної функції, саме тому вони продовжують регулярно вживатися у складі раніше утворених слів;
- г) регулярний афікс *-б(а)* вже не утворює нових похідних слів.

15. Укажіть неправильне твердження:

- а) непродуктивність чи продуктивність є постійною та сталою ознакою;
- б) непродуктивні афікси – це ті афікси, за допомогою яких сьогодні не утворені нові слова та форми;
- в) один і той самий афікс у різних стилях мови може мати різний ступінь продуктивності;
- г) у кожному афіксі системою мови закладено потенцію до продуктивності.

16. Укажіть правильне твердження:

- а) узус заважає реалізувати потенцію до продуктивності в афіксах;
- б) суфікси *-інь*, *-алн (-илн)*, *-ан(ь)*, *-еп*, *-еч*, *-ук(юк)*, *-чук* є власно українськими;
- в) суфікси *-щин*, *-их*, *-ак*, *-ик*, *-оньк*, *-еньк*, *-ц*, *-ен*, *-івськ* є індоєвропейськими;
- г) префікси *ви-*, *від-*, *до-*, *за-*, *з-*, *под.-о-*, *пере-*, *перед-*, характерні для прикметників, що характерні для індоєвропейського періоду.

17. Укажіть рядок, у якому зазначено зменшено-пестливі суфікси, які кваліфікують як східнослов'янські:

- а) *-ен, -івськ, -щин*;
- б) *-их, -ак (-як), -еч, -неч*;
- в) *-ик, -оньк, -еньк, -ц*;
- г) *пра-, уз-, най-, пре-*.

18. Яка морфема виконує словотворчу функцію:

- а) суфікс;
- б) префікс;
- в) постфікс;
- г) конфікс.

19. Яка морфема вказує на граматичне значення слова, визначаючи належність слова до певної частини мови:

- а) суфікс;
- б) префікс;
- в) постфікс;
- г) конфікс.

20. Хто ввів у науковий обіг термін «наросток» (сучасна назва суфікса):

- а) Л. Полюга;
- б) Н. Клименко;
- в) П. Залозний;
- г) О. Партицький.

21. Укажіть варіант, у якому неправильно зазначено тип суфіксів за характером словотвірного значення:

- а) мутаційні;
- б) транспозиційні;
- в) модифікаційні;
- г) семантичні.

22. Укажіть тип суфіксів за характером словотворчого значення, в якому змінюють лексичне значення твірного слова незалежно від його частиномовної незалежності:

- а) транспозиційні;
- б) мутаційні;
- в) модифікаційні;
- г) регулярні.

23. Укажіть тип суфіксів за характером словотвірного значення, які можуть змінювати частиномовну належність твірного слова під час зберігання його основного лексичного значення:

- а) транспозиційні;
- б) мутаційні;
- в) модифікаційні;
- г) семантичні.

24. Укажіть тип суфіксів за характером словотвірного значення, які не змінюють ні частиномовної належності, ні лексичного значення твірного слова, а вносять у нього якісно-оцінний відтінок:

- а) транспозиційні;
- б) мутаційні;
- в) модифікаційні;
- г) семантичні.

25. Укажіть неправильне твердження:

- а) в українській мові один і той суфікс може виконувати декілька функцій;
- б) префікси утворюють похідні слова самотійно без участі флексії;
- в) суфікси утворюють похідні слова самотійно з участю флексій;
- г) префікси під час словотворення приєднуються до основи слова.

26. Укажіть неправильне твердження:

- а) суфікси не закріплені за певними частинами мови;
- б) префікси утворюють нові слова, не змінюючи частиномовної приналежності;
- в) суфікси виконують мутаційну, транспозиційну та модифікаційну функції;
- г) іншої частини мови за допомогою префікса утворити неможливо.

27. Укажіть неправильне твердження:

- а) префікси виконують мутаційну та модифікаційну функції;
- б) суфікси під час словотворення приєднуються до цілого слова;
- в) суфікси закріплені за певними частинами мови;
- г) суфікси можуть змінювати частиномовну приналежність.

28. До змінних морфем належить така:

- а) префікс;
- б) флексія;
- в) постфікс;
- г) конфікс.

29. Укажіть правильне твердження:

- а) до незмінних морфем належать корінь, префікс, суфікс, флексія;
- б) слово може складатися лише з незмінних морфем;
- в) слова типу *бюро*, *вчора*, *швидкий* є незмінними та мають чисту основу;
- г) флексія наявна у прислівників і дієприкметників.

30. Укажіть, яким частинам мови не властива флексія:

- а) іменникам;
- б) прикметникам;
- в) дієсловам;
- г) дієприкметникам.

31. Укажіть варіант, у якому зазначено види флексії за формою вираження:

- а) питомі та запозичені;
- б) матеріально виражені та нульові;
- в) особові та родові;
- г) відмінкові та безафіксні.

32. Укажіть неправильне твердження:

- а) флексійні морфеми розташовані лише у кінцевій частині слова;
- б) у складних словах флексії вживаються в середніх словах;
- в) флексія може бути розміщена перед постфіксом;
- г) флексія може виражати декілька граматичних значень.

33. Укажіть, якою морфемою за значенням є флексія:

- а) функційною;
- б) синтетичною;
- в) аналітичною;
- г) числовою.

34. Укажіть правильне твердження:

- а) флексію називають синтаксичною морфемою, бо за її допомогою здійснюється синтетичний зв'язок слів у речення;
- б) в українській мові переважна більшість флексій запозичені;
- в) основним джерелом формування флексії є опрощення основи слова;
- г) за семантикою флексія є багатозначною та синонімічною.

35. Укажіть, яку семантичну ознаку флексії характеризує таке твердження: «особові флексії виражають і значення особи, і значення числа; родові – значення роду та відмінка; числові – значення числа та відмінка»:

- а) синонімічність;
- б) омонімічність;
- в) багатозначність;
- г) відмінковість.

36. Укажіть, яку семантичну ознаку флексії характеризує таке твердження «значення Р.в. одн. виражається флексіями -у/-а»:

- а) багатозначність;
- б) синонімічність;
- в) омонімічність;
- г) відмінюваність.

37. Укажіть, яку флексію не вважають омофлексією в українському мовознавстві:

- а) -і;
- б) -о;
- в) -ім;
- г) -у.

38. Укажіть, хто уперше ввів термін «флексія» в українське мовознавство:

- а) О. Земська;
- б) П. Залозний;
- в) О. Партицький;
- г) О. Тихонов.

39. Які елементи А. Грищенко зараховує до постфіксів:

- а) -ся (-сь);
- б) окремі частки, що стали творенням займенників і прислівників;
- в) -но, -то;
- г) -небудь, -бо, -те.

40. Афіксом, приєднаним до кінця слова є:

- а) флексія;
- б) постфікс;
- в) конфікс;
- г) інтерфікс.

41. Яка особливість дозволяє виділяти постфікси в окремий розряд морфів:

- а) здатність до морфемізації;
- б) творення повнозначних частин мови;
- в) омонімічність і синонімічність;
- г) чітко виражена пофлексійна позиція.

42. Укажіть характеристику постфіксів за походженням:

- а) це колишні суфікси;
- б) це колишні частки, які зазнали морфемізації;
- в) це усічені частки інших афіксів;
- г) частки, що були у складі інших частин мови.

43. Укажіть неправильне твердження:

- а) інтерфікси не виражають значення, а виконують суто службову функцію (з'єднання складних слів);
- б) інтерфікс розташований між коренями (основами) в складному слові;
- в) синонімічним варіантом до інтерфікса є сполучний (єднальний) голосний;
- г) за походженням інтерфікси – це колишні частки з іменників.

44. Кому належить термін «інтерфікс»:

- а) О. Сухотіну;
- б) Н. Клименко;
- в) О. Земській;
- г) М. Шанському.

45. Укажіть рядок, у якому наявні інтерфікси:

- а) -о, -е;
- б) -а; -у;
- в) -і, -е;
- г) -е, -є.

46. Яку функцію у слові виконують інтерфікси:

- а) граматичну;
- б) словотворчу;
- в) стилістичну;
- г) синтаксичну.

47. Укажіть словотворчий афікс, який формально збігається з префіксом і суфіксом, що функціують у процесі словотворення:

- а) постфікс;
- б) конфікс;
- в) інтерфікс;
- г) основа слова.

48. Укажіть, яку характеристику конфіксові дає М. Шанський:

- а) сполучувані голосні в складних словах;
- б) своєрідна «рамка», в яку вкладається твірна основа;
- в) словотвірний, єдиний афікс, що утворюється з трьох і більше компонентів;
- г) неморфемними відрізками.

49. З'ясуйте визначальні ознаки морфеми і морфа:

Диференційні ознаки	Морфема	Морф
Неподільна мінімальна частина слова		
Неподільна мінімальна частина словоформи		
Значуща одиниця		
Абстрактно онтологічна сутність: узагальнення суттєвих властивостей конкретно реалізованих одиниць		
Клас як ціле (узагальнена сукупність)		
Конкретно онтологічна сутність: лінійний представник одиниці в мовленні		
Двостороння одиниця: має ПЗ – певне значення і ПВ – конкретне звучання		
Двостороння одиниця: має ПЗ – певне значення і ПВ – деяке звучання		

50. Поєднайте термін з відповідним поясненням:

1. Спрощення	а) це історична зміна морфемних меж у складі слова; такий мовний процес, у результаті якого у складі похідного слова змінюються межі між твірною основою та словотвірним афіксом внаслідок переходу звукового елемента однієї морфеми до сусідньої морфеми.
2. Перерозклад	б) це зміна у морфемній структурі слова, під час якої у процесі розвитку мови похідна основа, що мала у своєму складі афікси, перетворена на непохідну, кореневу.
3. Ускладнення	в) це зміна характеру та значення морфем, їх співвідношень у слові під час збереження ним первісної кількості та порядку морфем.
4. Декореляція	г) це зміна характеру та значення морфем, їх співвідношень у слові під час збереження ним первісної кількості та порядку морфем.

Тести
«Словотвір»

1. Спільнокореневі деривати, об'єднанні єдиною твірною базою, що перебувають на одному ступені похідності називають:

- а) словотвірною парою;
- б) словотвірним ланцюжком;
- в) словотвірною парадигмою;
- г) словотвірними афіксами.

2. Сукупністю всіх спільнокореневих похідних, розташованих відповідно до їхньої словотвірної мотивації називають:

- а) словотвірною парою;
- б) словотвірною парадигмою;
- в) словотвірним гніздом;
- г) словотвірним формантом.

3. Укажіть неправильне твердження:

- а) вершина – слово, яке знаходиться на початку словотвірного гнізда;
- б) усі слова в словотвірному гнізді непохідні;
- в) вершиною гнізда є непохідна основа (корінь);
- г) словотвірне гніздо/деревоподібна структура, завдяки якій виокремлюють блоки, що складаються зі словотвірних ланцюжків і парадигм.

4. Хто вперше описав принцип словотвірного гнізда:

- а) Н. Клименко;
- б) О. Тихонов;
- в) О. Реформатський;
- г) О. Земська.

5. Укажіть неправильне твердження:

- а) словотвірні гнізда існують доти, допоки відчуються живі значеннєві зв'язки між словами;
- б) якщо живий зв'язок певного слова зі спорідненими колись слабшає або втрачається, слово виходить із гнізда й утворює нове;
- в) однокореневими сьогодні є слова *відати* та *відьма*, *ворог* і *ворожити*.
- г) словотвірне значення утворюється за допомогою словотвірних засобів мови.

6. Узагальненим категорійним значенням слів певної словотвірної структури, що встановлюється на основі семантичного відношення похідних семантичних відношень похідних слів і їхніх твірних, що виражаються за допомогою словотворчого засобу називають:

- а) словотвірний формант;
- б) словотвірне значення;
- в) словотвірний тип;
- г) словотвірна пара.

7. Формально-семантичною схемою побудови похідних слів, мотивованих твірними словами однієї і тієї ж частини мови за допомогою того ж самого словотворчого засобу й одним і тим же словотвірним значенням називають:

- а) словотвірний формант;
- б) словотвірне значення;
- в) словотвірний тип;
- г) словотвірна пара.

8. Укажіть неправильну словотвірну ознаку, яка належить до характеристики словотвірного типу:

- а) похідність від слів однієї частини мови;
- б) спільний спосіб словотвору;
- в) спільне словотвірне значення;
- г) різний словотворчий формант.

9. Словотвірний тип, що поповнюється новотворами називають:

- а) формальним;
- б) продуктивним;
- в) непродуктивним;
- г) неформальним.

10. Словотвірний тип, який утворює кількісно обмежену групу слів називають:

- а) формальним;
- б) продуктивним;
- в) непродуктивним;
- г) неформальним.

11. Укажіть неправильне твердження:

- а) віддієслівні іменники (*виховання, змагання, читання* тощо) є прикладом продуктивного словотвірного типу;
- б) слова *веселун, хитрун, хапун* становить непродуктивний тип;
- в) із втратою словотворчої продуктивності окремим типом/підтипом словотвірний афікс водночас не втрачає власної непродуктивності;
- г) словотвірна категорія формується сукупністю словотвірних типів на основі їхнього спільного словотвірного значення під час різних словотвірних засобах (формантах).

12. Сукупністю похідних із спільними словотвірним значенням, вираженим різними словотворчими засобами називають:

- а) словотвірний формант;
- б) словотвірне значення;
- в) словотвірний тип;
- г) словотвірну категорію.

13. Укажіть неправильне твердження:

- а) словотвірна категорія є більш абстрактним і складним явищем, ніж словотвірний тип;
- б) у межах словотвірного типу можна виокремити певні моделі;
- в) словотвірна модель пов'язана з морфемами слова;
- г) словотвірна категорія формується сукупністю словотвірних типів на основі їхнього спільного словотвірного значення під час різних словотвірних засобах (формантах).

14. Конкретними морфонологічними особливостями (фонологічними змінами на стикові морфів) утворення слів одного словотвірного типу називають:

- а) словотвірну модель;
- б) словотвірну парадигму;
- в) словотвірну пару;
- г) словотвірний ланцюг.

15. Рядом однотипно побудованих слів з одним і тим же формантом, але лексично різними мотиваторами називають:

- а) словотвірним типом;
- б) словотвірним формантом;
- в) словотвірним рядом;
- г) словотвірною моделлю.

16. Укажіть неправильне твердження:

- а) до словотвірного ряду належать похідні одного ступеня похідності;
- б) слова одного словотвірного ряду характеризують: спільний формант, спільне значення та різні мотивувальні частини;
- в) сучасний дериватолог Р. Манучарян вважає, що об'єм і значущість словотвірної категорії не повинні обмежуватися рамками певного способу словотворення;
- г) М. Закар'ян виокремлює у словотвірному гнізді 3 типи відношень: парадигматичні, синтагматичні та дериваційні.

17. Укажіть, яка словотвірна структура має план вираження та план змісту:

- а) словотвірний тип;
- б) словотвірна ланка;
- в) словотвірний ланцюжок;
- г) словотвірний ряд.

18. Центральним поняттям синхронічного словотвору, через яке підкреслюють не лише формальна організація похідних слів, а їхню семантичну співвідносність із твірними словами називають:

- а) поняття словотвірного ряду;
- б) поняття словотвірної пари;
- в) поняття словотвірного форманта;
- г) поняття словотвірної структури слова.

19. Під процесом творення слова будь-яким способом – морфологічним чи неморфологічним називають:

- а) словотвірна пара;
- б) словотвірний ряд;
- в) словотвірним актом;
- г) словотвірною парадигмою.

20. Одиницею словотвірного процесу, початок і кінець якої визначений утворенням одного похідного від одного твірного називають:

- а) словотвірною парою;
- б) словотвірною парадигмою;
- в) словотвірним тактом;
- г) актом деривації.

21. Додаванням словотворчого засобу в процесі утворення похідного слова, що зумовлює збільшення його формальної структури називають:

- а) словотвірною парою;
- б) словотвірним гніздом;
- в) словотвірним кроком;
- г) словотвірною парадигмою.

22. Укажіть, який із варіантів не є типом аббревіації:

- а) часткові;
- б) повні;
- в) ініціальні;
- г) комбіновані;

23. Укажіть неправильне твердження:

- а) юкстапозити (словоскладання) за своїм характером наближені до словосполучень, один із компонентів якого виступає прикладкою;
- б) аббревіатури варто ототожнювати з графічним скороченням, через спільне звучанням та однакове символічне найменування;
- в) за допомогою аббревіацій утворюються терміни, які проникають в інтернаціональну термінологію;
- г) способом основоскладання утворюються складні слова або композити.

24. Укажіть неправильне твердження:

- а) від мотивуючого прикметника іменник переймає суфікси під час морфолого-синтаксичного словотворення;
- б) під час лексико-синтаксичного способу словотворення утворює нове слово шляхом злиття словоформ синтаксичного словосполучення в одне слово;
- в) Під час лексико-синтаксичного способу компоненти синтаксичного словосполучення зберігають свою загальну структуру та граматичну форму;
- г) процес лексико-семантичне словотворення зводиться до переходу семами слова в окреме слово.

25. Укажіть неправильне твердження:

- а) флексія та інші показники граматичного значення компоненти синтаксичного словосполучення опускається, їх відкидають під час утворення нового слова;
- б) під час лексико-семантичному способі зовнішня оболонка твірного та похідного слова залишається незмінною;
- в) лексико-семантичним способом утворені переважно терміни, найменування нових предметів, понять, власні назви (закладів, установ, періодичних видань, дитсадків, цукерок тощо);
- г) збереження мотиваційних зв'язків між базовим словом і семантичним новотвором дозволяє відносити лексико-семантичний спосіб словотвору в системі номінації власних назв до явищ синхронічного плану.

26. Укажіть, який зі зазначених механізмів не належить до складу лексико-семантичного способу:

- а) синонімізація (синонімія у значенні власного та загального слів);
- б) онімізація (перехід загальної назви у власну);
- в) трансоінімізація (перехід власної назви з одного класу назв до іншого);
- г) онімотрансоінімізація (комбіноване використання різновидів способу за моделлю: онімізація + трансоінімізація).

27. Укажіть неправильне твердження:

- а) під час лексико-семантичного способу словотворення не застосовують спеціальні словотворчі засоби, а формантом постає зміна семантики;
- б) за характером словотвірної бази лексико-синтаксичний спосіб подібний до нульової суфіксації;
- в) у лексико-семантичному способі словотворення похідне слово належить до тієї ж самої частини мови, що й твірне;
- г) лексико-семантичним способом утворені іменники, утворення похідних слів не призводить до зміни граматичних ознак, морфемної будови.

28. Укажіть варіант, який не є різновидом лексико-семантичним способом словотворення:

- а) умовна номінація за вже наявною назвою;
- б) апелятиви від твірних слів за граматичними ознаками;
- в) семантична конденсація словосполучення у слово;
- г) розщеплення полісемічного слова на омоніми.

29. Позначте рядок, у якому всі слова мають непокідну основу:

- а) несу, лісник, пир;
- б) підніжка, рукавиця, білизна;
- в) птиця, ожина, свинина;
- г) ліси, нога, мир.

30. Виберіть рядок в якому всі слова належать до транспозиційного типу:

- а) молити → моління, картопля → картопляр;
- б) суп → супник, доза → дозатор;
- в) темний → темно, читати → читання;
- г) історія→історик, старт→ стартер.

31. Твірним словом для «музикант» є:

- а) музичний;
- б) музично;
- в) музика;
- г) муза.

32. Слова якого рядка є аббревіатурами:

- а) прес-центр, літописець, завуч;
- б) чотиригранник, УНСО, міськрада;
- в) Донбас, НАТО, держадміністрація;
- г) полководець, УНІАН, Держстандарт.

33. В якому рядку слова утворилися лексико-синтаксичним способом:

- а) сьогодні, шістдесят, вічнозелений;
- б) вищезгаданий, піонер, дотла;
- в) сьогодні, шістдесят, вічнозелений;
- г) втридорога, супутник, чимдуж.

34. Визначте, спосіб творення поданих слів:

Високосортний, фотолюбитель, верстатоскладальник.

- а) словоскладання;
- б) основоскладання;
- в) лексико-синтаксичний спосіб словотворення;
- г) складно-суфіксальний.

35. Укажіть термін, якому відповідає визначення

«... – це такі морфеми, основна функція яких полягає у творенні нового (похідного) слова»:

- а) словозмінні морфеми;
- б) дериваційні морфеми;
- в) формотворчі морфеми;
- г) мутаційні морфеми.

36. Оберіть рядок, у якому суфікси усіх слів є власне українськими:

- а) дипломант, коментарій, академік;
- б) написання, мислитель, методика;
- в) ласощі, питво, майструвати;
- г) ганьба, бистрінь, агентура.

37. Лексико-поняттєвою морфемою називають:

- а) суфікс;
- б) корінь;
- в) префікс;
- г) флексію.

38. Оберіть рядок, у якому всі слова належать до однієї словотвірної моделі:

- а) заручитися, пройдений, розрізати;
- б) восени, провулок, тренер;
- в) підводний, екстрамодний, правічний;
- г) будівництво, об'єднання, козацький.

39. Визначте, у якому рядку неправильно визначено спосіб:

- а) суфіксально-префіксальний: пролісок, обніжок, неробство;
- б) флексивно-префіксальний: підкоровий, безволосий, безглуздий;
- в) словоскладання: вагон-ресторан, місто-гігант, науково-популярний;
- г) префіксально-суфіксально-постфіксальний: осміхатися, приводнитися, розмножуватися.

40. Визначте, який спосіб словотворення, який ілюструють такі приклади:
всюдихід, місяцехід, лісоруб, сінокіс, сталевар, шовкопряд, однолюб:

- а) основоскладання;
- б) складнонульсуфіксальний;
- в) складнофлексивний;
- г) словоскладання.

41. Позначте рядок зі словами, що утворені одним способом:

- а) газифікація, паровоз, всюдихід, дощомір;
- б) приморський, прикарпатський, безцінний, зародковий;
- в) відклик, засланець, відгук, відріз;
- г) стесати, безправний, прадід, переписати.

42. Визначте, у якому рядку неправильно визначено спосіб:

- а) аббревіація: лісостеп, медсанбат, запчастини;
- б) флексивний: Смолине, золотий, робітниця;
- в) префіксально-суфіксальний: нарукавник, полегшити, міжрядковий;
- г) складно-флексивний: книгоноша, двоногий, довгокрилий.

43. Укажіть, який спосіб охарактеризували мовознавці

«Цей спосіб називається _____ тому, що в процесі його реалізації новоутворене слово набуває нових морфологічних категорій і як таке виконує нові синтаксичні функції у реченні» (І. Ковалик). У мовознавчій літературі цей спосіб ще називають конверсією (за О. Смирницьким):

- а) лексико-семантичний;
- б) лексико-синтаксичний;
- в) морфолого-синтаксичний;
- г) семантико-синтаксичний.

44. Укажіть, назву процесу переходу слів з однієї частини мови в іншу (в межах морфолого-синтаксичного способу) у наведених прикладах: *хворий, набережна, майбутнє, Головатий:*

- а) препозитивація;
- б) адвербіалізація;
- в) ад'єктивація;
- г) субстантивація.

45. Укажіть рядок, у якому всі слова утворені префіксальним способом:

- а) прадід, написати, премудрий, прозелень, передумати;
- б) перехід, прадавній, невесело, вбік, покохати;
- в) безмежний, прамова, контрудар, забагато, переддень;
- г) насип, передбачити, безкоштовний, преспокійно, ультрамодний.

46. Схема побудови слів певної частини мови, абстрагована від конкретних лексичних одиниць, що характеризується спільністю частиномовної належності твірних слів, формантом, тотожним у матеріальному й семантичному відношенні, спільним словотвірним значенням, – це:

- а) словотворення;
- б) словотворче значення;
- в) словотвірна модель;
- г) словотвірний тип.

47. Визначте, у якому рядку всі слова мотивуються іменниками:

- а) шахіст, заземлити, хід, шахтарський, золотий;
- б) луговий, верхи, доцільний, студентство, безголосий;
- в) знешкодити, набіг, імміграція, сільський, безвольний;
- г) аморальний, книжечка, догляд, провесна, щедрість.

48. Словотвірне гніздо – це:

- а) уся сукупність спільнокореневих слів, упорядкована відношеннями похідності;
- б) сукупність похідних слів, які мають одну й ту саму твірну основу, перебувають на одному ступені словотворення;
- в) ряд спільнокореневих слів, організованих за принципом послідовної похідності від вихідної ланки до кінцевої;
- г) ряд однотипно побудованих слів з однаковим формантом і лексично різними мотиваторами.

49. Укажіть рядок, у якому зазначені неморфологічні способи творення слів:

- а) складання основ, суфіксальний, префіксальний;
- б) префіксально-суфіксальний, безафіксний, субстантивація;
- в) морфолого-синтаксичний, лексико-семантичний, складання основ;
- г) лексико-семантичний, лексико-синтаксичний, морфолого-синтаксичний.

50. Визначте рядок слів емоційно-експресивного забарвлення з суфіксами негативної оцінки:

- а) зимонька, рибище, дубочок, лігвище;
- б) ставище, подорожник, сіруватий, птаство;
- в) кореневище, здоровило, злюка, ножичок;
- г) злющий, вітрище, лапища, паруб'яга.

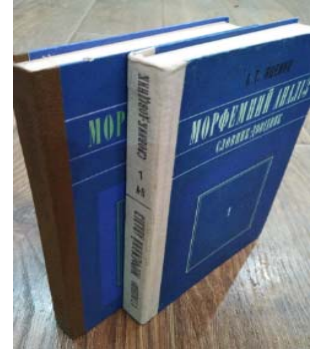
Індивідуально науково-дослідне завдання для студентів

«Характеристика морфемних і словотворчих словників»

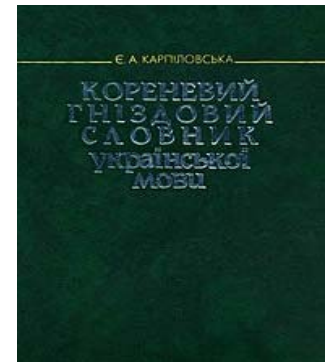
Завдання полягає в аналізові морфемного/словотворчого словника студентами у вигляді презентації¹.

1) Яценко І. Т. Морфемний аналіз: словник-довідник. Т. 1: А–Н. Київ: Вища школа, 1980. 356 с.

Яценко І. Т. Морфемний аналіз: словник-довідник. Т. 2: О–Я. Київ: Вища школа, 1981. 352 с. (<http://www.inmo.org.ua/library.html>)

2) Карпіловська Є.А. Кореневий гніздовий словник української мови: гнізда з вершинами – омографічними коренями. Київ, 2002. 908 с. (<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001594>)

3) Клименко Н., Карпіловської Є., Карпіловський В., Недозим Т. Частотно-валентний «Словник афіксальних морфем української мови». Київ. 1998. 440 с. (http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002184)

ІНСТИТУТ МОВИЗНАВСТВА ІМ С.О. ПОТЕНІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Н.О. КЛИМЕНКО, Є.А. КАРПІЛОВСЬКА,
В.С. КАРПІЛОВСЬКИЙ, Т.І. НЕДОЗИМ

СЛОВНИК АФІКСАЛЬНИХ МОРФЕМ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Київ-1998

¹ Для ефективної роботи прохання врахувати «Основні вимоги до змісту, оформлення та застосування мультимедійних презентацій»

4) Полюга Л. М. Словник українських морфем. Львів: Світ, 2001. 448 с. (http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001742)

5) Селігей П. О. Етимологічний словник запозичених суфіксів і суфіксоїдів в українській мові. 2014. 326 с. (http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0004902)

6) Сікорська З.С. Українсько-російський словотворчий словник. Київ: Освіта, 1995. 254 с. (http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001440)

7) Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (1983-2003). Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2004. 136 с. (<https://drive.google.com/file/d/1d5WFRwII3mmu9a4bvgOnkyQ0aImchn3A/view>)

8) Нелюба А. Словотворчість незалежної України. 1991–2011. Харків: ХІФТ, 2012. 608 с. (https://drive.google.com/file/d/1BG0mcORyP7K24CLNJ_Dw_USQW8QJVVV7c/view?usp=sharing)

9) Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П., Клименко Н.Ф., Критська В.І., Пуздирева Т.К., Романюк Ю.В. Активні ресурси сучасної української номінації: ідеографічний словник нової лексики. Київ, 2013. 416 с. (<http://www.komm.ltd.ua/images/NovaLeksyka.pdf>)

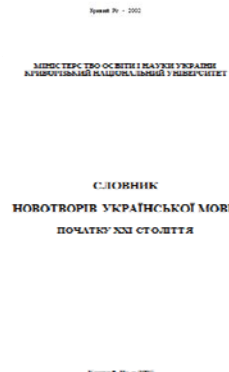
10) Вакарюк Л.О., Панцьо С.Є. Український словотвір у термінах. Тернопіль, 2007. 259 с. (http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLI&P21DBN=UKRLI&S21STN=1&S21RE=F=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002862)

11) Віняр Г. М. Словник новотворів української мови кінця XX століття. Кривий Ріг: КДПУ, 2002. 180 с. (<http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/38>)

12) Віняр Г. М. Словник новотворів української мови початку XXI століття. Кривий Ріг, 2005. 200 с. (<http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/37>)

За бажанням студенти можуть запропонувати для аналізу власні варіанти словників за умови, якщо вони відповідатимуть тематиці дисципліни та аналіз буде здійснено за планом.

Зразок плану для аналізу *Кореневого гніздового словника української мови: гнізда з вершинами – омографічними коренями*. Київ, 2002. 908 с.
(Карпіловська Є.А.)

Вступна частина: загальний огляд лексикографії морфеміки та словотвору сучасної української мови²

1. Типи морфемних і словотворчих словників.
2. Мета та завдання морфемних і словотворчих словників залежно від типу.
3. Принципи укладання морфемних і словотворчих словників різних типів, їх структура.
4. Реєстр словників, будова словникових статей (загальний огляд).

Основна частина

5. На якій джерельній базі укладено словник?
6. Скільки кореневих морфем подано у словнику?
7. Які кореневі морфеми фіксує словник?
8. Як визначаються у словнику корені-омографи?
9. Як подано реєстр словника?
10. Який принцип побудови корневих гнізд?
11. Що таке потенційні гнізда?
12. Яка практична цінність такого словника?
13. Доберіть зі словника найцікавіші, на Ваш погляд, реалізації аломорфу двох корневих морфем.

Зверніть увагу, що питання під час аналізу можуть бути різними (враховуйте специфіку та призначення обраного Вами словника), тому не радимо копіювати поданий зразок.

² Обов'язкова частина для усіх студентів, яка містить загальний огляд на загальних огляд лексикографії морфеміки та словотвору сучасної української мови . Студенти мають подати покликання на опрацьовані праці (напр., [1, с. 3] у презентаційні роботі, водночас на прикінцевому слайді подати список використаної літератури).

Основні вимоги до змісту, оформлення та застосування мультимедійних презентацій

1. *Презентація* (від англ. presentation – представлення, показ) – це набір картинок-слайдів на певну тему, який зберігається у файлі спеціального формату. Кожен слайд містить довільну текстову, графічну, відеоінформацію, анімацію, звук, діаграми та графіки, табличні й інші матеріали.

Однією з найпоширеніших помилок під час створення презентацій є бажання вмістити в презентацію велику кількість відомостей, графічних зображень та анімаційних ефектів, які лише відвертають увагу слухачів від змісту матеріалу.

Шановні студенти, звертаємо Вашу увагу, що людина може одночасно запам'ятовувати не більше трьох фактів, висновків, визначень. Тому, будь ласка, врахуйте цей факт під час створення презентаційної роботи.

2. Зміст презентацій

Врахуйте, будь ласка, такі вимоги до змісту презентацій (за Дж. Льюїс)³:

- ❖ кожен слайд має відображати одну думку;
- ❖ текст має складатися з коротких слів та простих речень;
- ❖ рядок має містити 6 – 8 слів (бажано зменшити кількість слів);
- ❖ загальна кількість слів не повинна перевищувати 50;
- ❖ дієслова мають бути в одній часовій формі;
- ❖ заголовки мають привертати увагу аудиторії та узагальнювати основні ідеї слайда;
- ❖ у заголовках мають бути і великі, і малі літери (а не тільки великі);

³https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/lectured:40e485aecd9c375448e4927947e5c4c5e43d113c/20191125204428//721593/index.html

❖ слайди мають бути не надто яскравими – зайві прикраси лише створюють бар'єр на шляху ефективного передавання даних;

❖ кількість блоків статистичних даних на одному слайді має бути не більше чотирьох;

❖ підпис до ілюстрації розміщується під нею, а не над нею;

❖ усі слайди презентації мають бути витримані в одному стилі.

До цих вимог додаємо такі:

❖ відповідність змісту презентації поставленим дидактичним цілям і завданням лекції;

❖ дотримання прийнятих правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту (відсутність точки в заголовках тощо);

❖ відсутність фактичних помилок, достовірність представленої інформації;

❖ лаконічність та завершеність тексту на слайді;

❖ найважливіша інформація має бути розташована у центрі слайду;

❖ наявність не більше одного логічного наголосу: яскравість, обведення, миготіння, рух;

❖ інформацію варто подати привабливо, оригінально, щоб привернути увагу слухачів;

❖ презентація не повинна бути монотонною та громіздкою (оптимальна кількість 20 -30 слайдів);

❖ обов'язково розпочинайте презентацію зі **слайду 1** та завершуйте **останнім слайдом**.

Слайд 1 (колір, шриффт можна змінити за бажанням)

1. Обов'язково використовуйте герб Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет».

2. Перший слайд має містити інформацію виконавця аналізу словника.

Варто зазначити, що Стів Джобс, наприклад, був прихильником більш мінімалістичного стилю – градієнтний фон, великі зображення, мінімум тексту та елементів. Про це детальніше можна прочитати у статті *«Будь як Стів Джобс або 8 правил ефективної презентації»*⁴, щоб у подальшому використати для виступів на конференціях або захистах наукових робіт.

3. Дизайн слайдів презентації

Коли обираєте кольорову гаму для презентації, то радимо враховувати фізіологічні особливості людини у її сприйнятті. Так, теплі (стимулювальні) кольори сприяють збудженню й діють як подразники (у порядку спадання інтенсивності впливу: червоний, помаранчевий, жовтий); холодні (ті, що дезінтегрують) кольори заспокоюють, викликають сонливий стан (у тому самому порядку: бузковий, синій, блакитний, синьо-

⁴ <https://life.pravda.com.ua/society/2018/06/8/231466/>.

зелений, зелений); нейтральні кольори: світло-рожевий, жовто-зелений, коричневий. Поєднання двох кольорів – кольору тексту та кольору фону – суттєво впливає на зоровий комфорт, причому деякі пари кольорів не тільки стомлюють зір, а й можуть спричинити стрес (наприклад: зелені символи на червоному фоні).

а) **Фон** є елементом заднього (другого) плану. Він має виділяти, підкреслювати інформацію слайда, але не затуляти її.

Використання різних фонів на слайдах в рамках однієї презентації не створює відчуття єдності, зв'язності, стильності інформації.

Щоб уникнути цієї помилки, складання кольорової схеми презентації має починатися з вибору двох головних функційних кольорів, які використовуються для фону та звичайного тексту.

Поєднання двох кольорів – кольору тексту та кольору фону – істотно впливає на глядача: деякі пари кольорів не тільки стомлюють зір, але й можуть призвести до стресу.

Традиція нашого сприйняття пов'язана з тим, що фон має бути світлим, а текст – темним. Цей контрастний образ прийшов від «книжкового» тексту. У друкованих текстах ми бачимо максимальний контраст: чорний – білий. Ми до нього звикли, око він не стомлює. Проте сприйняття тексту з екрану має дещо іншу специфіку. Зокрема, екран генерує випромінювання, і тому різкий контраст кольору та фону втомлює око. Є прийоми, за допомогою яких можна цей різкий контраст пом'якшити. Наприклад, можна обрати фон і колір в одній гамі, тобто тільки зробити фон максимально світлим, а шрифт – темним.

Необхідно запам'ятати ще одне правило вибору фону. Будь-який фоновий малюнок підвищує стомлюваність очей і знижує ефективність засвоєння презентованого матеріалу.

Використання фотографій як фону є не завжди вдалою ідеєю через труднощі з підбором шрифту. У цьому випадку треба або використовувати

більш-менш однотонні, іноді ледь розмиті фотографії, або розташовувати текст не на самій фотографії, а на кольоровій підкладці. Але такий варіант оформлення фону має бути виправданим метою презентації.

Заважає сприйняттю текстової інформації й використаний у презентації фон у вигляді анімованого об'єкта.

Рекомендується використовувати світлий фон слайдів (за кольорами: червоний – не менше 255; зелений – не менше 225; синій – не менше 225; поєднання, що рекомендується, – 230, 240, 250).

б) Принципи відбору шрифтів для презентації:

- ❖ кожен шрифт має одне змістове навантаження:
- ❖ напівжирний шрифт – назви складових змісту навчання;
- ❖ курсив – логічний наголос, зокрема для формулювання основних положень, визначень тощо;
- ❖ «прямий» звичайний – основний масив інформації;
- ❖ шрифти Verdana (за висновком учених з лабораторії ергономіки зору (США), він визнаний кращим шрифтом для читання тексту з екрану),Tahoma, Bookman спеціально розроблені для створення презентацій та використання на веб-сторінках, Times New Roman легко зчитується, тому його використовують для друку тексту; Arial краще виглядає у заголовках та колонтитулах;
- ❖ неможна використовувати у презентації понад трьох шрифтів на слайді;
- ❖ математичні формули подаються шрифтом, близьким до Times New Roman, всі змінні – курсивом, а решта – дужки, знаки математичних дій, усталені назви функцій (sin, cos тощо) – звичайним «прямим» шрифтом;
- ❖ розмір шрифту не повинен бути дрібним: найбільш «дрібний» для презентації – шрифт 22 пт.

Рекомендовані кольори шрифтів:

Колір	Зразок
чорний	
синій	
темно-синій	
червоний	
темно-червоний	
коричневий	
зелений	
темно-зелений	
малиновий	
бірюзовий	

4. Розташування інформації на слайді

Під час заповнення слайду інформацією радимо враховувати такі вимоги:

- ❖ не варто заповнювати один слайд занадто великим обсягом інформації: великий текст дуже важко читати та майже неможливо запам'ятати;

- ❖ ключові пункти змісту навчання відображені по одному на кожному окремому слайді;

- ❖ не треба розміщувати на слайді багато дрібного тексту;

- ❖ не розміщуйте на слайді дослівно все, що маєте намір сказати словами;

❖ намагайтеся максимально скоротити довжину речень, відмовитися від складних граматичних конструкцій; текст у презентації має бути простим, лаконічним, таким, що нагадує тези;

❖ не пишіть весь текст прописними літерами. СЛОВО, НАПИСАНЕ ЛИШЕ ПРОПИСНИМИ ЛІТЕРАМИ, ВТРАЧАЄ ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ І ЗАЗНАЄ ЗЛИТТЯ З ІНШИМИ.

5. Вимоги до подання таблиць, діаграм та графіків

❖ неможна розбивати таблицю та розміщувати її окремі частини на різних слайдах, а якщо це необхідно – на наступному слайді обов’язково вказуються функційні й змістовні поля таблиці;

❖ таблична інформація вставляється в матеріали презентації як таблиця текстового процесора MS Word або табличного процесора MS Excel;

❖ під час розміщення таблиці як об’єкта та пропорційній зміні її розміру, реальний розмір шрифту повинен бути не менше 18 пт;

❖ таблиці та діаграми розміщуються на світлому чи білому фоні;

❖ діаграми створюються з використанням майстра діаграм табличного процесора MS Excel;

❖ дані й підписи діаграми не повинні накладатися та зазнавати злиття з її графічними елементами;

❖ необхідно виділяти найважливіші частини діаграми, графіка. Для цього використовується найконтрастніший колір або штрихування для того, щоб виділити найважливіший елемент, водночас підкреслюючи тим самим основну ідею, виражену в заголовкові слайда;

❖ під час складання графіка необхідно зважити на те, що лінія графіка має бути жирніша, ніж вісь абсцис чи ординат, яка так само має бути жирнішою за горизонтальні та вертикальні лінії, що створюють координатну сітку.

6. Покликання на використані джерела

У передостанньому файлі необхідно подати **Перелік використаних джерел**. Маємо зазначити, що *покликання* – уривок, витяг з якого-небудь тексту, який цитують у викладі матеріалу, з точною назвою джерела й вказівкою на відповідну сторінку. *Бібліографічні покликання* – це сукупність бібліографічних відомостей про цитовану працю.

Під час створення презентації студенти мають оформлювати покликання на кожную цитату, наслідувану думку, приклад того чи іншого автора, у якого їх запозичено, ті ідеї чи висновки, на підставі яких розробляють проблеми чи розв'язують завдання, поставлені у статті, монографії тощо. Це дає змогу відшукати потрібний документ і перевірити точність зазначених відомостей, з'ясувати інформацію, обставини, контекст.

Відсутність покликань – підстава говорити про плагіат, а їх наявність визначає етику роботи. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, викладений автором.

Прохання врахувати ці вимоги, щоб коректно розкрити покликання на використані джерела:

а) текст цитати беруть у лапки, наводять у граматичній формі, в якій його подано у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання, напр. [1, с. 5];

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту, без спотворення думки автора. Пропуск слів, речень, абзаців за цитування позначають трьома крапками (...) або крапками в кутових дужках <...>, якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то його опускають;

в) кожную цитату обов'язково супроводжують покликанням на джерело;

г) за непрямого цитування слід максимально точно викладати думку автора, робити відповідні покликання на джерела.

7. Ефективне представлення презентації

Вельмишановні студенти, пам'ятайте, що окрім підготовки презентації зокрема врахування всіх загальних вимог до змісту, оформлення та застосування мультимедійних презентацій не менш важливим є ваш виступ із цією презентацією, психологічний чинник. Саме тому, пропонуємо поради Дейла Карнегі щодо підготовки презентацій.

Ефективне представлення матеріалу можна досягти виконавши чотири загальноприйняті етапи – чотирьох «П»: планування, підготовки, практики та презентації:

Планування

1. Визначте основні моменти доповіді на основі аналізу специфіки аудиторії.

2. Опишіть ставлення вашої аудиторії до цієї теми – її знання та досвідченість, потреби, бажання та цілі. Запитайте себе: «Наскільки аудиторія готова до сприйняття цієї теми?».

3. Визначте мету презентації, продумайте, як вона співвіднесена з очікуваними результатами. Ви прагнете щось донести до аудиторії, переконати її, навчити, мотивувати свою думку? Коли мета точно сформульована, її легко досягти.

4. Зміст презентації повинен залежати від цілей доповідача, інтересу та рівня знань аудиторії. Використовуйте загальні й зрозумілі слова та фрази, фокусуючи увагу на меті доповіді.

Підготовка

1. Підготуйте текст, який має супроводжувати доповідь відповідно до визначеної структури та часу, відведеного на показ презентації.

2. Визначте важливість вашого повідомлення. Запитайте себе: «Чому це повідомлення так важливе для мене?»

3. Сформууйте структуру презентації, поставивши її у центрі доповіді та виділивши ключові моменти, що орієнтовані на факти.

4. Підготуйте цікавий початок презентації. Поставте яке-небудь питання, здивуйте аудиторію або наведіть приклад чого-небудь, що здатне зацікавити аудиторію. Відкриття повинне займати від 5 до 10% презентації.

5. Визначте головні ідеї доповіді та обґрунтуйте їх за допомогою статистики, документів, наукових джерел, аналогій або наочних прикладів. Майте на увазі, що всі основні ідеї повинні бути пов'язані з темою доповіді. Враховуючи, що слухачі пам'ятають від 4 до 6 різних позицій, ретельно відбирайте головні ідеї. Вони повинні скласти від 80 до 85% презентації.

6. Підготуйте хороше завершення презентації, що відповідає меті доповіді та запам'ятовується. Це може бути оригінальне (але не надто) підведення підсумків, інше формулювання теми або внесення сумнівів у деяких слухачів. Також може бути ефективним повернення до початку доповіді. Під час вибору способу завершення слід визначити, яку реакцію ви очікуєте від слухачів. Завершення повинне займати від 5 до 10% презентації.

Практика

1. Підготуйте презентацію, яка має супроводжувати Вашу доповідь.

2. Потренуйте прочитання Вашої доповіді перед невеликою аудиторією або друзями, дізнайтеся їхню думку про зміст і стиль презентації. Нижче подаємо питання, яким слід приділити особливу увагу:

❖ Чи добре сприймається доповідь?

❖ Чи спрямовані основні моменти доповіді на факти?

❖ Чи зрозумілі малюнки та ілюстрації, чи достатньо ілюструють вони дану тему?

❖ Чи не використовуєте ви терміни та вирази, незрозумілі аудиторії?

❖ Чи є завершення презентації таким, що запам'ятовується?

❖ Чи задоволені Ви самі своєю доповіддю?

3. Запишіть репетицію свого виступу на відео та уважно перегляньте її, відзначаючи всі відхилення від теми й інші прояви негараздів. Пам'ятайте, що кращий спосіб боротьби зі стресом, хвилюваннями – це упевненість у собі, що зростає з кожним новим виступом.

4. Якщо це можливо, проведіть декілька репетицій, використовуючи нові ідеї та способи подання матеріалу. Зупиніться на тому способі, який вам більше подобається.

5. Налаштуйтеся на той час, який Вам відведено для презентації.

Презентація

1. Абсолютне володіння даною темою, максимальне залучення уваги аудиторії та донесення до неї важливості вашого повідомлення.

2. З погляду професіонала проведення презентації слід вважати привілеєм, який вимагає високого ступеня відповідальності, зате надає додаткових можливостей.

3. Із самого початку створіть сприятливе враження. Намагайтеся дивитися в очі слухачам.

4. Розповідаючи, будьте природні. Промовляйте ствердним підвищеним тоном. Уповільнюйте мову, щоб виділити головні моменти, витримуйте паузи, щоб відокремити їх один від одного.

5. Відповідаючи на питання, акцентуйте увагу на основних моментах Вашого дослідження, не відхиляйтеся від сутності питання.

8. Критерії оцінювання презентації:

1. Повнота розкриття теми.
2. Структурування інформації.
3. Наявність і зручність навігації.
4. Відсутність граматичних, орфографічних і мовних помилок.
5. Відсутність фактичних помилок, достовірність поданої інформації.
6. Наявність і правильність оформлення обов'язкових слайдів (титульний, зміст, основні структурні елементи змісту освіти, список джерел);
7. Оригінальність оформлення презентації, що не суперечить вимогам до її оформлення.
8. Обґрунтованість і раціональність використання засобів презентації та анімаційних ефектів.
9. Придатність презентації для обраної цільової аудиторії.
10. Грамотність використання кольорового оформлення.
11. Доцільність використання фонового звуку, відеоматеріалів, анімованих об'єктів, малюнків, фотографій тощо.
12. Використання авторських ілюстрацій, фонів, фотографій, відеоматеріалів.
13. Розміщення та комплектування об'єктів, єдиний стиль слайдів.
14. Наявність покликань та правильне оформлення списку використаних джерел літератури.
15. Ефективне представлення презентації студентом (відсутність зчитування інформації зі слайдів, використання інформації на слайдах для активізації навчально-пізнавальної діяльності слухачів, для ілюстрування навчальної інформації тощо див. пункт 5).

Опорні конспекти

МОРФЕМІКА

Вивчає

- морфеми;
- їх класифікацію за функціями й іншими ознаками;

Вивчає

- поділ слів на морфеми;
- правила сполучуваності у внутрішній будові слова;
- зміни в морфемних структурах.

Термін морфеміка вживається лінгвістами у двох значеннях.

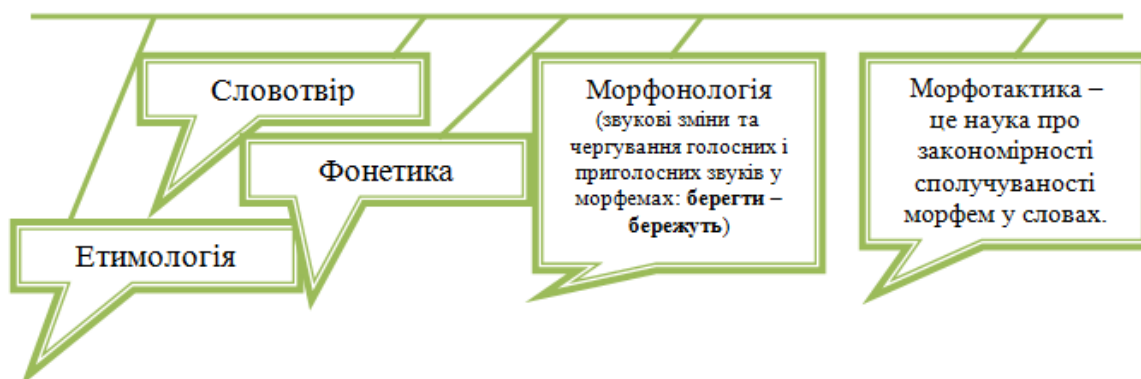
1. Це сукупність всіх морфем, наявних у мові, з урахуванням їх типів і ієрархії.

2. Це розділ науки про мову, що вивчає типи і склад морфем (звуковий і буквенний), їх значення (граматичні та словотворчі), їх відносини між собою і до слова загалом.

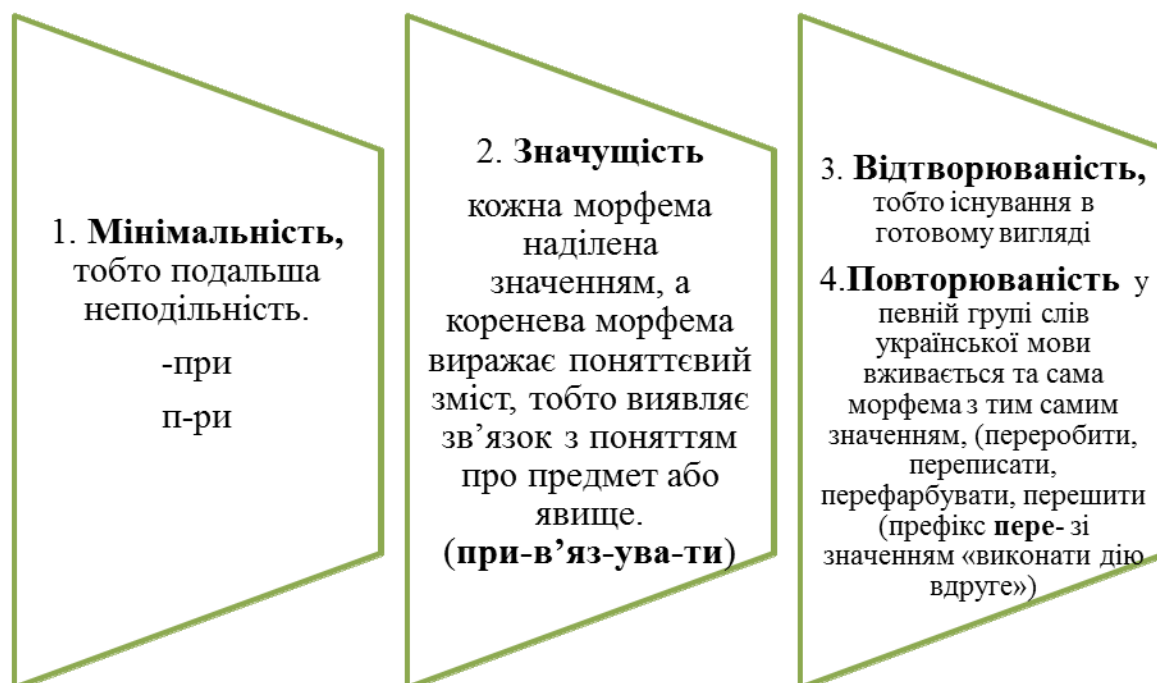
Основні завдання морфеміки:

	Встановити типи морфем та класифікувати їх за різними ознаками
	Визначити функції морфем у слові
	Дослідити формальні та семантичні властивості морфем
	Вивчити принципи виділення морфем та ідентифікації (ототожнення, розпізнавання)
	Вивчити морфемний склад слів різних частин мови
	Систематизувати слова за морфемною будовою
	Розробити принципів морфемного аналізу

Зв'язки морфеміки з іншими розділами мовознавчої науки

Кваліфікаційні ознаки морфем

Порівняльна характеристика понять «морфема» і «морф»

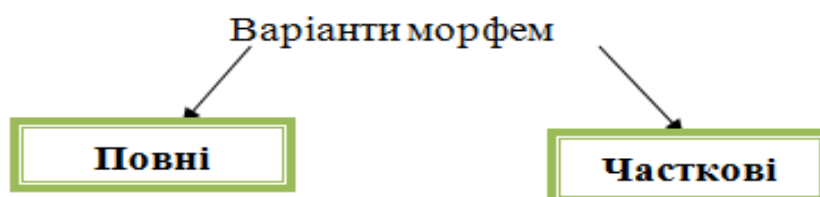
МОРФЕМА	МОРФ
Абстрактна одиниця, відірвана від конкретних своїх виявів, реалізацій.	Конкретний вияв певної морфеми у конкретному слові. Наприклад, корінь рука має такі вияви – <i>руці, рученька</i> . Коренева морфема друг може бути представлена трьома морфемами: <i>друг-, друж-, друз-</i>
Одиниця мови	Одиниця мовлення
	Може відрізнятися від морфеми своїм графічним оформленням.

Порівняльна характеристика аломорфа та варіанта морфем

АЛОМОРФИ	ВАРІАНТИ МОРФЕМ
Мають тотожне значення	Мають тотожне значення
Характеризуються формальними відмінностями (відрізняються фонетичним оформленням), які зумовлені граматичною позицією у слові: знаходяться до або після певного класу одиниць.	Мають різне фонетичне оформлення, тобто різні за формою вираження. Знаходяться в однаковій граматичній позиції.
Не можуть взаємозамінюватися в одній граматичній позиції.	Можуть взаємозамінюватися, не змінюючи значення слова.
Морфи нес-, нош-, нос- у словах нести, ношу, носити треба кваліфікувати як аломорфи, оскільки вони: мають тотожне значення «пересування чогось», відрізняються один від одного за формою вираження, (графічно, фонетично), вмонтовані у структуру слова.	

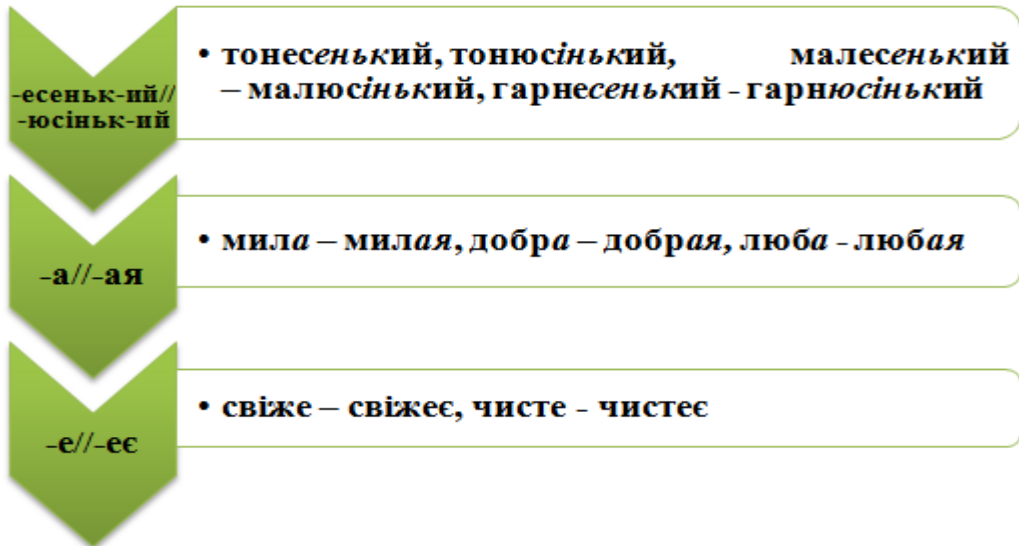
Варіанти флексії

- у// -ові	• у іменниках чол. роду у Д. в. (сину – синові, брату – братові)
-ами/-ю// -е /ями, има// -ми	• у Ор. в. (сльозами – слізьми, грошима – грішми)
-ю// -е	• пестливі флексії у Кличному відмінку (бабусю – бабусе, матусю – матусе)

Повні

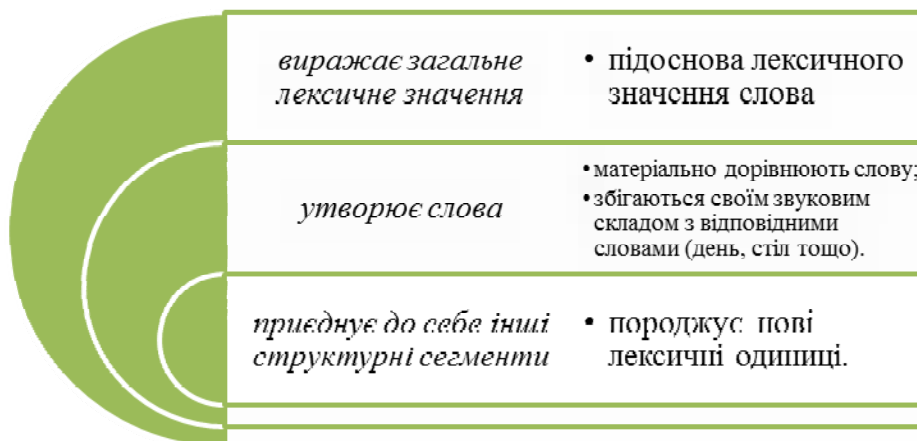
варіанти, які вільно замінюють
одні

Класифікація морфем за значенням

Коренева морфема (корінь)

Порівняльна характеристика афіксальних та кореневих морфем

Афіксальні	Кореневі
морфеми є носіями словотворчих або граматичних значень	морфеми є носіями лексичного значення слова
є факультативними (афікс у слові може бути, а може й не бути)	є обов'язковими (без нього слово не існує)
Безафіксних слів досить багато (частки, прислівники, сполучники, невідмінювані іменники та прикметники на взірець <i>леді, купе, беж, бордо</i>)	безкореневих слів в українській мові немає
Не можуть утворювати слів без кореня, вони завжди прикріплені до нього	—

Типи афіксальних морфем

Префікс	Флексія
Інтерфікс	Суфікс
Конфікси	Постфікс

Типи конфіксів

Прикметникові

без-...-н (безбарвний, безбрівний)

не-...-н (невтомний)

під-...-н (підручний, підголівний)

Дієслівні

у-...-и(ти) (уподібнити, увиразнити) та ін.

у-...-и(ти) (уподібнити, увиразнити) та ін.

роз-...ува(ти) (розказувати, розписувати)

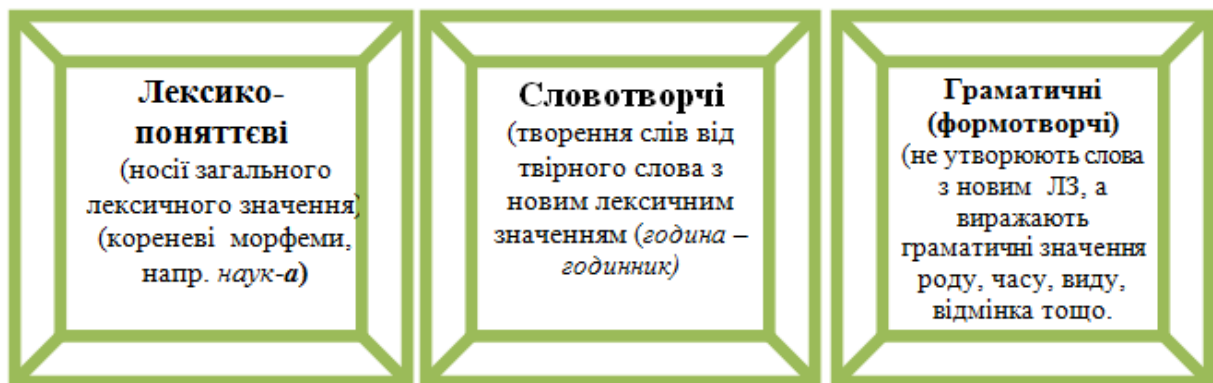
о-...-і(ти) (остовпіти, озброїти) та ін.

Прислівникові

по-...-ому (по-нашому, по-українському)

по-...-и (по-батьківськи)

Групи морфем за функцією

Частини мови, у яких виділяють нульові суфікси

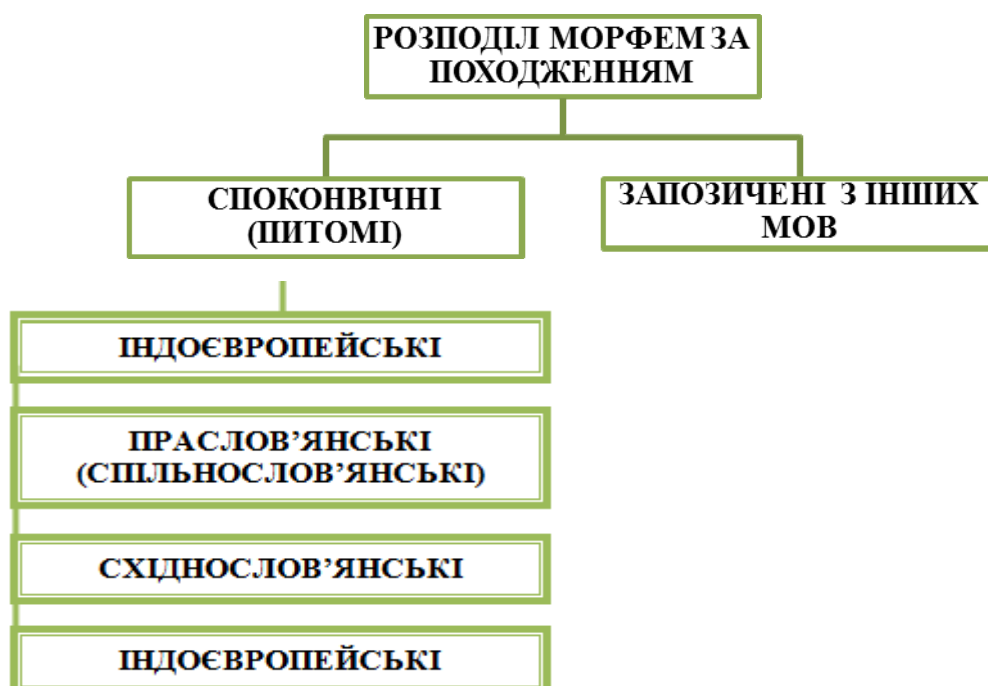
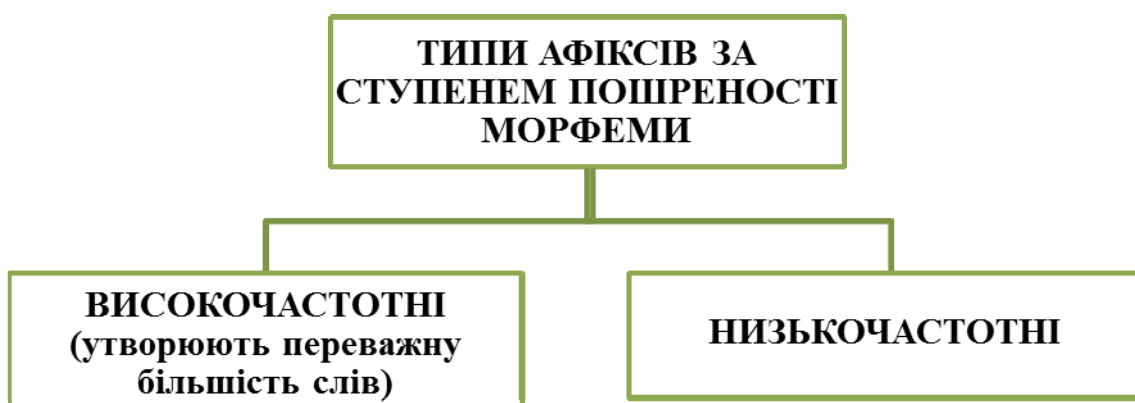
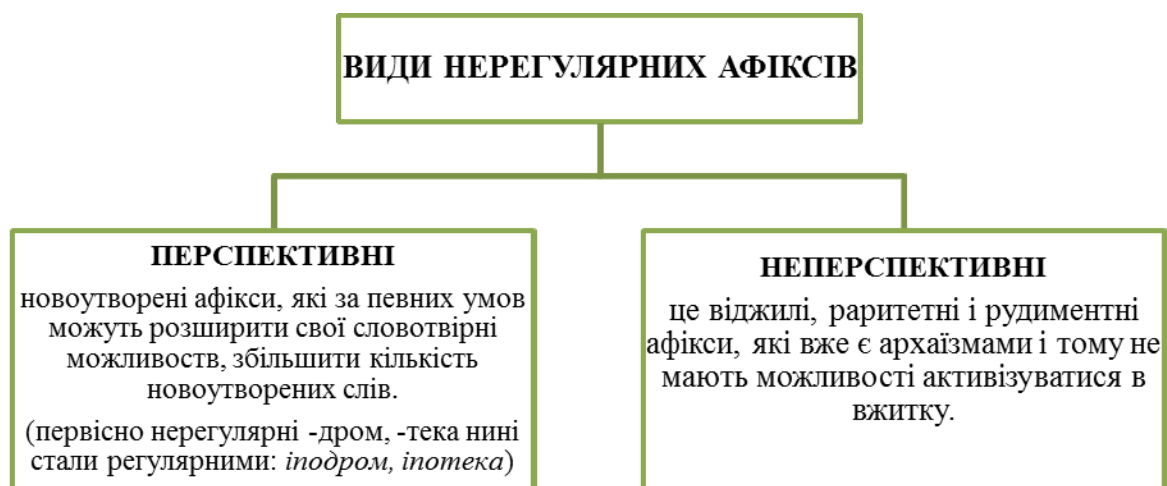

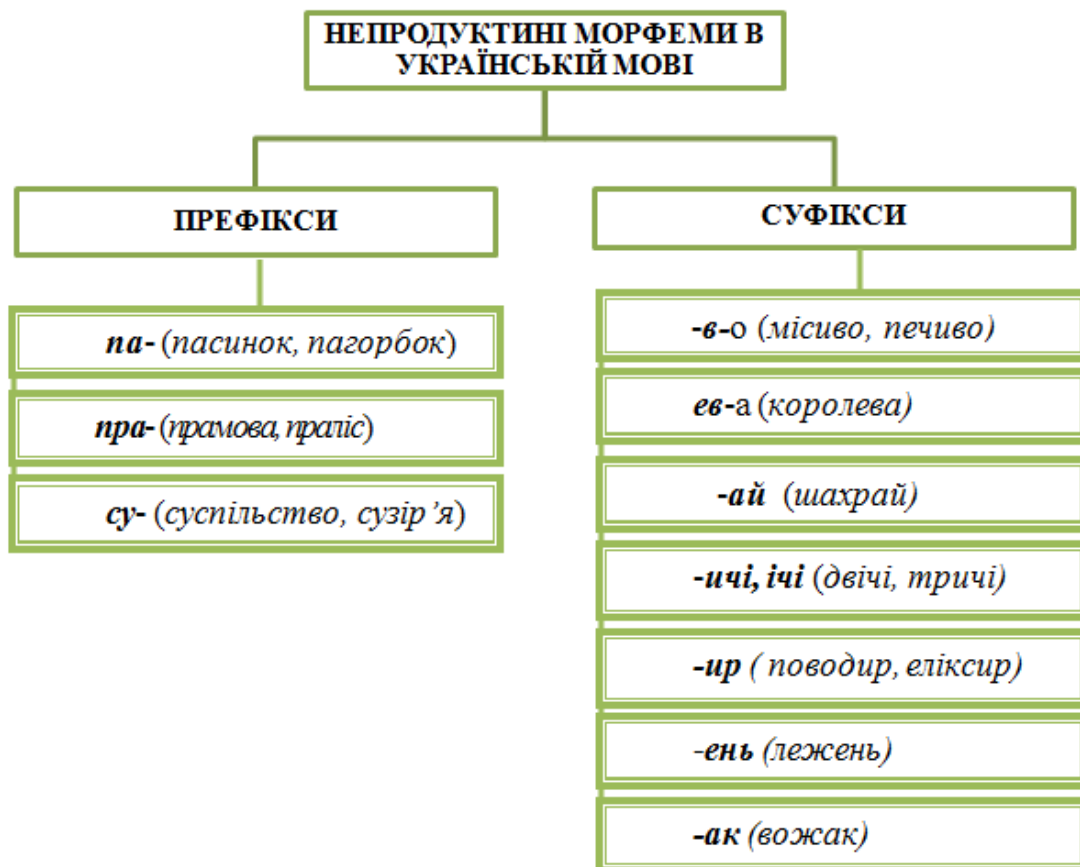
Причини формування нерегулярних афіксів

1.	Запозичення окремих слів разом з іншомовними суфіксами, які не набули поширення в українській мові і стали раритетними.
2.	Набуття в запозичених словах з іншомовними закінченнями значення суфікса в українській мові ⁵ .
3.	Використання в українській мові іншомовних морфем (наприклад -ус) в okazіональних утвореннях (<i>свинтус, вилатус, возатус</i>).
4.	Випадкова видозміна кінцевої частини іншомовного слова у суфіксальну морфему української мови раритетного типу ⁶ .
5.	Архаїзація, перехід у залишки (рудименти) колишніх активних моделей і регулярних морфем, які нині перебувають у пасиві.
6.	Формування нових морфем (новотвори), які ще не набули значного поширення і вживаються у кількох словах (-бус (аеробус, омнібус, тролейбус, автобус)).

⁵ **-ус** у латинських словах глобус, ляпсус є закінченнями іменників чоловічого роду, внаслідок співвідношення їх зі словами глобальний, глобулярний, ляп в українській мові виділився суфікс **-ус** нерегулярного вживання, що став раритетним;

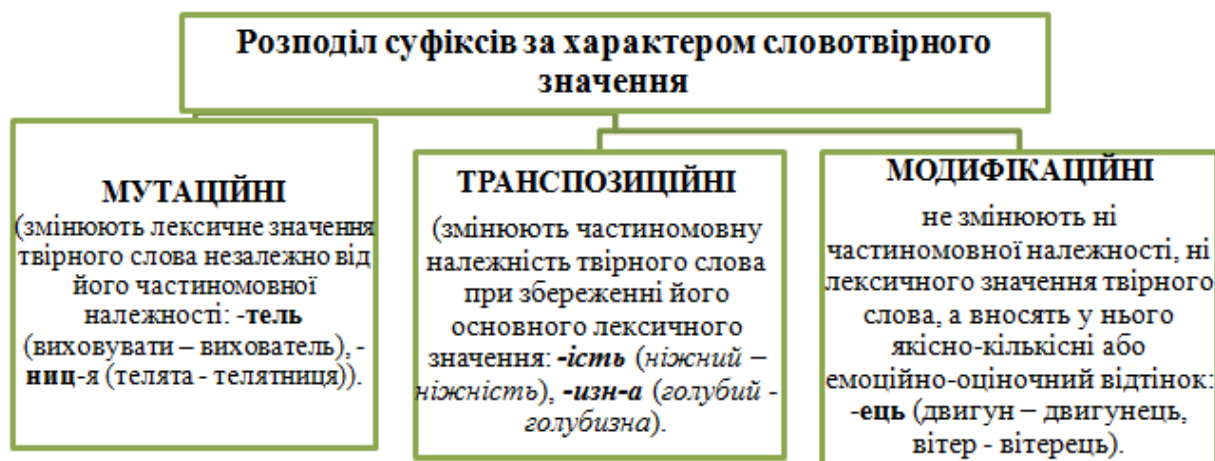
⁶ *макуха* (спресовані вижимки, хмх різних зерен – макових, гірчичних соняхових, конопляних), в якому в українській мові виділяється корінь **мак-** і суфікс **-ух-а** є видозміною німецького слова *Magikuchen* (маковий жмх).

Характерні ознаки кореня

Облігаторність (обов'язковість у слові);	
Завжди матеріально виражений;	
Співвідносить слово з лексичним рівнем;	
Найрізноманітніша й найчисельніша морфема (≈ 17 тис.);	
Бере участь у побудові слів різних частин мови;	
Стійкі елементи мови, що зберігаються упродовж тривалого історичного розвитку мови.	

Порівняльна характеристика префіксів і суфіксів

ПРЕФІКСИ	СУФІКСИ
Стоять перед коренем, або перед іншим префіксом.	Стоять після кореня, або іншого суфікса.
Префікси утворюють похідні слова самотійно, без участі флексій.	Суфікси утворюють похідні слова самотійно з участю флексій.
Утворюють нові слова, не змінюючи частиномовної приналежності. Іншої частини мови за допомогою префікса утворити неможливо.	Можуть змінювати частиномовну приналежність слова, утвореного за його допомогою.
Виконують лише мутаційну і модифікаційну функції	Виконують мутаційну, транспозиційну і модифікаційну функції
Не закріплені за певними частинами мови.	Закріплені за певними частинами мови.
Під час словотворення приєднується до цілого слова.	Під час словотворення приєднується до основи слова.

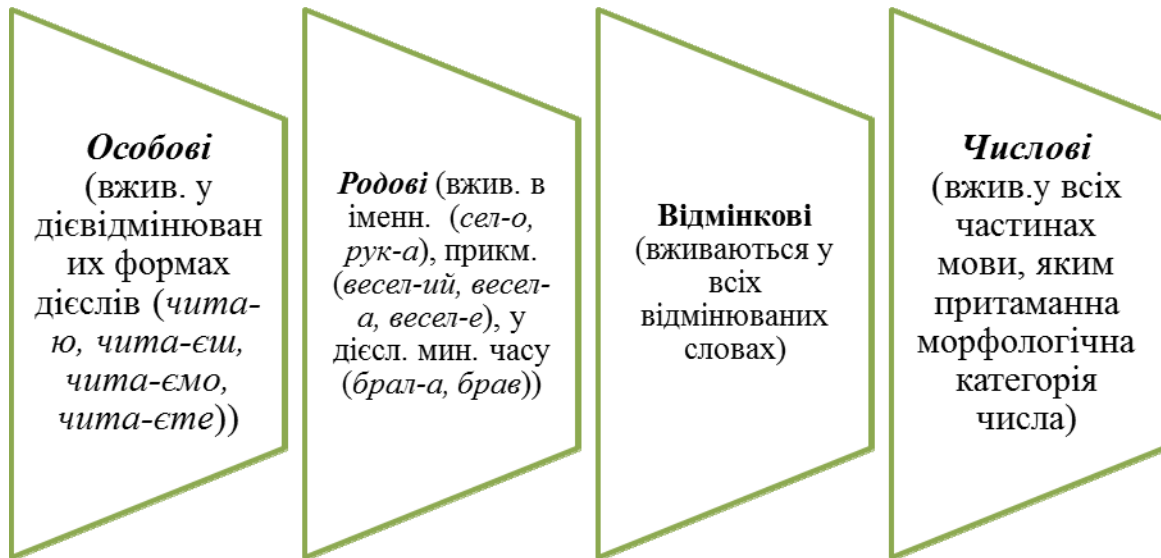
Види флексій за формою вираження

- Природа

1) Матеріально виражені;
- Край

2) Нульові.

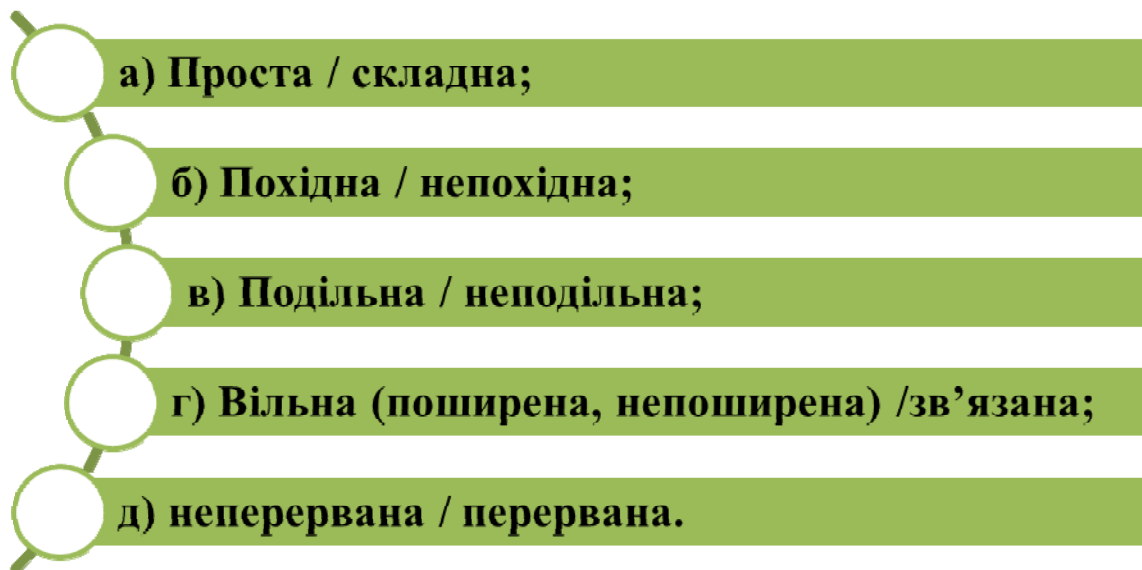
Групи флексій за типом граматичних значень

Типи основ

Характерні ознаки основи слова

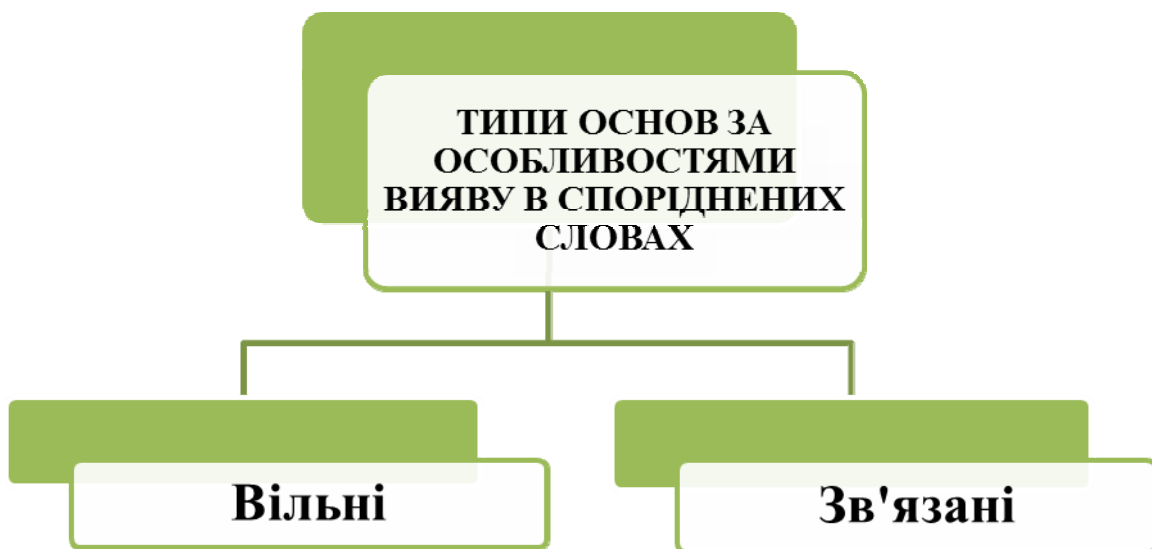
Ознаки непохідності лексичної основи:

1) відсутність внутрішньої форми, тобто імпліцитний (прихований) характер етимона: *береза, земля*.

2) відсутність в основі службових морфем, тобто нерозкладний характер її: *дощ-, берег-*.

Ознаки похідності лексичної основи:

- 1) наявність внутрішньої форми, етимона: в основі *передплужник* етимonom є слово *плуг* (корінь *плуж-*);
- 2) здатність основи до подільності на морфеми: в основі *передплужник* чітко виділяються префікс *перед-*, корінь *плуж:-*, прикм. суфікс *-н-* та іменн. суфікс *-ж-*;
- 3) наявність в основі вільного кореня, який може вживатися у складі слова без суфіксів і префіксів (пор. *плуг*).

Типи основ

Подільна (членна)

- Основа, яка являє собою поєднання кореня із афіксами (зерн-ят-а);
- Є похідною.

Неподільна (нечленна)

- Основа, яка являє собою поєднання кореня із афіксами (зерн-о);
- Основа слова дорівнює кореню.

Типи основ за суцільністю

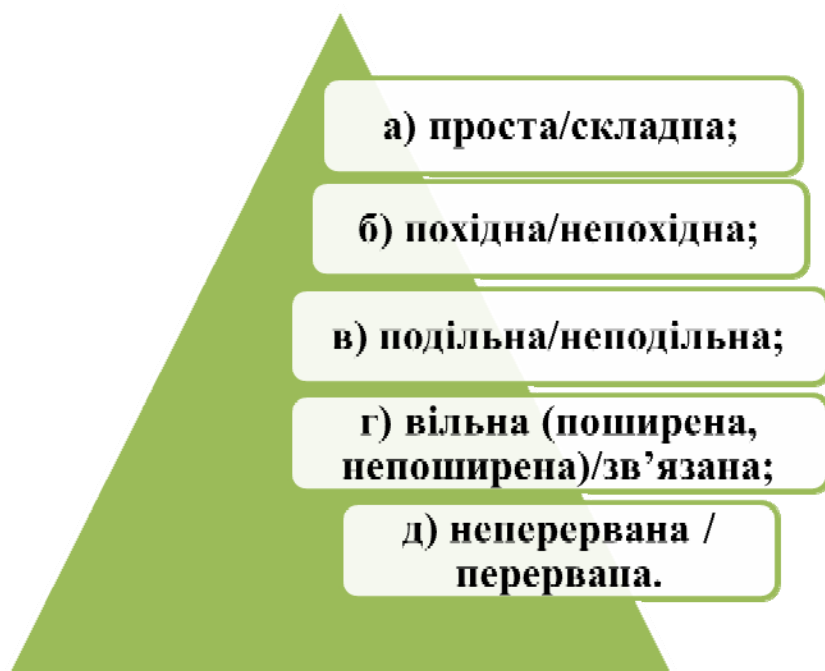
Подільна (членна)

- Основа, яка являє собою поєднання кореня із афіксами (зерн-ят-а);
- Є похідною.

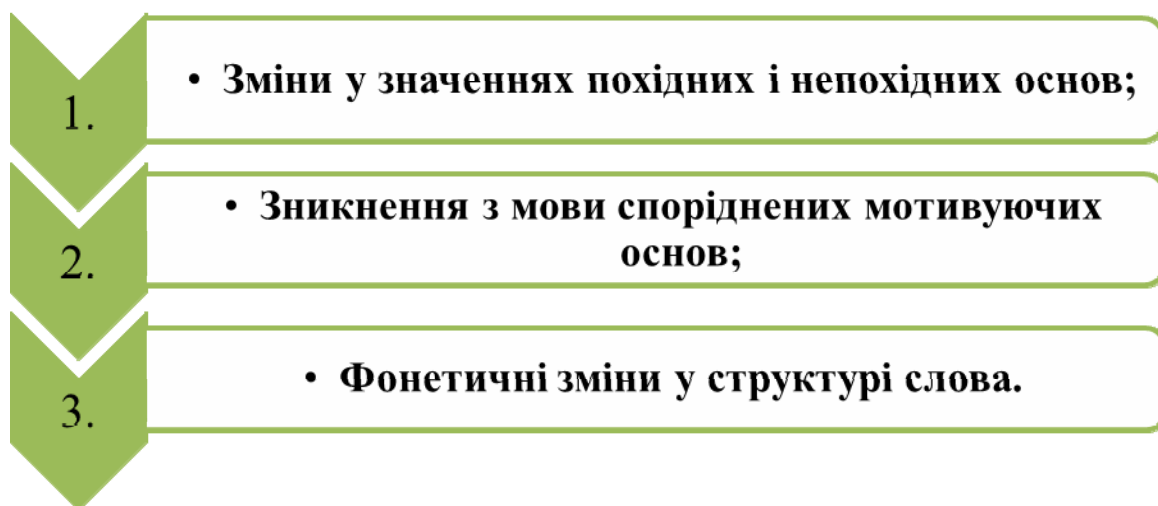
Неподільна (нечленна)

- Основа, яка являє собою поєднання кореня із афіксами (зерн-о);
- Основа слова дорівнює кореню.

Схема характеристики основи слова

Причини історичних змін у морфемній будові слова

Типи історичних змін у морфемній структурі слова

ОПРОЩЕННЯ;

ПЕРЕРОЗКЛАД;

УСКЛАДНЕННЯ;

ДЕКОРЕЛЯЦІЯ.

Позиції спрощення

1) В одну кореневу морфему злилися
префікс + корінь.

2) В одну кореневу морфему злилися
корінь + суфікс.

3) В одну кореневу морфему злилися
префікс + корінь + суфікс.

Види перерозкладу

1. Перерозклад між основою та закінченням

2. Перерозклад між суфіксами

3. Перерозклад між префіксами

Термін словотвір вживається у двох значеннях:

1. процес деривації – творення похідних слів (це первинне значення, за твердженням І. Ковалика);
2. окремий розділ мовознавства (це вторинне значення).

Зв'язок словотвору з іншими мовознавчими дисциплінами

Структурні різновиди твірних основ

Твірне слово	Похідне слово	Твірна основа
відкривати	відкривач	Відкрив-
школа	школяр	Школ-
годинник	годинникар	годинник
Без брої	беззбройний	Беззброй-
безграмотний	безграмотність	Безграмотн-
Писати про життя	життєпис	Житт- (я) пис-

Структурні різновиди твірної бази (твірної основи)

1) корінь: *зелений* >> *зеленіти*, *весна* >> *весняний*;

2) ціле слово: *сіяти* >> *пересіяти*; *коли* >> *коли-небудь*;

3) основа, ускладнена афіксами:
щасливий >> *ощасливити*;

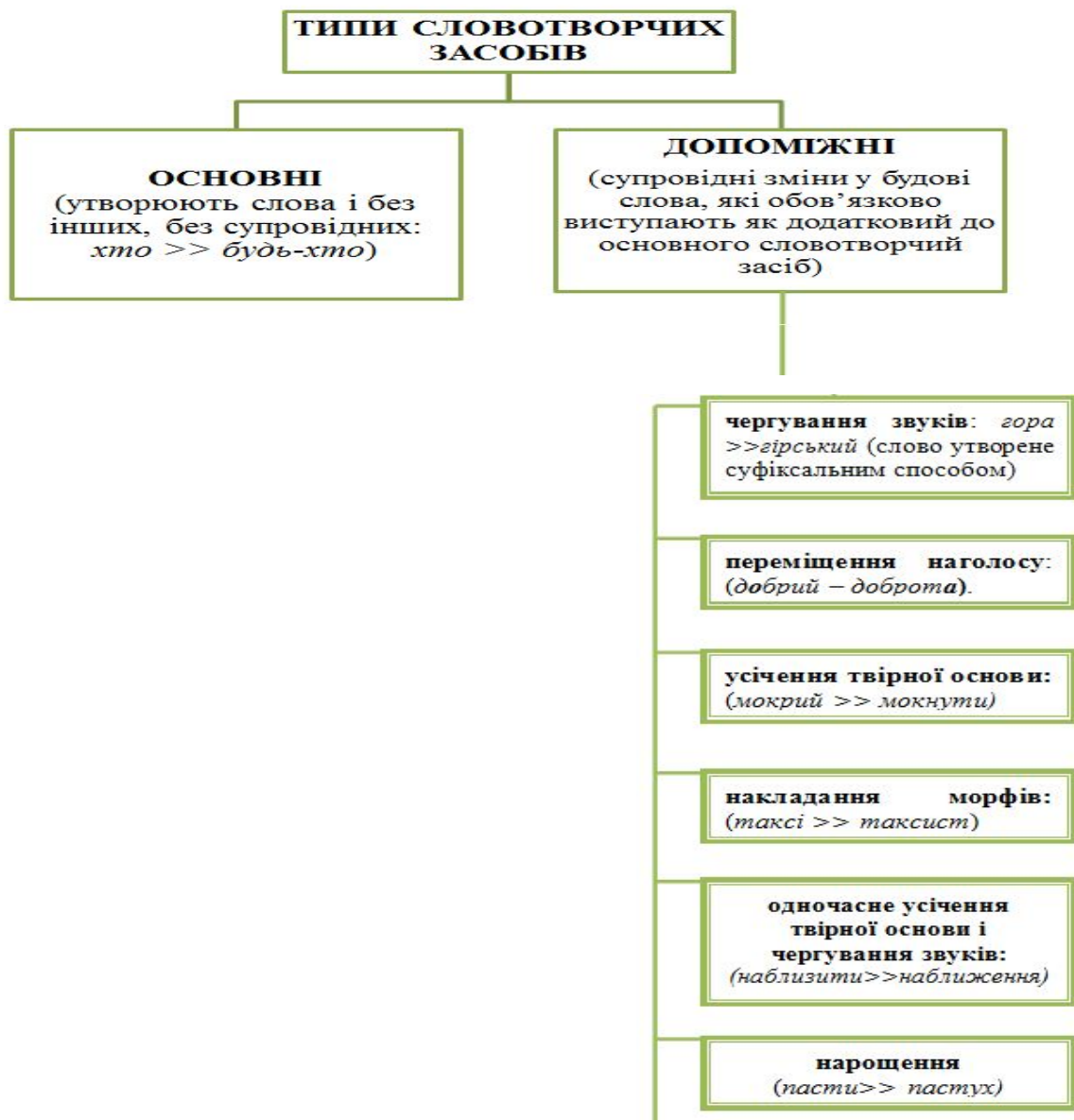
4) прийменникова конструкція: *без меж* >> *безмежний*;

5) сурядне словосполучення: *ліс, степ* >> *лісостеп*,
хліб, сіль >> *хліб-сіль*;

6) підрядне словосполучення: *дві крапки* >> *двокрапка*.

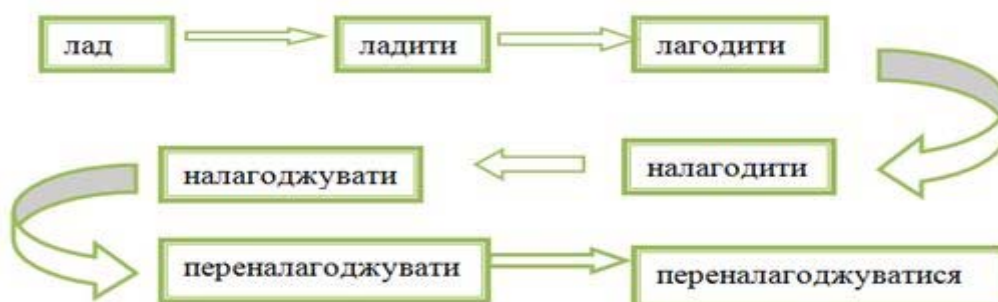

Словотвірний ланцюжок

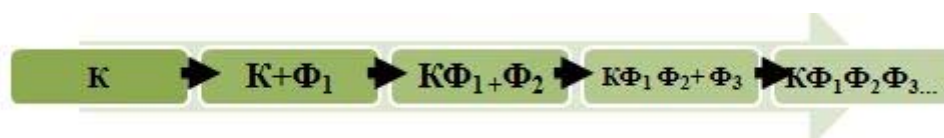

Приклад бінарних словотвірних ланцюжків

Приклад полібінарних словотвірних ланцюжків

Механізм утворення словотвірного ланцюжка

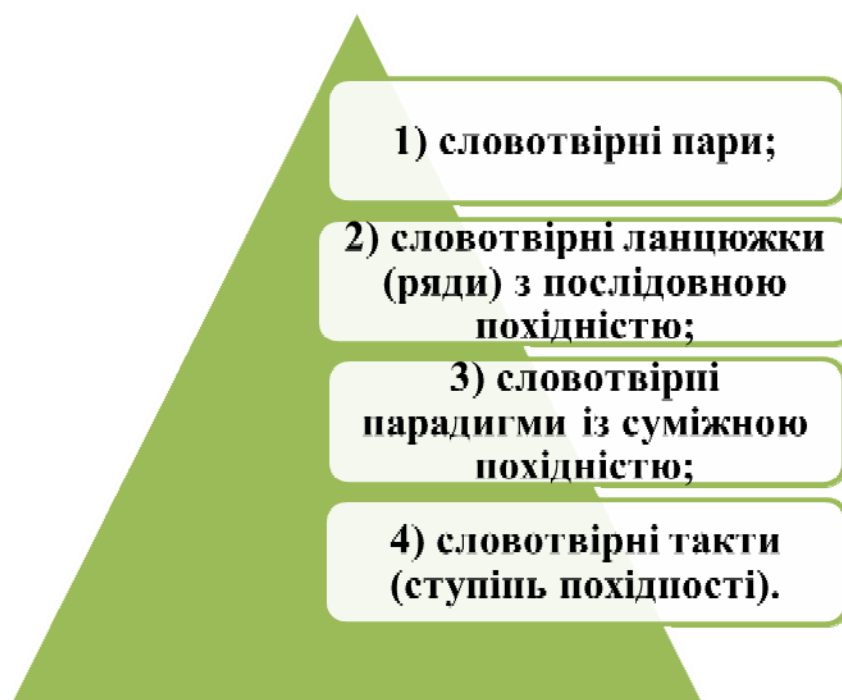

1. Усі слова ланцюжка - однокореневі (споріднені);
2. Кожен попередній член ланцюжка - твірна база для наступного;
3. Поступове ускладнення формальної структури похідних слів = поступовому зростанню семантики;
4. Словотвірний ланцюжок зв'язаний з іншими одиницями словотвору: формантом, похідним словом, словотвірною парою;
5. У ланцюжку стільки словотвірних пар, скільки у ньому похідних слів;
6. Семантика останнього члена ланцюжка зазвичай передбачає значення всіх інших його членів.

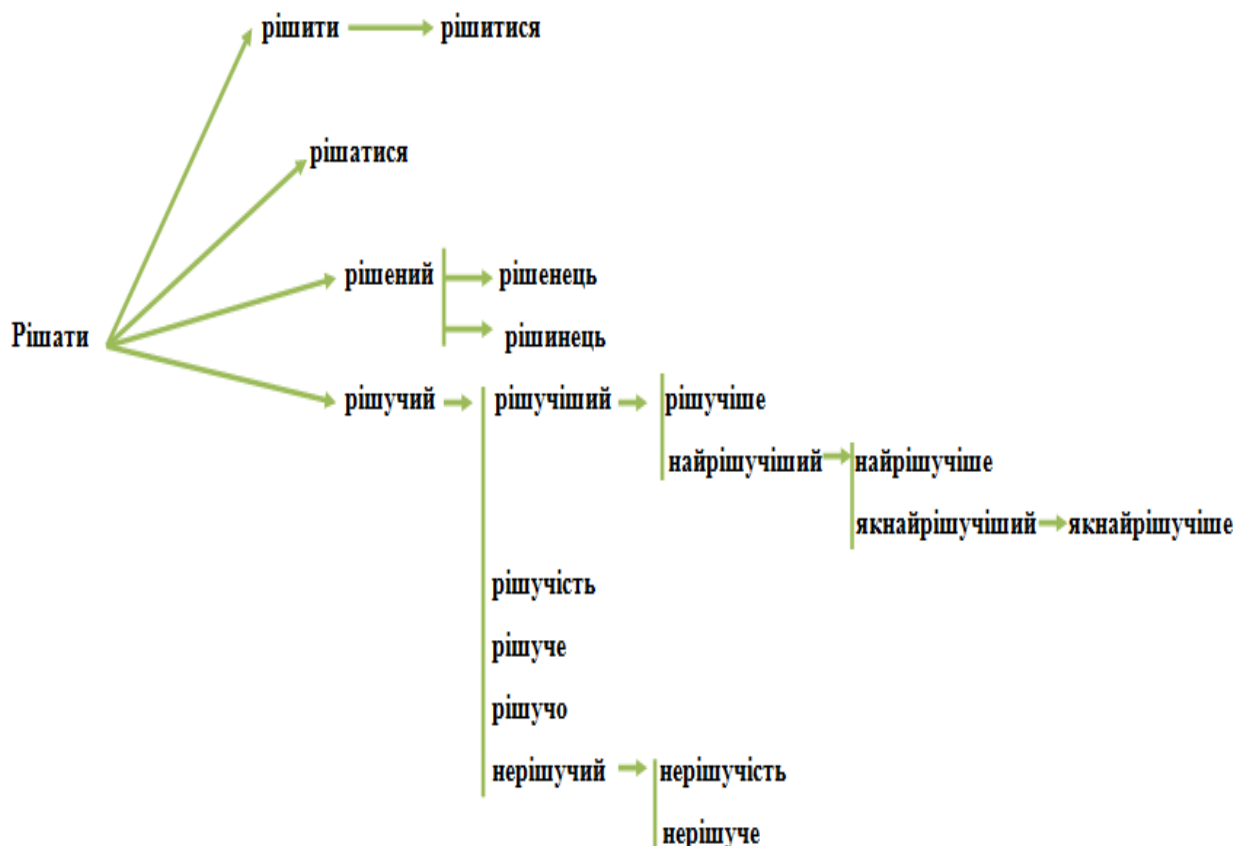
Словотвірна парадигма

Елементи словотвірного гнізда

Приклад словотвірного гнізда

У цьому гнізді з вершиною **рішати**:

а) дванадцять словотвірних рядів

(рішати – рішити – рішитися; рішати – рішатися; рішати – рішений – рішенець; рішати – рішений – рішинець; рішати – рішучий – рішучіший – рішучіше; рішати – рішучий – рішучіший – найрішучіший – найрішучіше; рішати – рішучий – рішучіший – найрішучіший – якнайрішучіший – якнайрішучіше; рішати – рішучий – рішучість; рішати – рішучий – рішуче; рішати – рішучий – рішучо; рішати – рішучий – нерішучий – нерішучість; рішати – рішучий – нерішучий – нерішуче;

б) п'ять парадигм (рішити + рішатися + рішений + рішучий; рішитися + рішенець + рішинець + рішучіший + рішучість + рішуче + рішучо + нерішучий; рішучіше + найрішучіший + нерішучість + нерішуче;

найрішучіше + якнайрішучіший + нерішучість + нерішуче; найрішучіше + якнайрішучіший; якнайрішучіше.

в) п'ять словотвірних такти (ступеня похідності).

Словотвірні ознаки словотвірного типу

1) похідністю від слів однієї частини мови;

2) спільним способом словотвору;

3) спільним словотвірним значенням;

4) тотожним словотворчим формантом.

Словотвірна модель

1.

• без змін в основі: *учитель – учительство*;

2.

• із ствердінням кінцевої пригол. основи та випаданням початкової фонем *с* від приєднуваного суфікса: *молодець – молодецтво*;

3.

• з відпаданням кінцевої приголосної твірної основи: *товариш – товариство*;

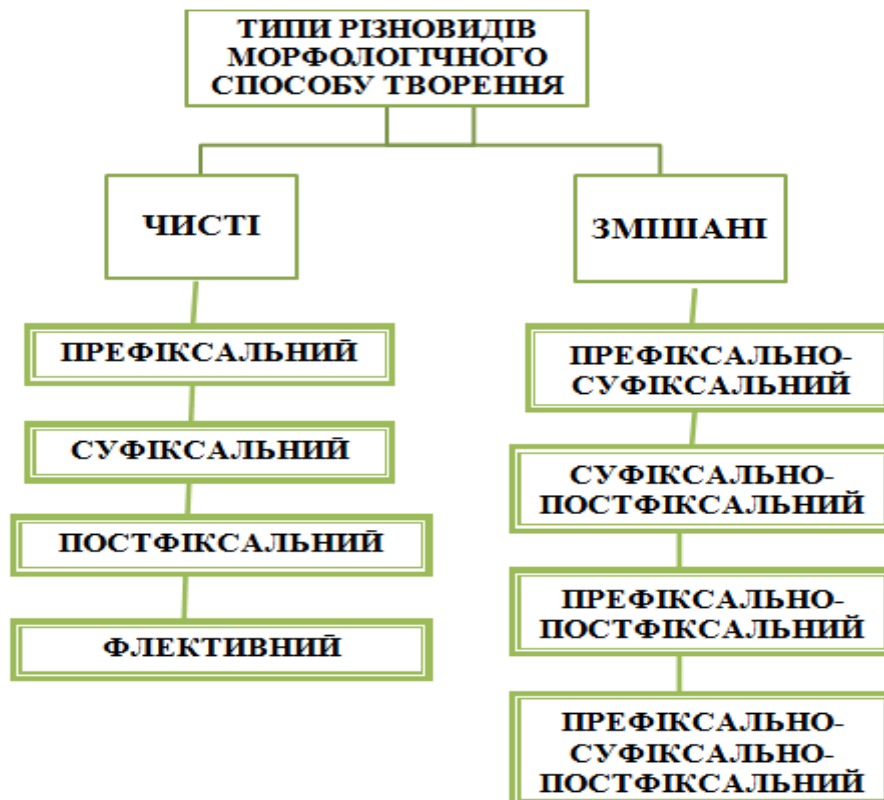
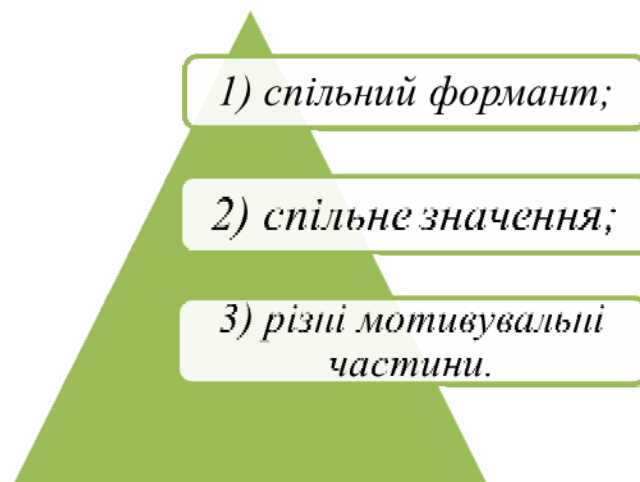
4.

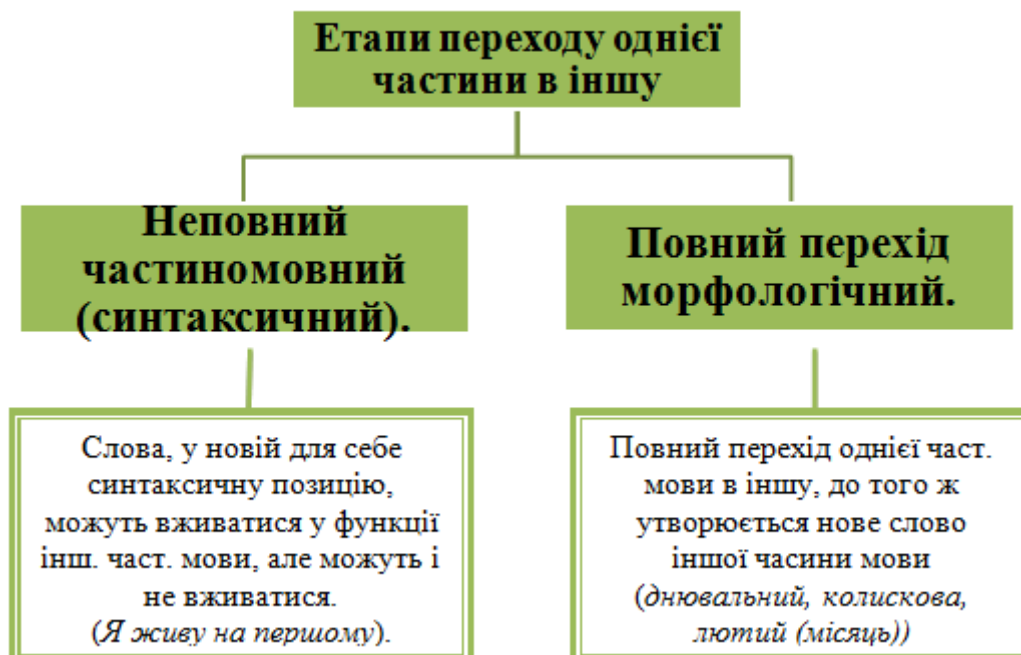
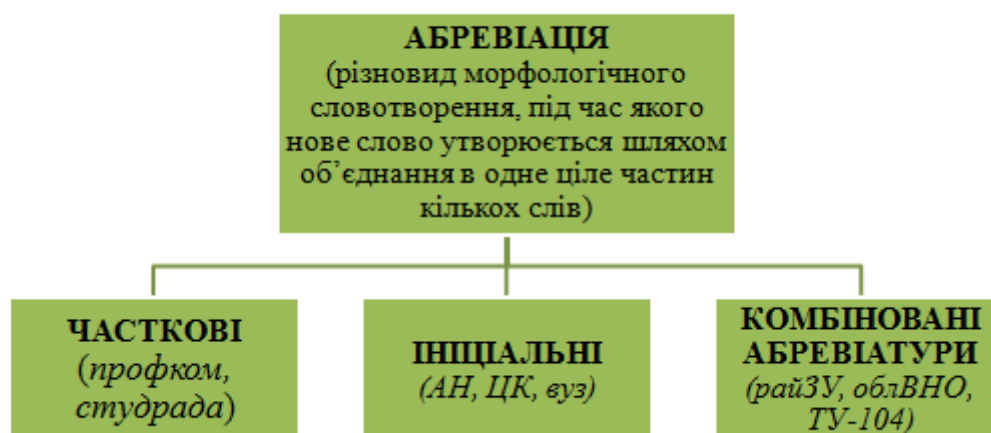
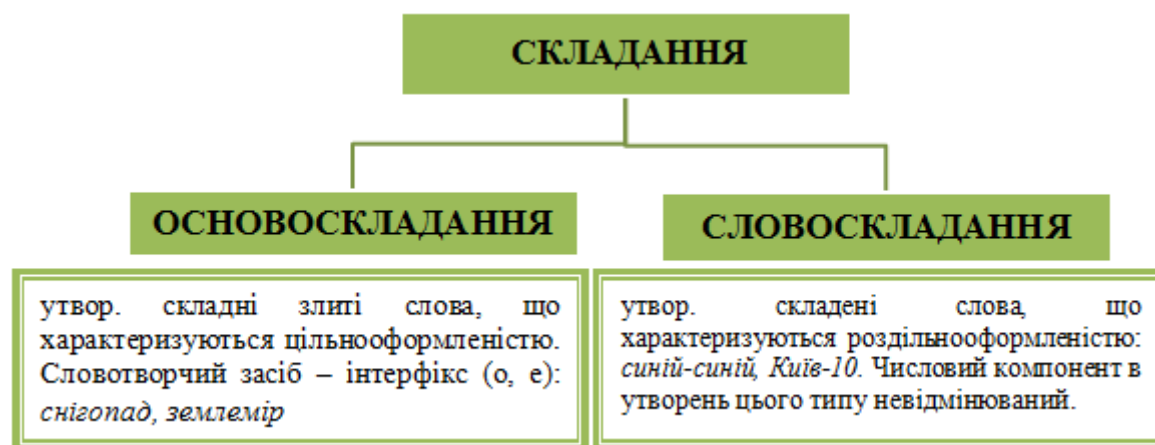
• з чергуванням *к, ч* з *ц* і випаданням від суфікса *-ств-* початкової фонем *с*: *юнак – юнацтво, козак – козацтво*;

5.

• з усіченням твірної основи: *боярин – боярство*.

Характерні ознаки словотвірного ряду

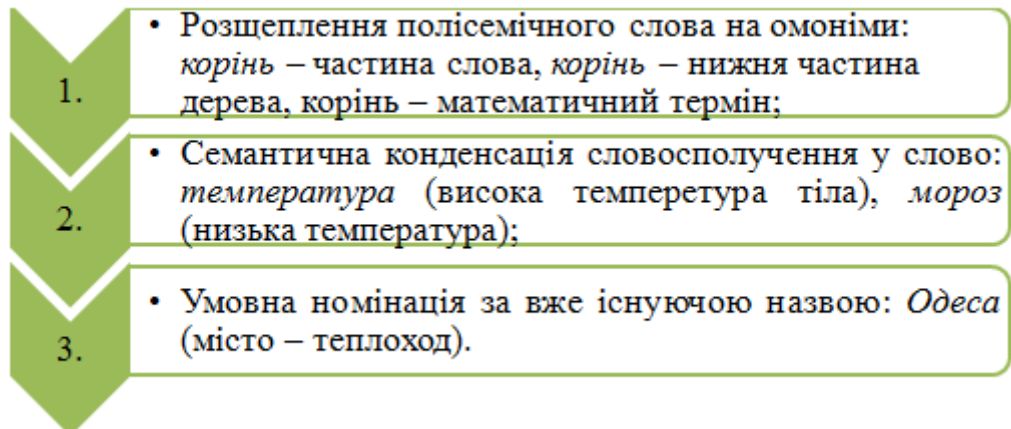

*Лексико-синтаксичним способом утворюються слова
різних частин мови:*

Розрізняють *три* різновиди лексико-семантичного способу цього способу:

Завдання для самостійної роботи

1. Дати відповідь на теоретичне питання.
2. Пояснити значення термінів.
3. Виконати морфемний аналіз поданих слів.
4. Виконати повний словотвірний аналіз виділених слів.

Варіант 1

1. Морфеміка як розділ науки про мову.
2. Аббревіатура, ад'єктивація.
3. Зближуючи, нарубані, по-дитячому.
4. Три скелети сидять за кавою

І **провадять** про філософію Ніцше

до них **присідає** рудава бестія

і починає з одного кпити

що той **недоладно** грає

справжню людину. (В. Стус)

Варіант 2

1. Поняття про морф і морфему.
2. Аломорф, асемантема (інтерфікс).
3. Однотипний, оформлення, овочесховище.
4. Як добре те, що смерті не боюсь я
і не питаю, чи тяжкий мій хрест.

Що вам, богове, низько не **клонюся**

в **передчутті недовідомих** верств.

(В. Стус)

Варіант 3

1. Поняття аломорфа.
2. Афікс, безпосередня мотивація.
3. Екскурсовод, підлабузництво, охарактеризувати.
4. Націлений у небо обеліск,
вода, як вічність, літепло струмує,
старий ясмин – **оцвіттям** весь німує,
а віддалі – німує чорний ліс,
а навпіл **зламаний** іржавий кріс
в граніт **угрузлий** – ніби розкошує.
(В. Стус)

Варіант 4

1. Поняття морфа-варіанта.
2. Бінарна мотивація, морфемна структура слова.
3. Аерознімальний, авітамінозний, адміністраторський.
4. І тільки мати сина вже не чує,
вже біль її старечий **спопеливсь**.
Вона сама. Вона сліпа – свічадом
осіннього промерзлого ставка.
(В. Стус)

Варіант 5

1. Класифікація морфем (загальна характеристика).
2. Варіант морфеми, вербалізація.
3. Акліматизувати, акуратненький, аритмічний.
4. І **висхла вижовкла** її рука
ще образи **обмацує** нерадо.
Бо де там син? Де бог? Нема обох.
І смерть обсіла пустку, наче льох.
(В. Стус)

Варіант 6

1. Класифікація морфеми за значенням.
2. Внутрішня флексія, внутрішня форма слова.
3. Багатоквітковий, безвідривний, бджолозапилювання.

4. Будні тут тобі про свято,
а про свято – будні **правлять**.

Хоч занадто творчу хату
пильні погляди **буравлять**,
хоч твоє зголіле серце
тут **обмацують** руками –
не зважай на те, не сердься.

(В. Стус)

Варіант 7

1. Класифікація морфем за функцією.
2. Декореляція, дериватема.
3. Безперешкодний, безпрограшний, безрозсудний.

4. Б'ється серце, як пташа німе,
буде **спогадами** надити.

Мати сина **виглядатиме**,
а не діжде – буде **плакати**.

(В. Стус)

Варіант 8

1. Класифікація морфем за функцією.
2. Етимологічний аналіз, флексія.
3. Берегоукріплення, бібліотечний, бібліотекарка.

4. Будуть сипати сухі сніги,
будуть ще й дощі **періщити**,
посмурніють вірні вороги,
а **зрадливі** друзі – тішитись,

(В. Стус)

Варіант 9

1. Класифікація морфем за вираженням.
2. Зв'язана/вільна основа, зрощення.
3. Благословити, благородний, блискавичний.

4. **Посмурніють** вірні вороги,
а зрадливі друзі – **тішитись**,
що одної голови нема
і не буде вже **повіки-вік**,
лиш затужить по тобі зима,
по бідасі чоловікові.

(В. Стус)

Варіант 10

1. Характеристика морфем за походженням
2. Інтерференція морфем, інфікс.
3. Боездатний, бондарівна, брязкальце.
4. То як тобі пенати?

Тягнись, як шарий віл.
Десь **шамотить** Хрещатик
і **кішлиться** Поділ.

(В. Стус)

Варіант 11

1. Класифікація морфем за відтворюваністю та продуктивністю.
2. Калька словотвірна, квазіморфема.
3. Буряківництво, вантажопідйомний, важкозрозумілий.

4. **Подзенькують** трамваї,
автобуси снують,
оденки десь **справляють**,
Пиячать і жують.

І п'ють моє здоров'я
і многая літа.

(В. Стус)

Варіант 12

1. Корінь: загальна характеристика.
2. Корінь етимологічний, лексико-семантичний спосіб творення.
3. Вдочерити, вдягнути, великодержавний.
4. Край мого **узголов'я**

Мати пресвята
маною **сновигає**,
ні оком не змигне,
сліпа рука блукає –
відшукує мене.

(В. Стус)

Варіант 13

1. Префікс: загальна характеристика.
2. Лексико-синтаксичний спосіб творення, лексична деривація.
3. Великодержавний, верстатобудівництво, взаємоперевірка.
4. **Шепочуть спрагли** губи:

синочку, сину мій,
за віщо тебе губить
Господь **усеблагий**?

(В. Стус)

Варіант 14

1. Суфікс: загальна характеристика.
2. Морф, морфема.
3. Виблудитися, вибухівка, вивіювати.
4. **Пірнаю** в ночі, наче в сні,

до ранку не **прочахну**.
А три весни, як три стіни,
пополотніли з жаху.

(В. Стус)

Варіант 15

1. Постфікс: загальна характеристика.
2. Морфеміка, морфемна модель.
3. Вигодованець, виграшний, видозмінювати.
4. Ще **видиться**: тонка сосна

пірнути в небо хоче,
стоїть дружина голосна
і в **безвість** тупить очі.

(В. Стус)

Варіант 16

1. Питання про інтерфікс.
2. Морфемна структура слова, морфемний склад мови.
3. Визволителька, виколощуватися, викраювати.
4. За шибами **туркочуть** голуби

і горобці виспівують щасливі,
перегуки і гамори грайливі
все **хлюпають** об шиби, мов прибій,
так дивно **відгороджений** вікном
і зависоким муром.

(В. Стус)

Варіант 17

1. Питання про конфікс.
2. Морфологічний спосіб творення слів, морфонема.
3. Викристалізовуватися, вимальовувати, вимираючий.
4. Синь небесна

до тебе **прихиляється** облесна,
а я, малий і **недолугий** гном,
тягнусь до неї крізь **округлі** грати,
як потороч.

(В. Стус)

Варіант 18

1. Флексія: загальна характеристика.
2. Мутаційне значення, накладання морфем.
3. Винайдений, винахідниця, виорювати.
4. А **бородатий** сатир,
в кожух убраний, топче перший сніг,
що горнеться **довіриливо** до ніг
і вірою зростає на півп'яді.
Мовляв, ми чим багаті, тим і раді.
Покривджувати нас – хіба не гріх?
(В. Стус)

Варіант 19

1. Афіксоїди: загальна характеристика.
2. Непродуктивний словотвірний тип, нульова морфема.
3. Вимушеність, випогоджуватися, випрілий.
4. **П'ючи** біду, неначе оковиту,
я заховався, змовкнув і затих.
Ні ворогів, ні друзів дорогих,
ні сліз, ані клятьби, ані привіту,
ані небес, ні сонця – теж нема.
(В. Стус)

Варіант 20

1. Структурні типи основ.
2. Нульова флексія, нумералізація.
3. Випручувати, вирізблювати, висаджувати.
4. Мені **затоваришила** пільма,
і мури світять, коли ніч безсонна
стоїть, мов **небезпечна** оборона –
ледь по кутках снується **павутинням**,
мовляв, козаче, наберись терпіння,
не нарікай на долю ненаситу
і пий біду, неначе оковиту.
(В. Стус)

Варіант 21

1. Історичні зміни у морфемній будові слова.
2. Оказіональне слово, нумералізація.
3. Вислужуватися, високоідейний, витівка.
4. Цей спертий запах смерти, наче спирт,
геть **виповнив** кімнату синім чадом
душі, своїм **притьмареним** свічадом,
і **обсідає** душу, мов упир.

(В. Стус)

Варіант 22

1. Опрощення.
2. Омонімія морфем, опосередкована мотивація.
3. Газозварювання, гарнішати, гербаризувати.
4. Ні страху, ні болю, ні **вагання**
перед смертю. А господь рече:
відшукай **навпомац** давню кладку,
походи і виспокійся в нім,
у забутім віці. Тепла згадка
Ще **придасться** на суді страшнім.

(В. Стус)

Варіант 23

1. Перерозклад.
2. Опрощення, осново складання.
3. Гіпнотизувати, глибокоідейний, гнучий.
4. Людям,
рокованим на смерть,
видали рушниці
(**вволили** їхнє останнє **бажання**)

(В. Стус)

Варіант 24

1. Ускладнення, декореляція.
2. Основа похідна, основа непохідна.
3. Снилостійкий, годованка, горбатитися.
4. І вони стали **розстрілювати**
інших **рокованих** на смерть,
аби **примиритися**
із власною загибеллю.

(В. Стус)

Варіант 25

1. Морфемні структури повнозначних частин мови.
2. Партикуляція, перерозклад.
3. Грабіжницький, громадськість, грошовитий.
4. Три скелети сидять за кавою
І проводять про **філософію** Ніцше
до них **присідає** рудава бестія
і починає з одного кпити
що той **недоладно** грає
справжню людину.

(В. Стус)

Варіант 26

1. Морфемний аналіз похідного слова.
2. Периферійна мотивація, полісемія морфеми (афікса).
3. Гумористика, дбайливий, двокопитний.
4. Навкруг **обрізано** жалі,
обтято голосіння
і нашепти. Десь при столі
батьків моїх тужіння
згорьоване.

(В. Стус)

Варіант 27

1. Словотвір як розділ науки про мову.
2. Постфікс, префікс.
3. Демобілізація, десятиповерховий, деталізований.
4. Мене ж мій мур

відгородив од нього.

Не чути їхніх слів-зажур,
урвалася дорога,
якою **близяться** уста,
рамена і долоні,
де матірна рука свята
і **висивілі** скроні.

(В. Стус)

Варіант 28

1. Похідне, непохідне, твірне слово.
2. Префікси-кваліфікатори (мутаційні), префікси-модифікатори (модифікаційні).
3. Джерелознавство, директорський, дисимілювати.
4. Колимські закували зозулі,
шумує потік, молода шипшина
жовтавий **стромить** лист. Легкі хмарки
на **порцеляновому виснуть** небі.

(В. Стус)

Варіант 29

1. Твірна база.
2. Префіксоїд, продуктивна морфема.
3. Дівчинонька, довалюватися, довгожданий.
4. А я на цій **модриновій** колоді
читаю про засланця-пустуна.
Пусте, пустуне! Жити – пустувати,
награючи **цимбальний** свій стожаль,
губити, **віднаходити**, втрачати
й знову губити – наш веселий хрест.

(В. Стус)

Варіант 30

1. Словотвірний ланцюжок, словотвірна парадигма.

2. Прономіналізація, радикасїд.

3. Дозволенний, докувати, доплазувати.

4. Ми двічі не **вмираємо**. Ми суцї

раз – і навіки, і на все життя.

Не **жебраємо** ласки ні від кого.

Радїй: кують колимські зозулі.

(В. Стус)

Варіант 31

1. Словотворчі засоби.

2. Реляційна морфема, семема.

3. Досвідченість, доспіваний, досушувати.

4. **Присмеркові сутінки** опали,

сонну землю й душу оплели.

Самоти **згорьовані** хорали

геть мені дорогу замели.

(В. Стус)

Варіант 32

1. Словотвірний тип.

2. Синтаксична деривація, складна основа.

3. Дрібчастий, дугоподібний, еволюціонування.

4. І куди не йду, куди не прагну –

смерк сосновий **мерзне** угорі.

Виглядаю долю довгождану,

а не діжду – вибуду із гри.

(В. Стус)

Варіант 33

1. Словотвірне значення, словотвірне гніздо.
2. Складноскорочене слово, словоскладання.
3. Емігранство, евангелістичний, єдинокровний.
4. Аж і гра: літають головешки,
зуби клацають під ідіотський сміх.
Регочу на кутні – буде легше
(а як буде важче – теж не гріх).

(В. Стус)

Варіант 34

1. Словотвірна категорія. Словотвірна будова слова, її співвідношення з морфемною будовою.
2. Словотвір, словотвірна база.
3. Жалюгідний, жаростійкий, живильний.
4. Що тебе клясти, моя **недоле**?
Не клену. Не кляв. Не проклену.
Хай життя – одне **стернисте** поле,
але **перейти** – не помину.

(В. Стус)

Варіант 35

1. Способи словотвору у сучасній українській мові.
2. Словотвірна варіантність, словотвірна категорія.
3. Живішати, журналістичний, завалювати.
4. Дотягну до краю. Хай руками,
хай на ліктях, **поповзом** – дарма,
душу хай **обшмугляю** об камінь –
все одно милішої нема
за оцю утрачену й ледачу,
за байдужу, **осоружну**, за
землю цю, якою тільки й значу
і якою барвиться сльоза.

(В. Стус)

Варіант 36

1. Префіксальний словотвір. Суфіксальний словотвір. Нульова суфіксація (безафіксний словотвір).

2. Словотвірна модель, словотвірна мотивація.

3. Завершальний, забурмотати, зав'язаний.

4. О мої кохані

розлучні лада, як вас світ гнітить

об вас обпертий. Від рамена – крик,

високий зойк – у дві гінкі долоні,

неначе рури, мов **многоколонні**

голосники атлантових музик.

(В. Стус)

Варіант 37

1. Префіксально-суфіксальний словотвір (конфіксальний). Флективний словотвір.

2. Словотвірна пара, словотвірний пучок.

3. Завойований, зав'ялювати, загіпнотизований.

4. Терпи, терпи – **терпець** тебе шліфує,

сталить твій дух – тож і терпи, терпи.

Ніхто тебе з недолі не врятує,

ніхто не зіб'є з **власної** тропи.

(В. Стус)

Варіант 38

1. Аббревіація.

2. Словоформа, словотвірний тип.

3. Заграбувати, загравати, задирливий.

4. На ній і стій, і стрій – **допоки** скону,

допоки світу й сонця – стій і стій.

Хай шлях – до раю, пекла чи полону –

усе **пройди** і **винести** зумій.

(В. Стус)

Варіант 39

1. Постфіксальний словотвір.
2. Словотвірний формант, словотвірні відношення.
3. Задніпрянський, задуманість, задурювати.
4. Торуй свій шлях – той, що твоїм **назвався**,
той, що обрав тебе навіки вік.

До нього змалку ти **заповідався**
до нього сам Господь тебе **прирік**.

(В. Стус)

Варіант 40

1. Основоскладання. Словоскладання.
2. Спосіб творення, словотвірне гніздо.
3. Закарбовувати, заклеювати, іскрометний.
4. Тримай над головою свічку,
допоки **стомиться** рука –
ціле життя. Замало – нічку.

Довкола темінь **полохка**.

(В. Стус)

Варіант 41

1. Морфолого-синтаксичний спосіб словотвору.
2. Словотвірний аналіз слова, словотвірні відношення.
3. Каменедробильний, лиходійство, лікувальний.
4. Літають кажани, як кулі.

Нестерпом студиться щока.

Де ви, крилаті? Гулі-гулі!

Як вам – **нестерпно** – без небес?

(В. Стус)

Варіант 42

1. Лексико-синтаксичний спосіб словотвору.
2. Спрощення, субстантивація.
3. Літочислення, максималізм, малятко.
4. Аж очі підвели, поснули.

О ні, ти не один воскрес!

Як в бодню – пугачеві скрики.

Десь **бродить** землячок-дантес.

О шанталавий, недорікий,

а чи **поцілиш** ти мене?

Свіча в задумі – не мигне.

(В. Стус)

Варіант 43

1. Лексико-семантичний спосіб словотвору.
2. Субморф, суфікс.
3. Матріархальний, масажувати, маяковий.
4. Коли ти бережеш **залізний** спокій

всупір загальній паніці й клятьбі,

коли **наперекір** хулі **жорстокій**

між невірів ти віриш сам собі.

(пер. В. Стуса)

Варіант 44

1. Словотвір іменників.
2. Суфіксально-постфіксальний спосіб словотворення, уніфікс.
3. Мерзлякуватий, меланхолічний, механізаторський.
4. Коли ти вмієш ждати без утоми,
обмовлений, не станеш брехуном,
ошуканий, **не піддаєшся** злому
і власним **не хизуєшся** добром.

(пер. В. Стуса)

Варіант 45

1. Словотвір прикметників.
2. Ускладнення, флексія.
3. Міліціонерський, міркування, міфологічний.
4. Коли тебе не **порабують** мрії,
в **кормигу** дум твій дух себе не дасть,
коли ти знаєш, що за лицедії –
облуда щастя й **машкара** нещасть.
(пер. В. Стуса)

Варіант 46

1. Словотвір числівників.
2. Закінчення, словоскладання.
3. Гідравлічний, спорадичний, пастеризувати.
4. Коли ти годен правди **пильнувати**,
з якої вже зискують махлярі,
розбитий **витвір** знову **доробляти**,
хоча начиння геть уже старі.
(пер. В. Стуса)

Варіант 47

1. Словотвір займенників.
2. Формотворення, фузія.
3. Пагористий, павукоподібний, пальчастий.
4. Коли ти можеш всі свої **надбання**
поставити на кін, аби за мить
проциндрити без жалю й **дорікання** –
адже тебе поразка не страшить.
(пер. В. Стуса)

Варіант 48

1. Словотвір прислівників.
2. Циркумфікс, чергування фонем.
3. Озаглавити, озлоблений, осліпити.
4. Коли **змертвілі** нерви, думи, тіло
ти можеш знову **кидати** у бій,
коли **триматися** немає сили
і тільки воля владно каже: стій!
(пер. В. Стуса)

Варіант 49

1. Словотвір дієслів.
2. Юкстапозит, формотвірний афікс.
3. Пароплавний, патріотажний, перевести.
4. Коли в юрбі **шляхетності** не губиш,
а **бувши** з королями – **простоти**,
коли ні враг, ні друг, котрого любиш,
нічим тобі не можуть дорікти.
(пер. В. Стуса)

Варіант 50

1. Службові частини мови вторинного походження.
2. Фіналь (основи слова), форматив.
3. Перевтомлювати, розгорітися, розвіяний.
4. Коли ти знаєш ціну **щохвилини**,
коли від неї геть усе береш,
тоді я **певен**: ти єси людина
і землю всю своєю **назовеш**.
(пер. В. Стуса)

Індивідуальні завдання

1. Написати твір-роздум на вказану тему.
2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів.
4. Виконати завдання, скориставшись лексикографічними джерелами.

Варіант 1

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

О земле втрачена, явися
бодай у зболеному сні,
і лазурово простелися,
і душу порятуй мені.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *сонце, ходити*.
4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *старий, орати*.

Варіант 2

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Добридень наш – гіркаво-запахущий,
осотом і щирцею пропах.

Куріє порох. Недалечко – шлях.

Зобіч од нього – сизі райські кущі.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *краса, жовтий*.
4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *анархіст, лампада*.

Варіант 3

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Думи визбираю, мов зерня,

Ніби стернями колоски.

Колять сльози. Колючі сльози.

Остюками – в очах.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *берег холодний*.
4. Зі словника «Словотворчість незалежної України 1991–2011» А. Нелюби виписати лексико-словотвірні інновації на літеру *О*, утворені префіксально-суфіксальним способом.

Варіант 4

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Отак живу: як мавпа серед мавп.

Чолом прогрішним із тавром зажури

все б'юся об тверді камінні мури,

як їхній раб, як раб, як ниций раб.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *смак, померти*.
4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *закон, хитрий*.

Варіант 5

1. Написати твір-роздум на вказану тему:
О Боже праведний, важка доука –
сліпорожденним розумом збагнуть:
ти в цьому світі – лиш кавалок муки,
отерплий і розріджений, мов ртуть.
(В. Стус)
2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *смак, померти*.
4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *маскарад, асортимент*.

Варіант 6

1. Написати твір-роздум на вказану тему:
Даруйте радощі мої
і клопоти мої –
нещастя й радощі мої –
весняні ручаї.
(В. Стус)
2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *школа, стояти*.

4. Зі словника «Словотворчість незалежної України 1991–2011» А. Нелюби виписати лексико-словотвірні інновації на літеру *К*, утворені префіксально-префіксальним способом.

Варіант 7

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Просвітле небо аж кипить,

просвітле – аж кипить.

Блажен, хто не навчився жити,

блажен, хто зна – любить.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *праця, веселий*.

4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *ручка, кориця*.

Варіант 8

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Спасибі, що росте трава

і що душа жива,

і що біліє голова,

і кільчиться трава.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *дно, грати*.
4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *кіпріот, клейстер*.

Варіант 9

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Спасибі, коли ти є ти,
що ти – це ти і ти,
що досить руку простягти –
і край, і грай, і ти.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *дно, грати*.
4. Зі словника «Словотворчість незалежної України 1991–2011» А. Нелюби виписати лексико-словотвірні інновації на літеру *В*, утворені префіксальним способом.

Варіант 10

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Пробудь же завжди молодим,
пробудь же молодим,
в святому літеплі води
ти сам стаєш святим.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *нога, чорний*.

4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *призьба, коричневий*.

Варіант 11

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

За роком рік росте твоя тюрма,
за роком рік підмур'я в землю грузне,
і за твоїм жалінням заскорузлим,
за безголів'ям – просвітку нема.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *пошта, пустий*.

4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *планишет, азіат*.

Варіант 12

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Живеш – і жди. Народжуйся – і жди.
Жди – перед сконом. Жди – у домовині.
Не назирай – літа збігають згінні
без цятки неба й кухлика води.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *лампа, високий*.

4. Зі словника «Словотворчість незалежної України 1991–2011» А. Нелюби виписати лексико-словотвірні інновації на літеру *Л*, утворені префіксально-суфіксально-постфіксальним способом словотвору.

Варіант 13

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Блакитний світ – як блекота,

Блакитний світ – звечірнів.

З тобою ж – тільки той і та,

і тільки те, що вірне.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *лампа, високий*.

4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *миска, добрий*.

Варіант 14

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Гусне вечір сурою корана,

і в яру струмка гортанний звук.

Стільки правди в горлі, стільки мук –

не переповісти і до рання.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *пін, стрибати*.

4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *ювенологія, ягдташ*.

Варіант 15

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Мені здається, що живу не я,
а інший хтось живе за мене в світі
в моїй подобі.

Ні очей, ні вух,
ні рук, ні ніг, ні рота. Очужілий
в своєму тілі.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *сон, трясти*.

4. Зі словника «Словотворчість незалежної України 1991–2011» А. Нелюби виписати лексико-словотвірні інновації, утворені безафіксним способом словотвору.

Варіант 16

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Порідшала земна тужава твердь,
міський мурашник поточив планету.
Міліцьйонери, фізики, поети
вигадливо майструють власну смерть.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *син, гребти*.

4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *порох, завтра*.

Варіант 17

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Середина жовтня – твоїх тонкогорлих розлук,
І я вже не знаю, не знаю, не знаю, не знаю,
чи я вже помер, чи живу, чи живцем помираю,
бо вже відбриніло, відквітло, відгасло, відграло навкруг.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *дочка, гарний*.

4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *юдофоб, явантроп*.

Варіант 18

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Відлюбилося.

Відвірилося.

Відпраглося.

День врівноважений,
як вичовганий валун.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *стіл, красти*.

4. Зі словника «Словотворчість незалежної України 1991–2011» А. Нелюби виписати лексико-словотвірні інновації, які є аббревіатурами.

Варіант 19

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Світ – міріадом досяжних мет.

Забаганки – здійсненні.

Простягни руку попереду –

схололими пальцями

відчуєш самого себе.

Спокій

вичинений.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *стіл, брати*.

4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *окорок, паскуда*.

Варіант 20

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Ярій, душе. Ярій, а не ридай.

У білій стужі сонце України.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *вікно, ясний*.

4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *юрисдицеція, ятрогенія*.

Варіант 21

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Попереду, нарешті, порожнеча
і довгождана. Вічність пізнаю,
даровану годиною лихою.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *шум, тонуть*.

4. Зі словника «Словотворчість незалежної України 1991–2011» А. Нелюби виписати лексико-словотвірні інновації, які утворені основоскладанням.

Варіант 22

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

А білий світ – без кольору і звуку,
ні форми, ні ваги, ані смаку –
розлився безберегою водою.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *том, суворий*.

4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *спосіб, неділя*.

Варіант 23

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Я насалоджуюсь надутою певністю,
адже протягом трьох годин чекання
я можу бути певним,
що світ не збожеволів.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *янгол, тримати*.

4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *фальшборт, келоїд*.

Варіант 24

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Але повторюй і повторюй до безкінця
все, що хочеш йому сказати.
тільки не вір своїм очам:
Він там, де його немає.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *штани, любити*.

4. Зі словника «Словотворчість незалежної України 1991–2011» А. Нелюби виписати лексико-словотвірні інновації, які утворені словоскладанням.

Варіант 25

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Колеса глухо стукотять,
мов хвиля об паром,
стрічай, товаришу Хароне,
з лихом і з добром.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *вагон, іти*.

4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *столиця, смородина*.

Варіант 26

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Колеса б'ють, колеса б'ють,
кудись торують путь,
уже й додому не вернуть,
додому – не вернуть.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *мова, їхати*.

4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *фемінологія, кермети*.

Варіант 27

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Рушай вперед. І добротою хворий,
розтань рососою димною між трав.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *мова, їхати*.

4. З «Морфемного словника» Л.М. Полюги виписати слова на літеру *Б*, утворені префіксально-суфіксально-постфіксальним способом словотвору.

Варіант 28

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Змагай, знеможений життям,
знеможений, змагай.
Минуле вабить вороттям
і врочить і нехай.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *літера, творити*.

4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *м'який, рідкий*.

Варіант 29

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

А ти, сомнамбуло, змагай,
у напівсні живи,
де жовті сходяться леви
у присмерковий гай.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *слово, співати*.

4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *фенацетин, ліпофільність*.

Варіант 30

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Мов жертва щирості – життя,
мов молодечих крил
пружнавий тріск, як небуттям
укрився суходіл.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *аналіз, червоний*.

4. З «Морфемного словника» Л.М. Полюги виписати слова на літеру *В*, утворені префіксально-суфіксальним способом словотвору.

Варіант 31

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Ти ще на кінчику пера
возносишся увись.
а вже пора? Давно пора.
Спадаючи, молись.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *горох, близький*.

4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *весло, великий*.

Варіант 32

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Простуй назад – в народження вертайся,
де щастя глупства, смороду і тьми,
І там витворюй рай.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *бузок, відпочивати*.

4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *фехраль, літографія*.

Варіант 33

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Самопізнання – самозагасання.

Триматися у власному сідлі –

такі химери юності, що шкода

і часу і себе і бога – теж.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *книга, малювати*

4. З «Морфемного словника» Л.М. Полюги виписати слова на літеру *Д*, утворені префіксально-постфіксальним способом словотвору.

Варіант 34

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Вмирає пізно чоловік,

а родиться дочасно,

тому й на світі жити звик,

як раб і рабовласник.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *гніздо, різний*.

4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *народ, урожай*.

Варіант 35

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

О світе світе світе мій,

Їй-бо, ніяк не звикну:

невже твій син – то тільки злий,

а добрий – то каліка?

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *лексика, обирати*.

4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *фіберглас, мартиролог*.

Варіант 36

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Напевне, так і треба –

судилося бо так:

упали зорі з неба

і надломили мак.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *джерело, будувати*.

4. З «Морфемного словника» Л.М. Полюги виписати слова на літеру Г, утворені суфіксальний способом словотвору.

Варіант 37

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Як страшно відкриватися добру.

Як страшно зізнаватись, що людина

Іще не вмерла в нас.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *пісня, жахливий*.

4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *порода, родич*.

Варіант 38

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Утрачено останні сподівання,

Нарешті – вільний, вільний, вільний ти.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).

3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *лексика, обирати*.

4. Використавши словник іншомовних слів, пояснити випадки ускладнення основи на прикладі іменників: *флюксометр, мастодонт*.

Варіант 39

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

То все не так. Бо ти не ти,

І не живий. А тільки згадка

минулих літ.

(В. Стус)

1. Написати твір-роздум на вказану тему:
2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *день, малий*.
4. З «Морфемного словника» Л.М. Полюги виписати слова на літеру *К*, утворені постфіксальним способом словотвору.

Варіант 40

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Вечірній сон. І спогади. І дощ

колише світ розпуклого ямину.

Бездомний вітер. Спи, маленький сину,

спи, сину мій маленький, коли хоч.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *ворог, злий*.
4. Користуючись етимологічним словником, з'ясувати явище опрощення в словах *природа, врода*.

Варіант 41

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

І більше не загадуй наперед,

бо не стоїть хвилина на хвилині,

хвилина на хвилині не стоїть.

Нехай тобі бодай у сновидінні

появиться очікувана мить.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *язик, лагідний*.
4. Скориставшись словником «Український словотвір у термінах» Л.О. Вакарюк, С.Є. Панцьо, дати визначення поняттям «аббревіатура телескопічна», «аббревіатура уламкова».

Варіант 42

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Давно забуто, що є – жити,

І що є – світ, і що є – ти.

У власне тіло увійти

дано лише несамовитим.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *праця, валити*.
4. Скориставшись словником «Український словотвір у термінах» Л.О. Вакарюк, С.Є. Панцьо, дати визначення поняттям «аббревіатура телескопічна», «аббревіатура уламкова».

Варіант 43

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

А ти ще довго сатаній,

ще довго сатаній, допоки

помреш, відчувши власні кроки

на сивій голові своїй.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *голуб, лягти*.
4. Розгляньте афіксальні морфеми *-ність, -льник* і поясніть явище перерозкладу, дібравши ілюстрації з «Морфемного словника» Л.М. Полюги.

Варіант 44

1. Написати твір-роздум на вказану тему:
У цьому полі, синьому, як льон,
де тільки ти і ні душі навколо,
уздрів і скляк: блукало в тому полі
сто тіней.
(В. Стус)
2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *твір, добрий*.
4. Скориставшись словником «Український словотвір у термінах» Л.О. Вакарюк, С.Є. Панцьо, дати визначення поняттям «аббревіатура усічено-словесна», «аброморфема».

Варіант 45

1. Написати твір-роздум на вказану тему:
В полі, синьому, як льон.
судилося тобі самому бути,
аби спізнати долі, як покути,
А в цьому полі, синьому, як льон,
у цьому полі, синьому, як льон.
(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *завдання, гладкий*.
4. Розгляньте афіксальні морфеми *-арн, -блиц* і поясніть явище перерозкладу, дібравши ілюстрації з «Морфемного словника» Л.М. Полюги.

Варіант 46

1. Написати твір-роздум на вказану тему:
Сто чорних тіней довжаться, ростуть
і вже, як ліс соснової малечі,
устріч рушають. Вдатися до втечі?
Стежину власну, ніби дріт, згорнуть?
Ні. Вистояти.
(В. Стус)
2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *вправа, залишати*.
4. Скориставшись словником «Український словотвір у термінах» Л.О. Вакарюк, С.Є. Панцьо, дати визначення поняттям «акцентуація», «апелятивація».

Варіант 47

1. Написати твір-роздум на вказану тему:
Чого ти ждеш? Скажи – чого ти ждеш?
Кого ти виглядаєш з-перед світу?
Кого ти сподіваєшся зустріти,
а най і стрінеш – віри не доймеш?
(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *відпустка, український*.
4. Розгляньте афіксальні морфеми *-ільник, -ник* і поясніть явище перерозкладу, дібравши ілюстрації з «Морфемного словника» Л.М. Полюги.

Варіант 48

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

Один лиш час і має совість:

тече й тече, немов Дніпро.

Не знаю, зло це чи добро –

та загадкова невідомість

вже й закінчитися спішить.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *пробка, блакитний*.
4. Скориставшись словником «Український словотвір у термінах» Л.О. Вакарюк, С.Є. Панцьо, дати визначення поняттям «апокопа», «аугментатив».

Варіант 49

1. Написати твір-роздум на вказану тему:

День величався і пишався.

Ми ж, двоє піших пішаниць,

упали в небо горілиць,

а світ, немов горіх, розпався.

(В. Стус)

2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *число, хотіти*.
4. Розгляньте афіксальні морфеми *-енець, -івець* і поясніть явище перерозкладу, дібравши ілюстрації з «Морфемного словника» Л.М. Полюги.

Варіант 50

1. Написати твір-роздум на вказану тему:
Сто дзеркал спрямовано на мене,
в самоту мою і німоту.
(В. Стус)
2. Виконати морфемний і словотворчий аналіз 20 слів різних частин мови з цього твору (слова на вибір).
3. Побудувати словотвірні ланцюжки та словотвірні гнізда від зазначених слів: *спроба, широкий*.
4. Скориставшись словником «Український словотвір у термінах» Л.О. Вакарюк, С.Є. Панцьо, дати визначення поняттям «дериватема», «елізія».

Морфемний аналіз похідного слова

Морфемний аналіз слова – сукупність виділюваних у ньому значущих частин, що утворюють лексико-граматичну єдність лексеми. Морфемний аналіз відображає сучасну структуру слова: його системно пов'язані між собою морфеми і специфіку відношень, у яких вони перебувають.

Мета морфемного аналізу – виявити, з яких значущих частин складається слово в сучасній мові, вказати тип і значення виділених морфем, їх функції в аналізованому слові.

Основний прийом виділення морфем у слові – підбір однокореневих і однокореневих слів (тобто слів із тим самим префіксом і суфіксом).

Щоб правильно виконати морфемний аналіз слова, треба враховувати специфіку відношень між морфемами та їх функції.

Під час сучасного морфемного членування слів варто враховувати два взаємопов'язані між собою критерії:

1) споріднене значення похідних слів і спільне значення їх однакових частин, які повторюються у цих споріднених словах;

2) формальний критерій повторюваності морфем у цих словах.

Основними завданнями морфемного аналізу є:

1) встановити значущі частини, з яких складається слово, тобто правильний поділ його на значущі частини слова (морфеми);

2) дати усебічну характеристику кожної морфеми за всіма класифікаційними ознаками.

У шкільній практиці морфемний аналіз називають розбором слова за будовою. Термін шкільної граматики досить прозорий за своєю семантикою, оскільки у процесі його здійснення розкривається внутрішня будова слова.

Є дві форми морфемного розбору:

1) **графічна** – за допомогою умовних позначок виділяються морфеми слова;

2) **описова** – полягає в докладній характеристиці виділених морфем.

За повнотою розбору виділяють:

1) неповний морфемний розбір;

2) повний морфемний розбір.

Морфемному розбору підлягають як змінні, так і незмінні слова, причому змінні у будь-якій граматичній формі.

Не можна робити морфемний розбір слів із нульовим ступенем подільності. Наприклад, *коли, там, жури*.

Морфемний розбір роблять від слова до морфеми. У незмінному слові аналіз починається із встановлення характеру основи (яка вона похідна чи непохідна).

Зразок неповного морфемного аналізу похідного слова

Слово для аналізу	ОСНОВА СЛОВА					флексія
	префікс	корінь	суфікс	інтерфікс	постфікс	
глибочезний	-	глиб-	оч-, - езн	-	-	-ий
насип	на	сип-	-	-	-	<i>нульова</i>
вслухаючись	в-	слух-	а-, ючи-		-сь	-
хитаючись	-	хит-	а-, ючи-	-	-сь	-
іновірець	ін.-, о-	вір-	ель-	-	-	<i>нульова</i>
хлібопекарня	-	хліб- пек-	ар-, н-	о-	-	-я

Схема повного морфемного аналізу похідного слова:

1. Аналізоване слово.
2. Частина мови.
3. Визначити флексію (якщо є), вказати її граматичне значення.

4. Визначити основу слова.
5. Охарактеризувати основу: суцільна – перервана, вільна – зв’язана, проста – складна, подільна – неподільна.
6. Визначити корінь слова, дібравши 2-3 однокореневих слова, вказати на наявні чи можливі варіанти кореня.
7. Визначити префікс (словотворчий, формотворчий).
8. Визначити суфікс (словотворчий, формотворчий); постфікс, інтерфікс, якщо наявні.
9. Вказати морфонологічні зміни в основі: в корені, префіксі, суфіксі, флексії і на межах морфем (за наявності).
10. Вказати історичні зміни: спрощення, пере розклад, ускладнення тощо (за наявності).
11. Графічне позначення морфемного складу слова.

Зразки повного морфемного розбору похідного слова

Глибочезний

1. Глибочезний
2. Прикметник.
3. Змінна форма.
4. Основа слова **глибочезн-**: проста, похідна, подільна, вільна, неперервана;
5. Флексія: **-ий**: субстанціальна, родова;
6. Корінь: **глиб-** можливий аломорф **глиб’**: вільний;
7. Префікс – відсутній;
8. Суфікси:
 - 8.1. **-оч-** можливий аломорф **-ок**, словотворчий, прикметниковий, транспозиційний, питомо український;
 - 8.2. **-езн-**, формотворчий, прикметниковий, модифікаційний, питомо український.
9. Інтерфікса немає.

10. Постфікса немає.

11. Історичних змін у морфемній будові слова немає.

12. Графічне позначення морфемного складу слова:

Видолинок

1. Видолинок.

2. Прикметник.

3. Флексія нульова, вказує на чоловічий рід, однину, називний відмінок.

4. Основа слова *ві́трозапильн-*.

5. Основа суцільна, вільна, подільна, складна.

6. Корінь слова *-дол-* (долина, діл), можливий варіант *діл-*.

7. Префікс *ви-*, словотворчий, іменниково-дієслівний.

8. Суфікс *-ин-*, словотворчий, іменниковий; суфікс *-ок*, словотворчий, іменниковий.

9. У корені можливе чергування голосного *о* з *і* (*діл*).

10. Спрощення, пере розкладу, ускладнення немає.

11. Графічне позначення морфемного складу слова:

Безкоштовний

1. Безкоштовний.

2. Прикметник.

3. Флексія *-ий*, указує на чоловічий рід, однину, називний відмінок.

4. *Безкоштовн-*

5. Основа складна, похідна, подільна, вільна, суцільна.

6. Корінь слова *кошт-* (*кошти́в*), можливий варіант *кошт'*

7. Префікс *без* – словотворчий, прикметниковий.

8. Суфікс *ов* – словотворчий, прикметниковий.

9. У корені можливе чергування за м'якістю (*кошт-* *кошт'*)

10. Спрощення, перерозкладу, ускладнення немає.

11. Графічне позначення складу слова:

Словотвірний аналіз похідного слова

Мета словотвірного аналізу – встановити, як утворилося похідне слово, яким способом. У процесі словотвірного аналізу простежити словотвірні зв'язки слова та процеси словотворення у кожній частині мови. Завдання словотвірного аналізу охоплюють добір твірного слова, виділення твірної основи і словотворчого засобу та з'ясування способу словотворення.

Виконати словотвірний аналіз означає з'ясувати, чим мотивоване позначення якогось явища та дійсності. Під час словотвірного аналізу важливо з'ясувати, яке з двох близькоспоріднених слів є первинним, мотивувальним, а яке – вторинний, мотивованим. У разі наявності однакової формальній структурі твірного й похідного слова визначальним залишається семантичне правило.

Для встановлення способу словотворення похідного слова необхідно звернутися, насамперед, до такої словотвірної системи, як словотвірна пара. Під час словотвірного аналізу слід враховувати також особливості словотвірного типу в межах кожної частини мови.

Розрізняють 2 форми:

- а) повний;
- б) частковий.

Мета *часткового аналізу* полягає у встановленні способу словотворення конкретного похідного слова шляхом зіставлення його з твірним у рамках словотвірної пари для виявлення словотворчого форманта як протичлена словотвірної бази (мотиватора).

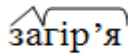
Мета *повного аналізу* полягає у встановленні «дериваційної історії» конкретного похідного шляхом визначення його місця в словотвірному ланцюжку.

Схема повного словотвірного аналізу похідного слова:

1. Аналізоване слово.
2. Твірне слово.
3. Твірна основа, її частиномовна належність.
4. Словотворчий засіб.
5. Спосіб словотворення.
6. Словотвірне значення.
7. Словотвірний тип (мутаційний – модифікаційний, транспозиційний – не транспозиційний), його продуктивність.
8. Словотвірна модель, її регулярність.
9. Графічне позначення словотвірної структури слова.

Зразки повного словотвірного аналізу похідного слова:

Загір'я

1. Загір'я.
2. Твірне слово – *гора*.
3. Твірна основа – *-гор-*, іменникова. У твірній основі відбувається чергування голосного *о* з *і*.
4. Словотворчий засіб – префікс *за-* і суфікс *-й(а)*.
5. Спосіб словотворення – морфологічний, префіксально-суфіксальний.
6. Словотвірне значення – «назва географічного поняття».
7. Словотвірний тип – мутаційний, не транспозиційний, малопродуктивний.
8. Словотвірна модель – «*за-* + іменникова основа + *-й(а)*», регулярна.
9.

Нардеп

1. Нардеп
2. Твірне слово – *народний депутат*.
3. Твірна основа – *нар-* (прикметникова) та *деп-* (іменникова).
4. Словотвірний засіб – аббревіація.
5. Спосіб словотворення – морфологічний, безафіксний, аббревіація поскладова.
6. Словотвірне значення – «складноскорочена назва посади».
7. Словотвірний тип – продуктивний.
8. Словотвірна модель – «усічена прикметникова основа + усічена іменникова основа», регулярна.
9. Графічне позначення словотвірної структури слова – $\overline{\text{нар}}\overline{\text{деп}}$.

Награтися

1. Награтися.
2. Твірне слово – *грати*.
3. Твірна основа – *гра-*, дієслівна.
4. Словотвірний засіб – префікс *на-*, суфікс *ти-*, постфікс *-ся*.
5. Спосіб словотворення – морфологічний, змішаний, префіксально-суфіксально-постфіксальний.
6. Словотвірне значення – «результат дії зі значенням руху».
7. Словотвірний тип – модифікаційний, нетранспозиційний, продуктивний.
8. Словотвірна модель – «*на-* + дієслівна основа + *-ся*», регулярна.
9. Графічне позначення словотвірної структури слова $\overline{\text{на}}\overline{\text{грати}}\overline{\text{ся}}$.

Зразки скороченого запису словотвірного аналізу похідного слова

$\overline{\text{Світло-блакитний}} \leftarrow \overline{\text{світлий}}, \overline{\text{блакитний}}$ (спосіб основоскладання).

$\overline{\text{Хід-о}} \leftarrow \overline{\text{ходити}}$ (нульова суфіксація).

$\overline{\text{США}} \leftarrow \overline{\text{Сполучені Штати Америки}}$ (спосіб аббревіації).

$\overline{\text{Когось}} \leftarrow \overline{\text{кого}}$ (постфіксальний спосіб).

$\overline{\text{По-українськи}} \leftarrow \overline{\text{український}}$ (префіксально-суфіксальний спосіб)

Глосарій

Абревіатура – результат абревіації, унаслідок якого утворений іменник, що складається з усічених слів (останній компонент може бути цілим словом), що входять до складу словосполучення, або з усічених компонентів складного слова.

Абревіація – спосіб словотворення, що полягає в об'єднанні скорочених основ, скороченні повних основ, а також творення простого похідного слова шляхом довільного скорочення твірної одиниці

Адвербіалізація – перехід різних частин мови у прислівники. Процес адвербіалізації полягає у зміні лексичного й граматичного значення слова без зміни його зовнішньої форми.

Ад'єктивація (лат. *adjectivum* – прикметник) – перехід слів інших частин мови до розряду прикметників.

Аглютинація – спосіб словотворення (або формотворення), за якого до основи приєднуються стандартні афікси.

Акт словотворення (дери́вації) – те саме, що й спосіб словотворення.

Аломорф – різновид однієї й тієї ж морфеми. Аломорфи мають тотожне значення: звукові розбіжності між аломорфами мінімальні, зумовлені сусідніми звуками або морфами.

Аналіз слова морфемний – лінгвістичний аналіз слова з метою визначення його складу, структури.

Антонімія морфем – здатність однотипних морфем (морфів) виражати протилежні значення.

Асемантема (інтерфікс) – структурний елемент у складі слова, що має матеріальне оформлення, але не має плану змісту.

Афікс (лат. *affixus* – прикріплений, причеплений) – 1) службова морфема, яка розташована в пре- або постпозиції щодо кореня й характерний тим, що виражає певне значення, тобто застосована для

творення нових слів або форм того самого слова; 2) загальна назва префікса, суфікса, флексії, постфікса.

Афіксація – нарощування твірної основи за рахунок афіксів для утворення похідного слова. Залежно від характеру та способу використання афіксів розрізняють: префіксальний, суфіксальний, флексійний, постфіксальний, префіксально-суфіксальний, префіксально-постфіксальний, суфіксально-постфіксальний, префіксально-суфіксально-постфіксальний способи, а також усічення (безафіксний) як спосіб утворення нових слів шляхом відкидання афіксів (суфіксів чи закінчень).

Афіксальний спосіб словотворення – характерний тим, що структура похідного слова відрізняється від структури твірного складом афіксів.

Афіксоїд – утворення з афіксоїдами розглядаються як окрема доволі стійка система у словотворенні, що існує паралельно зі словоскладанням та афіксацією.

Безафіксний спосіб словотворення – спосіб словотворення, за якого формантом є нульовий афікс.

Безсуфіксний спосіб полягає в тому, що від слова, яке є твірною основою, відкидається закінчення (*синій* – *синь*) або одночасно із закінченням і словотворчий суфікс (*блакит-н-ий* – *блакить*, *відвар-и-ти* – *відвар*).

Безпосередня мотивація – мотиваційне відношення двох слів, що характеризуються найближчими структурно-семантичними відношеннями, між якими не може існувати будь-який похідний елемент, одне з яких відрізняється від іншого тільки одним формантом.

Бінарна (множинна) мотивація – це така мотивація, коли слово може мотивуватися одночасно декількома словами, що відрізняються від нього однаковою кількістю формантів.

Багатозначність (полісемія) морфеми – наявність у морфемі кількох значень.

Будова слова (морфемна будова слова, морфемна структура слова) – наявність взаємозв'язаних морфем, з яких складається слово.

Варіант морфем – морф однієї морфем, що відрізняється від аломорфа такими характерними особливостями: 1) тотожний за значенням, 2) тотожний за позиціями, 3) здатний в усіх позиціях замінити інший, такий самий морф, 4) є відмінне від подібного морфа.

Варіант кореневої морфем – одна із видозмін кореня, що виникла внаслідок чергування.

Варіант префіксальної морфем – одна із видозмін префікса, що виникає часто для милозвучності.

Варіант суфіксальної морфем – одна із видозмін суфікса, що зазвичай виникає під час чергування або внаслідок історичного розвитку морфем.

Варіант основи – фонетична видозміна основи слова.

Вербалізація – 1) різновид конверсії, що полягає в поповненні лексичного складу дієслів шляхом переходу до них інших частин мови (розглядається як вид морфолого-синтаксичного способу словотворення); 2) мовленнєвий процес, що характеризується як транспозиція інших частин мови до класу дієслів (не розглядають як вид морфолого-синтаксичного способу словотворення).

Вільним є корені, які можуть входити до складу похідних і непохідних основ.

Вільна основа – основа, коренева морфема якої може виражати самостійне лексичне значення в окремому слові.

Взаємодія морфем – процес, що відбувається між сусідніми морфемами та сприяє змінам морфонологічного характеру, зменшенню морфем, їх частин.

Внутрішня флексія – один із способів нерегулярного вираження граматичного значення слова, що ґрунтована на альтернації голосних і приголосних фонем.

Внутрішня форма слова – це, з погляду дериватології, формально-семантична вмотивованість лексичної семантики похідного слова через його співвідношення з твірним.

Декореляція (від лат. *de...* – префікс із знач. віддалення, припинення, скасування, усунення і *correlatio* – співвідношення) – зміна характеру або значення морфем, а також співвідношення морфем у слові під час збереження їхньої кількості та послідовності.

Дериват – нове похідне слово, що утворено в процесі лексичної або синтаксичної деривації.

Дериватема – 1) абстрактна одиниця дериваційної системи, що виявляється в певному словотвірному типі через сукупність диференційних ознак, а саме: спосіб словотворення й словотвірне значення; 2) узагальнена назва групи похідних слів, які мають спільне словотвірне значення, напр.: похідні з агентивною семантикою утворюють одну дериватему.

Деривація лексична – словотвір, під час якого твірна база й похідне належать до однієї й тієї ж частини мови.

Дериваційна морфема – це афікс, група літер, доданих перед початком (префікс) або після кінця (суфікс) – кореня або базового слова для створення нового слова або нової форми існуючого слова.

Деривація синтаксична – це словотвір, під час якого твірна база та похідне належать до різних частин мови.

Етимологічний аналіз – різновид лінгвістичного аналізу, що встановлює походження та історію слів, а також зміни, які відбуваються в морфемній структурі слова. З погляду синхронії поява похідного слова з'ясовується шляхом словотвірного аналізу, а непохідного – шляхом етимологічного.

Закінчення (флексія) – кінцевий змінний морф, що додається до основи слова. Це майже виключно словозмінні засоби.

Засоби словотворення, деривації – конкретний елемент похідного слова, за допомогою якого воно утворене.

Зв'язана основа – основа, коренева морфема якої може функціонувати тільки у зв'язку з афіксальними морфемами та самотійно не виражає лексичного значення.

Значення (семантика) морфеми – значення словотвірних елементів, які не існують поза словом і надають йому додаткових відтінків.

Зрощення – різновид складання, за якого утворюються складні слова від словосполучень, і ці похідні слова в усіх своїх формах зберігають омонімію з формами твірних словосполучень.

Іменникові префікси – префікси давнього походження, які з плином часу стали непродуктивними та в багатьох словах зрослися з коренем.

Інваріант морфеми – структурна одиниця морфемного рівня мови, що в мовленні реалізований як морф.

Інтер'єктивация – різновид морфолого-синтаксичного способу словотворення, що полягає в переході до класу вигуків слів, належних до інших частин мови.

Інтерференція морфем – морфонологічний процес при словотворенні, суть якого полягає в тому, що у складі вторинної лексичної одиниці наявне поєднання тотожних кінцевих фонем морфеми твірного й початкових фонем морфеми похідного слова, тобто, коли твірна основа й словотвірний формант, який приєднаний до неї, мають однаковий звуковий склад.

Інтерфікс (асемантема) (лат. *infixus* – вставка і *fixus* – прикріплений) – 1) структурний елемент у складі слова, що має матеріальне оформлення, але не має плану змісту: єднальні голосні складних слів *о, е, и*; 2) звукові прокладки між кореневою та афіксальною морфемами (або між двома суфіксальними).

Інфікс – афіксальна морфема, що вставляється в середину кореня чи основи слова для творення похідних слів або для вираження граматичного значення слова. В українській мові інфіксів немає.

Зв'язаними називаються **корені**, які функціонують лише в похідних основах (звичка, навичка, звикати, звичний, відвикати).

Калька словотвірна – лексема, що створена за іншомовною дериваційною моделлю за допомогою морфемних ресурсів своєї мови.

Квазіморфема – елементи структури слова, які зовні схожі на морфеми, але, крім плану вираження, не мають інших ознак морфеми – повторюваності, відтворюваності (уніфікси) та значення (субморфи).

Компактна основа – основа, морфеми якої утворюють безперервний ряд лінійно розташованих структурно-семантичних одиниць (морфем).

Композити – складні слова, утворені способом основоскладання.

Конверсія – те саме, що й морфолого-синтаксичний спосіб словотворення або транспозиція.

Конфікс – словотвірний розчленований формант (префікс + суфікс, префікс + постфікс), який як єдиний комплекс бере участь в акті словотвору, приєднуючись до твірної основи.

Корінь слова – 1) морф, який є обов'язковою частиною слова, головною частиною слова, яка містить у собі основне поняттєве значення. 2) Це спільна частина споріднених, слів.

Корінь вторинний – вторинна коренева морфема, що виникла внаслідок злиття на певному етапі розвитку мови етимологічних морфем.

Корінь етимологічний – коренева морфема, яку виокремлюють тільки внаслідок етимологічного аналізу.

Лексико-семантичний спосіб творення – спосіб, за якого відбувається зміна лексичного значення твірної слова за умов збереження його фонемного складу внаслідок розпаду полісемії, тобто похідне перебуває в омонімічних відношеннях із твірним.

Лексико-синтаксичний спосіб творення – один із діахронічних способів поповнення словникового складу мови, за допомогою якого утворені складні слова за допомогою лексикалізації словосполучень, тобто перетворення інших одиниць мови в лексеми.

Лексична деривація – процес, за якого лексичне значення похідних не є тотожним значенню твірних.

Лексична основа – семантичний тип основ, що слугує для вираження лексичного значення слова й виділяється шляхом відкидання формотвірних і словозмінних афіксів.

Модифікаційний словотвір – словотвір, у якому не спостерігаємо семантичного зміщення у похідному слові. Зміна емоційного забарвлення, граматичних ознак, стилістичних властивостей.

Моносемічна (-ий) морфема (афікс) – морфема, що є носієм лише одного значення – дериваційного чи граматичного.

Морф – одиниця мовлення, найменша значуща частина слова. Маючи план змісту та план вираження, морф нагадує слово. Водночас між ними двома наявні суттєві відмінності.

Морфема – це узагальнена одиниця мови, найменша значуща частина слова. Основною морфемою є корінь, який містить у собі основне значення слова; до службових морфем належать афікси (суфікси, префікси, флексії).

Морфема афіксальна – усі морфеми, крім кореня.

Морфема віджила (мертва) – морфема, що втратила свою значеннєву функцію та приєднана до іншої.

Морфема вторинна – нова морфема, що виникла внаслідок неподільності етимологічних морфем.

Морфема етимологічна – морфема, яка виокремлена внаслідок етимологічного аналізу.

Морфема неподільна – частина слова, яка не ділиться на окремі значеннєві частини.

Морфема однозначна – морфема з одним значенням.

Морфема первинна – афіксальна морфема, яку використовують для утворення похідних слів від дієслівних основ.

Морфема префіксальна – префікс.

Морфема словозмінна – морфема, яку використовують для словозміни, закінчення.

Морфема словотворча – морфема, яку використовують для утворення слів.

Морфема службова – кожна морфема, крім кореня.

Морфема формотворча – морфема, яку використовують для утворення форм слова.

Морфеміка – 1) система морфем мови (коренів, суфіксів, префіксів тощо); 2) розділ науки про мову, який вивчає систему морфем мови та морфемну структуру слів. Основним об'єктом морфеміки є морфема як компонент структури слова.

Морфемний аналіз слова полягає у визначенні морфемного складу слова (сукупності морфем, що складають слово); у характеристиці морфемної структури слова (співвідношення та властивості кореневих і афіксальних морфем, особливості основи слова); у виявленні специфіки вираження морфем, що зумовлює дослідження морфонологічних явищ, наявних у складі слова; в аналізі плану змісту морфем, що зумовлює визначення семантики морфем за допомогою спостереження за їхнім функціонуванням не тільки в досліджуваному слові, але й в одноструктурних та спільнокорневих словах.

Морфемна модель – абстрагована схема, що відбиває максимальні можливості мови в дистрибуції морфем, яка обов'язково реалізована в межах повнозначних слів. Для позначення морфемних моделей

використовуються такі символи: Rnm – корінь іменника, Radj – корінь прикметника, Rnl – корінь числівника, Rpn – корінь займенника, Rvb – корінь дієслова, Radv – корінь прислівника, P – префікс, S – суфікс, F – флексія, I – інтерфікс, Pf – постфікс.

Морфемна структура слова – 1) така внутрішньослівна організація, що становить лінійну послідовність морфів, об'єднаних у слові за правилами морфемної синтагматики; 2) узагальнений тип, що є кількісно-лінійною послідовністю морфем певних класів слів.

Морфемний склад мови – сукупність усіх морфем як елементарних значущих одиниць мови та їхніх репрезентантів у мовленні – морфів та аломорфів, що наявні й функціують у мові.

Морфемний словник – лексикографічна праця, у якій систематизовано й подано в певній послідовності морфемний інвентар мови, представлений, зазвичай, у вигляді слів, поділених на морфеми.

Морфологічний спосіб творення слів – найпродуктивніший спосіб збагачення словникового складу мови. Основною одиницею морфологічного способу словотворення є основа.

Морфонема – елементарна одиниця морфонологічного субрівня мови, яка знаходиться на межі фонологічного та морфемного ярусів, що реалізована в похідних словах або формах того самого слова як аломорф, зумовлена еволюційними процесами у фонологічній та морфологічній системах мови, тобто є результатом давніх фонетичних процесів, котрі в сучасній мові закріплені як альтернації голосних і приголосних фонем.

Морфонологічна модель – 1) схема реалізації процесу творення похідних слів у межах словотвірних пар та одиниць дериватології вищого рангу, у яких відповідно до морфонологічних правил у певних, строго визначених позиціях відбуваються морфонологічні процеси, що утворюють оночасно із дериваційним афіксом словотвірний формант (модель дериваційного типу); 2) схема реалізації лексем певного граматичного класу у вигляді словоформ у межах словозмінної парадигми,

у яких відповідно до морфонологічних правил у конкретних, строго визначених позиціях наявні альтернативи, що виступають разом із флексією засобом вираження граматичного значення загалом або його елементів (модель формотвірного типу).

Морфологічні ознаки – це характеристика певної групи слів, яка визначає зміну граматичних форм цих слів або слів, що від них залежить.

Морфонологія – 1) розділ мовознавства, що вивчає фонологічну структуру морфем різних типів і використання фонологічних відмінностей у дериваційних і формотвірних цілях; 2) це субрівень мовної системи, що виступає проміжною ланкою між фонологією та морфологією, одиницею якого є морфонема.

Морфолого-синтаксичний спосіб творення – це процес трансформації слів одних частин мови в інші без зміни їх зовнішньої форми, але зі зміною їх значення та граматичних особливостей.

Мотивація – співвідношення між двома спільнокореневими словами, за якого фіксують структурно-семантичну передбачуваність слова за допомогою іншого.

Мотивована (похідна) основа – основа, у якій виявляються з іншою основою відношення дериваційної кореляції (дериваційного слідування), містить словотвірні афікси.

Мотивоване (похідне) слово – слово, функціонування якого мотивоване іншим словом або словосполученням, яке відрізняється від твірного афіксом із дериваційним або дериваційно-граматичним значенням; такі слова мають мотивовані (похідні) основи.

Мотивувальна (мотивуюча, твірна) основа – основа, у якій з іншою основою встановлене відношення передування в дериваційному процесі, тобто це основа, від якої утворено аналізоване похідне слово.

Мотивувальне (мотивуюче) слово – слово, яке виступає базою для утворення похідного слова й відрізняється від останнього кількістю морфем.

Мутаційна (-ий) морфема (афікс) – афіксальна морфема, яку додають до твірної основи, а її додавання змінює лексичне значення похідного слова порівняно з твірним.

Мутаційне значення – словотвірне значення, під час якого лексичне значення твірного слова після приєднання форманта змінюється в похідному слові (*ліс* – *лісник*).

Накладання морфем – злиття, в одному звуку сусідніх морфем слова.

Накладання морфем повне – накладання, під час якого кілька морфем зазнають повного злиття.

Накладання морфем часткове – накладання морфем, під час якого зазнає збігу тільки частина морфем.

Незмінні слова – слова, що не мають форм словозміни. До них зараховують прислівники, незмінні іменники, форми дієслова (дієприслівник, форми на *-но*, *-то*), усі неповнозначні слова.

Немотивоване слово – слово, що немає твірного, тобто його основа, зазвичай, дорівнює кореню (за винятком непохідних дієслів типу *чит-а-ти*), а походження такого слова встановлюють за допомогою етимологічного аналізу.

Непохідна (немотивована) основа – основа, у якої відсутні з якою-небудь іншою основою відношення дериваційної кореляції (дериваційного слідування); у ній зазвичай не виділяють словотвірні афікси.

Непохідне (немотивоване) слово – слово, у якого з іншим словом не встановлюються відношення дериваційної кореляції (дериваційного слідування), воно не містить афіксів з дериваційним або дериваційно-граматичним значенням; такі слова мають непохідні (немотивовані) основи.

Непродуктивна (-ий) морфема (афікс) – афіксальна морфема, що не бере активної участі в утворенні слів та їхніх граматичних форм; не наявна у складі нових слів, які виникають у сучасній українській мові, й не оформлює їх граматично.

Непродуктивний словотвірний тип – тип, за яким у сучасній мові не утворюються нові слова.

Нерегулярна (-ий) морфема (афікс) – афіксальна морфема, що наявна в одному або декількох словах.

Нерегулярний словотвірний тип – тип похідних слів, для творення яких використовують нерегулярний словотвірний засіб.

Нульова морфема – мовна одиниця, що виокремлюють за відсутності афікса в якій-небудь формі, що протиставлена формам із позитивно вираженими афіксами в тій же парадигмі або в межах однієї опозиції.

Нульове закінчення (флексія) – закінчення, яке виконує роль невираженого (прихованого, імпліцитного) показника граматичного значення, що в інших позиціях передане вираженою звуками флексією.

Нумералізація – перехід інших частин мови в числівник, тобто набуття синтаксичних функцій і категоріального значення числівника.

Одинарна мотивація – це така, коли слово мотивоване лише одним словом, а якимось іншим бути мотивованим не може.

Оказіональне слово – слово, творення якого супроводжене порушенням формально-семантичних закономірностей морфемної дистрибуції, як підсумок, фіксуємо виникнення лексеми, що функціює лише у сфері мовлення й протиставлена узуальним словам.

Омонімія морфем – співвідношення, за якого афіксальні або кореневі морфеми (морфи), маючи однаковий фонемний склад, виражають різні дериваційні або лексичні значення.

Опосередкована мотивація – мотиваційне відношення двох слів, що встановлене між твірним і похідним словами, між якими може існувати кілька похідних та одне з яких відрізняється від іншого сукупністю формантів.

Опрощення – морфологічний процес, в результаті якого похідна основа, тобто подільна на окремі значущі частини, перетворені в непохідну, нечленувальну.

Основоскладання – спосіб словотворення складних слів, що характерне: 1) наявністю складної словотвірної бази, причому одне зі слів цієї бази використане повністю у складі похідного слова як його кінцевий елемент; 2) таким словотвірним формантом, як єдність основного словесного наголосу та фіксованого порядку розташування частин; 3) використанням єднальних голосних (інтерфіксів) о, е (є), и, за допомогою яких з'єднані твірні основи.

Основа – це частина змінюваного слова, яка виражає його лексичне значення. Вона виокремлена шляхом відкидання афіксів із граматичним значенням. Основа слова може дорівнювати кореню (*мир*) і може включати афікси (*префікс, суфікс*). Залежно від цього виділяють основи непохідні та похідні.

Основа похідна – це основа, в складі якої, крім кореня, виокремлена ще словотворчі афікси і яка мотивована за допомогою зв'язків зі спільнокореневими словами.

Основа непохідна – складі якої не виокремлюють словотворчі афікси та яка не мотивована через зв'язки зі спільнокореневими словами.

Основа префіксальна – основа слова з префіксом.

Основа проста – основа слова лише з кореневою морфемою.

Основа складна – основа слова, яка містить щонайменше два корені.

Основа суфіксальна – основа слова з суфіксом.

Основа усічена – основа, що входить до складу похідного слова або словоформи скороченою, неповною.

Партикуляція – різновид транспозиції, за якого самостійні та службові слова переходять до класу часток.

Перерозклад – історична зміна в морфемній структурі слова, що полягає в переміщенні межі твірної основи в складі похідної або в переміщенні меж морфем у складі слова; наявна тоді, коли формотвірний або словотвірний формант об'єднаний із іншим формантом.

Переносна (метафорична) мотивація встановлена між мотивованим і мотивувальним словами за переносним значенням твірного слова.

Перервана основа – основа, у якій лінійна послідовність розташування морфем порушена формотвірними або словозмінними афіксами.

Периферійна мотивація встановлена між твірним та похідним словами, якщо вони мають живі семантичні зв'язки, але семантика похідного слова не передбачає семантику твірного в повному обсязі, проте пов'язана з семантикою твірного лише частиною свого значення.

Подільна (членована) основа – основа, що складається з двох та більше морфем.

Полісемія морфеми (афікса) – здатність словотвірної морфеми (морфа) виражати кілька пов'язаних між собою значень.

Постфікс – службова аглютинативна морфема, яка розташована в слові після закінчення або формотвірного суфікса й має граматичне і/або словотвірне значення. Розрізняють граматичні й словотвірні постфікси.

Постфіксальний спосіб творення – характерна приєднанням постфікса до твірної основи. Продуктивним є в системі дієслів.

Похідна основа – те саме, що й мотивована основа.

Похідне слово – те саме, що й мотивоване слово.

Префікс – морф, який стоїть перед коренем і слугує для творення нових слів.

Префіксальний спосіб словотворення характерний приєднанням префікса до твірної основи, не змінюючи частиномовної належності похідного слова.

Префіксально-безафіксний спосіб словотворення – спосіб морфемного словотворення, за якого формантом виступає конфікс, що містить префікс та нульовий афікс.

Префіксально-постфіксальний спосіб словотворення – спосіб морфемного словотворення, за якого формантом виступає конфікс, який містить префікс та постфікс.

Префіксально-суфіксальний спосіб словотворення – спосіб морфемного словотворення, за якого формантом виступає конфікс, що містить префікс та суфікс.

Префіксально-суфіксально-постфіксальний спосіб словотворення – спосіб морфемного словотворення, за якого формантом виступає конфікс, що містить префікс, суфікс і постфікс.

Префіксація – творення нових слів або граматичних форм слова за допомогою префіксів.

Префікси-кваліфікатори (мутаційні) – префікси, за допомогою яких утворені слова з новим значенням.

Префікси-модифікатори (модифікаційні) – префікси, які вносять у значення слова певні відтінки (пестливості, зменшеності, згрубілості тощо).

Префіксоїд – різновид афіксоїда, який у структурі слова посідає позицію префікса та виконує словотвірну функцію.

Продуктивна (-ий) морфема (афікс) – морфема, що бере участь у сучасному слово- і формотворенні, тобто наявний у нових словах та їхніх граматичних формах, який використовують для творення нових слів (словотвірні афікси), що оформлює їх граматично (формотвірні афікси).

Продуктивний словотвірний тип – тип, за зразком якого утворена значна кількість похідних слів у мові.

Прономіналізація – перехід інших частин мови в займенники, тобто набуття вказівної (дейктичної) функції займенника.

Проста основа – основа, що містить один корень.

Пряма мотивація встановлюється між твірним та похідним словами згідно з прямим лексичним значенням.

Радиксоїд (від лат. *radix* «корінь» + гр. *οἶδα* «уподібнюватися») – зв’язаний корінь, корінь, що, на відміну від вільного кореня, не може вживатися без словотворчих афіксів.

Регулярна (-ий) морфема (афікс) – морфема, яка наявна у значній кількості похідних слів, які утворюють одноафіксальний ряд.

Редеривація (зворотний словотвір) – творення нового слова за зворотною схемою певного словотвірного типу *фляга* ← *фляжка*.

Редуплікація у дериватології – один зі способів словотворення, що полягає в повному або частковому повторенні тієї самої морфеми.

Реляційна морфема – афіксальна синтаксична морфема – флексія, за допомогою якої слова поєднані між собою певними синтаксичними зв’язками.

Семантика словотвірна – значення словотвірне, дериваційне.

Семантично твірне слово – слово, яке значеннєво є твірним для певного похідного, проте формально останнє співвіднесене з іншим твірним.

Семема – сукупність усіх компонентів значення, вираженого однією морфемою.

Синонімія морфем (афіксів) – здатність однотипних різнозвучових морфем (морфів) виражати близькі, але не тотожні дериваційні (або лексичні – для коренів) значення.

Синтаксична деривація – процес, за якого значення похідних слів тотожне значенню твірних, але похідні відрізняються від твірних належністю до іншої частини мови і, відповідно, синтаксичною функцією.

Складна основа – основа, що містить два та більше коренів.

Складне слово – слово, що містить два і більше коренів, утворене одним із різновидів складання чи зрощення.

Складноскорочене слово – слово, утворене шляхом абревіації. Розрізняють буквено-звукові, звукові, ініціальні, ініціально-буквені, ініціально-звукові, ініціально-цифрові, ініціально-літерні, складові й телескопічні складноскорочені слова.

Словоскладання – різновид складання, яким утворені складні похідні слова за допомогою поєднання окремих слів, словоформ без єднальних голосних і без змін морфемного складу.

Словотвір або **Дериватологія** – 1) субрівень (проміжний рівень) мовної системи, що містить у собі ієрархічно впорядковану сукупність похідних слів; 2) розділ мовознавства, який складений з трьох частин: морфеміки, словотвору та деривації, вивчає словотвірну структуру похідних слів, комплексні одиниці як складові словотвірної системи мови, способи й закономірності творення слів у сучасній мові; 3) вивчає процеси й закономірності утворення похідних одиниць наявними в мові способами із використанням словотвірних засобів або без них. У цьому значенні синонімічний термінам «словотворення», «деривація».

Словотвірна база – 1) слово, декілька слів або словосполучення від яких утворюються і якими мотивовані похідні слова; 2) сукупність усіх основ сучасної української мови, від яких можуть бути утворені нові слова.

Словотвірна варіантність – наявність у мові словотвірних варіантів, тобто лексем, що відрізняються одна від одної відтінками лексичних значень, а їхні форманти перебувають зазвичай у синонімічних відношеннях.

Словотвірна категорія – одиниця дериватології, що сформована за допомогою сукупності словотвірних типів, об'єднаних спільністю дериваційного значення, і яка абстрагована від формальних засобів вираження цього значення.

Словотвірна модель – абстрагований зразок структурної побудови похідних, що характерний тотожністю словотвірних формантів і належністю до тієї самої частини мови.

Словотвірна мотивація – формально-семантичні відношення між компонентами словотвірної пари, у якій один виступає як твірне слово, а інший – як похідне.

Словотвірна одиниця – 1) одиниця мови, що належить до дериватології як субрівня мовної системи; 2) мотивоване слово, утворене одним зі способів словотворення.

Словотвірна пара – мінімальна бінарна комплексна одиниця словотвірної системи мови, до якої входить твірне слово та безпосередньо пов'язане з ним формально-семантичними відношеннями похідне, яка є елементом комплексних одиниць вищого порядку: ланцюга, парадигми, гнізда, типу.

Словотвірна парадигма – сукупність усіх похідних, утворених від одного твірного слова, тобто всі вони перебувають на першому ступені похідності.

Словотвірний пучок – це ряд однокоренових похідних слів, зв'язаних між собою паралельним словотвором.

Словоформа – 1) це граматична форма того самого слова, яка виявляє лексичну тотожність із співвідносними словами; 2) це лексичні одиниці з конкретним граматичним значенням.

Словотвірний тип – схема побудови слів певної частини мови, абстрагована від конкретних лексичних одиниць, які є: а) частиномовною тотожністю як твірного, так і похідного слова; б) спільністю семантичного співвідношення між мотивованим і мотивувальним словом; в) спільністю способу словотворення, тотожністю форманта в матеріальному та семантичному аспектах.

Словотвірний формант – 1) матеріальний засіб, за допомогою якого утворене похідне слово і який є відмінним у матеріальному оформленні похідного слова порівняно зі словотвірною базою; 2) сукупність усіх засобів, що беруть участь у творенні нового слова – це афікси та

морфонологічні засоби (чергування фонем, зміна акцентуації, усічення твірної основи тощо).

Словотвірний ярус мови – проміжна мовна підсистема між морфемним і лексико-семантичним рівнями, одиницею якої є морфема, що виражає елементарне неподільне значення, яке реалізоване повністю в слові.

Словотвірні відношення – формально-семантичні відношення, що виникають між твірним і похідним словами в межах словотвірної пари.

Спосіб творення – це шлях, прийом утворення нових слів. Це дія, за допомогою якої твірна база перетворена в похідне.

Словотвірна семантика – словотвірне значення похідного слова, що виражене дериваційним формантом.

Словотвірна структура слова – взаємозв'язок двох компонентів слова: словотвірної бази, яка є основою для творення нового слова, словотвірного форманта, що виражає його словотвірне значення.

Словотвірне гніздо – сукупність слів, упорядкована відношеннями похідності, що характерна спільністю кореня.

Словотвірне значення – той елемент значення слова, яким похідне відрізняється від того, що послужило для нього базою.

Словотвірний аналіз має визначити словотвірну структуру слова, спосіб словотвору, словотвірну модель, словотвірний тип та словотвірні зв'язки слова з іншими спорідненими словами. Об'єктом словотвірного аналізу є тільки похідні слова, а непохідні слова підлягають етимологічному аналізу.

Словотвірні відношення – формально-семантичні відношення, що виникають між твірним і похідним словами в межах словотвірної пари.

Словотвірний ланцюг – ряд споріднених слів, які перебувають у відношеннях безпосередньої мотивації. Початковим елементом ланцюга є немотивоване слово.

Словотвірний розбір – допомагає розкрити послідовність у процесі творення слова: яким словом того самого кореня мотивоване, яке

словотвірне значення реалізоване в єдності його твірної основи та словотворчого засобу, яким способом утворене.

Спільнокореневі слова є групою слів, які об'єднує коренева морфема, що в кожному з них має тотожне лексичне значення.

Спрощення – це зміна в будові слова, наслідком якої є втрата похідним словом здатності виділяти первісно наявну в ньому морфему.

Стик морфем – місце з'єднання морфем, морфемний шов.

Структура слова морфемна – словотвірна структура похідного слова, склад слова з морфем.

Субстантивація (лат. *substantivum* – іменник) – перехід інших частин мови в іменники, тобто набуття синтаксичних властивостей і категоричного значення іменника.

Субморф (лат. *submorph*) – сегмент слова, що входить до структури кореневої морфеми, який зовні нагадує афікс (суфікс), проте ним не є, оскільки не виражає елементів будь-якого значення – лексичного чи граматичного.

Суперсегментна морфема (лат. *supersegmental morpheme*) – рухомий наголос (акцентна крива), що виконує дистинктивну функцію, розрізняючи семантику повних і часткових омонімів.

Суфікс (від лат. *suffixus* – підставлений) – афіксальна морфема, розташована в постпозиції щодо кореня або іншого суфікса, є носієм граматичного значення, або виражає елемент лексичного значення, або має синкретичний функційний характер.

Суфікс непродуктивний – суфікс, який не бере участі під час творення нових похідних слів.

Суфікс нульовий – формально відсутній суфікс у слові.

Суфікс продуктивний – суфікс, що активно використовують під час творення нових похідних слів.

Суфікс простий – суфікс, що представляє одну морфему.

Суфікс складний – суфікс, що виник на основі різних похідних морфем.

Суфіксальний спосіб словотворення характерний приєднанням суфікса до твірної основи.

Суфіксально-постфіксальний спосіб словотворення – спосіб морфемного словотворення, за якого формантом виступає конфікс, що складається з суфікса та постфікса.

Суфіксально-префіксальний спосіб полягає в одночасному приєднанні до твірної основи суфікса і префікса: *стіна* – *про-стін-ок*. Суфіксальна частина таких слів виконує словотворчу роль і, головне, виступає засобом оформлення слова разом із закінченням, показником належності його до якоїсь частини мови.

Суфіксація – творення нових слів або граматичних форм за допомогою приєднання суфіксів до кореня чи основи слова.

Суфіксоїд – різновид афіксоїда, який у структурі слова посідає позицію суфікса й виконує словотвірну функцію.

Твірна база (основа твірна) – це частина мовного потоку, від якої утворені нові слова. Це мовний відрізок, від якого утворене слово.

Твірна основа – те саме, що й мотивувальна основа.

Твірне слово – те саме, що й мотивувальне слово.

Уніфікс (від лат. *unus* – один і *fixus* – прикріплений) 1) одинична зв'язана морфема, що вичленована у складі одного (рідше кількох) слова й лише у ньому їй можна приписати значення; 2) різновид одиничних зв'язаних морфем, подібних до афіксів і синонімічних їм за значенням.

Ускладнення – це зміна в будові слова, внаслідок якої від кореня відділена його частина як суфікс, і тому воно стає складнішим за будовою.

Усічення – морфонологічний процес, що наявний під час словотворчого акту, внаслідок якого твірна основа не повністю репрезентована в похідному слові, а постає в скороченому вигляді, тобто

складається з меншої кількості фонем, і, зазвичай фіксуємо це під час афіксації.

Фіналь (основи слова) – кінцевий елемент усього слова або його основи, що складений з фонем чи фонемного сполучення.

Флексія або закінчення (лат. *flexio* – згинання, відхилення) – спосіб утворення граматичних форм слів за допомогою зміни їхніх закінчень або звуків основи; змінне під час відмінюванні або дієвідмінюванні закінчення слова.

Формант – те саме, що й словотвірний формант.

Форматив – дериваційний (рідше) або морфологічний (частіше) засіб, за допомогою якого утворене похідне слово чи словоформа.

Формотвірна основа – основа, від якої утворюються за допомогою морфологічних засобів словоформи тієї самої лексеми, відмінні в граматичному плані, але тотожні в лексичному: основа нульового ступеня порівняння, основа інфінітива, основа презенса тощо.

Формотвірний афікс – афікс, що є показником граматичного значення слова і не входить до його лексичної основи.

Формотворення – морфологічний процес, за якого утворені форми (словоформи) того самого слова (лексеми) за допомогою формотвірних (власне формотвірних і формотвірних словозмінних) афіксів, водночас словоформи мають тотожне лексичне, але різне граматичне значення та перебувають у парадигматичних відношеннях.

Фузія – морфонологічний процес на межі морфем у слові, що полягає в злитті сусідніх морфів, а межі між ними стерті.

Циркумфікс – у дериватології те саме, що й конфікс.

Чергування фонем – історично зумовлені регулярні зміни у фонетичному складі морфеми, що наявні у процесі слово- та формотворення.

Членування морфем у слові – ділення слова на морфеми.

Юкстапозит – складне слово, утворене шляхом словоскладання.

Юкстапозиція – те саме, що й словоскладання.

Список літератури

1. Азарова Л.Є., П'яст Н.Й. Складання як один із способів словотвору. Вінниця. 2005. 123 с.
2. Бабій І. М. Морфеміка і словотвір сучасної української мови: самостійна та індивідуальна робота. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2012. 112 с.
3. Безпояско О.К. Морфеміка української мови. Київ: Наукова думка, 1987. 210 с.
4. Білоус М., Кузьма І. Морфеміка й дериватологія сучасної української літературної мови: практикум. Львів, 2014. 157 с.
5. Білоусенко П.І. Нариси з історії українського словотворення. Київ, 2002. 206 с.
6. Білоусенко П.І., Іншакова О.І., Качайло К.А., Меркулова О.В., Стовбур Л.М. Нариси з історії українського словотворення (іменникові конфікси). Запоріжжя – Кривий Ріг, 2010. 480 с.
7. Блик О.П. Практикум з української мови. Будова слова. Словотвір. Морфологія. Київ: Вища школа, 1979. 174 с.
8. Важеніна О., Бортун К., Сучасна українська мова: морфеміка. словотвір: матеріали для самостійної роботи студентів. Вінниця. 2019. 80 с.
9. Вакарюк Л.О. Українська мова. Морфеміка і словотвір: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. 184 с.
10. Волох О.Т. Словотвір. Сучасна українська літературна мова: навч. посіб. Київ. 1986. С. 183–193.
11. Гладіна Г.І., Райська Л.Г. Вивчення лексикології та морфології української мови за кредитно-модульною системою. Методичний посібник. Чернігів. 2010. 112 с.
12. Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. Київ, 1977. 116 с.
13. Горпинич В. Словотворення і словотвір. Сучасна українська літературна мова. Київ, 1999. С. 77–161.

14. Гринчишин Д.Г. Явище субстантивації в українській мові. Субстантивація прикметників. Київ : Наук. думка, 1965. 112 с.
15. Забашта Л.І. Сценарій занять за розділом програми «Будова слова і словотвір». Узагальнення й систематизація знань з української мови. 10 клас. Київ, 1991. С. 70–89.
16. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови. Морфологія. Донецьк: ДонДУ, 1996. 437 с.
17. Караман С.О. Словотвір. Сучасна українська літературна мова: навч. посіб. Київ, 2011. С. 150–175.
18. Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. Київ : Наук. думка, 1984. 252 с.
19. Ковалик І.І. Вчення про словотвір. Івано-Франківськ – Львів, 2007. Ч.І. С. 21-170.
20. Ковалик І.І. Дериватологія як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце у системі науки про мову. Івано-Франківськ – Львів, 2007. Ч.І. С. 170-236.
21. Ковалик І.І. Основні проблеми вчення про словотвір. Івано-Франківськ – Львів, 2007. Ч.І. С. 236-261.
22. Козленко І.В. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Київ, 2012. 172 с.
23. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Явір В. В. Словотвір. Сучасна українська літературна мова. Київ, 2008. С. 117–149.
24. Корнієнко І.А. Сучасна українська літературна мова. Граматика. Словотвір. Морфеміка. Морфологія. Іменні частини мови: У 2-х частинах. Частина 1. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2014. 234 с.
25. Литвин І.В. Дидактичний матеріал з української мови для 6 класу: словотвір. Київ, Радянська школа, 1991. 240 с.
26. Мацько Л.І. Інтер'єктиви в українській мові: навч. посіб. Київ, 1981. 130 с.

27. Методика вивчення будови слова і словотвору. Практикум з методики навчання української мови: посіб. для пед. ун-тів / за ред. М. І. Пентилюк. Київ, 2003. С. 131–140.
28. Методика навчання будови слова і словотвору. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підруч. для філол. фак. ун-тів / за ред. М. І. Пентилюк. Київ, 2005. С. 190–196.
29. Нариси з історії українського словотворення (іменникові конфікси). Запоріжжя–Кривий Ріг: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 480 с.
30. Плющ М.Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Київ. 2010. 328 с.
31. Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі: посіб. для вчителя: Київ, Радянська школа, 1985. 127 с.
32. Пономаренко С. Сучасна українська мова: Морфеміка. Дериватологія. Морфонологія: навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 300 с.
33. Потапенко О.І. Методика вивчення будови слова і словотвору. Методика викладання української мови: практикум: навч. посіб. Київ, 1992. С. 45–51.
34. Райська Л. Г. Морфеміка. Словотвір: Опорні конспекти. Чернігів, 2017. 28 с.
35. Рибачківська Л. Є. Словотвірні гнізда з вершинами-онімами в українській та англійській мовах: контрастивний аспект: автореф. дис. канд. філол. наук. Київ, 2017. 248 с.
36. Семасіологія і словотвір: зб. наук. праць /відповід. ред. Л.С. Паламарчук. Київ: Наукова думка, 1989. 192 с.
37. Соколова С.О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові. Київ: Наук. думка, 2003. 283 с.
38. Стельмахович М.Г. Робота над усною мовою у процесі вивчення програмового матеріалу. Будова слова. Словотвір: метод. посібник. Київ, 1976. С. 33–57.

39. Степаненко О.К. Словотвірні гнізда з вершинним соматичним компонентом: семантика і структура. Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2011. 168 с.
40. Стишов О.А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Київ: «Авторитет», 2019. 198 с.
41. Сучасна українська літературна мова: морфеміка, словотвір: робоча програма та методичні вказівки для студентів напряму підготовки 6.020303 «Українська мова і література». Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 48 с.
42. Сучасна українська мова (Морфеміка. Словотвір. Морфологія): навчально-методичний посібник/А. П. Загнітко, О. Г. Важеніна, Ж. В. Краснобаєва-Чорна, З. Л. Омельченко. Донецьк: ДонНУ, 2012. 218 с.
43. Сучасна українська літературна мова: методичні рекомендації до лабораторних робіт для студентів-філологів. Умань, 2017. 56 с.
44. Харківська О. В. Суфіксальний словотвір апелятивних іменників в українських говорах Закарпаття. Львів, 2015. 23с.
45. Шевчук О.С. Способи словотвору в сучасній українській літературній мові. Донецьк, 1990. 296 с.
46. Шкуратяна Н.Г. Морфеміка і словотвір. Сучасна українська літературна мова: модульний курс: навч. посіб. Київ. 2007. С. 324–366.
47. Ющук І.П. Словотвір. Українська мова: підручник. Київ. 2004. С. 275–292.
48. Ярошевич І.А. Українська морфологічна термінологія XX – початку XXI ст.: монографія : Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана. Київ, 2010. 195 с.

Словники

1. Віняр Г.М. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття. Кривий Ріг: КДПУ, 2002. 180 с.
2. Віняр Г.М. Словник новотворів української мови початку ХХІ століття. Кривий Ріг: КДПУ, 2005. 157 с.
3. Вакарюк Л.О., Панцьо С.Є. Український словотвір у термінах. Тернопіль, 2007. 259 с.
4. Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П., Клименко Н.Ф., Критська В.І., Пуздирєва Т.К., Романюк Ю.В. Активні ресурси сучасної української номінації: ідеографічний словник нової лексики. Київ, 2013. 416 с.
5. Карпіловська Є.А. Кореневий гніздовий словник української мови: гнізда з вершинами – омографічними коренями. Київ, 2002. 908 с.
6. Клименко Н., Карпіловської Є., Карпіловський В., Недозим Т. Частотно-валентний словник афіксальних морфем української мови. Київ. 1998. 440 с.
7. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (1983-2003). Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2004. 136 с.
8. Нелюба А. Словотворчість незалежної України. 1991–2011. Харків: ХІФТ, 2012. 608 с.
9. Полюга Л.М. Словник українських морфем. Львів: Світ, 2001. 448 с.
10. Селігей П.О. Етимологічний словник запозичених суфіксів і суфіксоїдів в українській мові. 2014. 326 с.
11. Сікорська З.С. Українсько-російський словотворчий словник. Київ: Освіта, 1995. 254 с.
12. Яценко І.Т. Морфемний аналіз: словник-довідник. Т. 1: А–Н. Київ: Вища школа, 1980. 356 с.
13. Яценко І.Т. Морфемний аналіз: словник-довідник. Т. 2: О–Я. Київ: Вища школа, 1981. 352 с.

Для нотаток

Бортун Каріна, Важеніна Олена

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА: МОРФЕМІКА.
СЛОВОТВІР: МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

Навчальний посібник

Підписано до друку 03.05.2023. Формат 60x84¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 14,41. Тираж 300.
Зам. № 11.

Друк: поліграфкомбінат Європейського університету.
03115, Україна, Київ-115, вул. Депутатська, 15/17.

Реєстраційне свідоцтво ДК №3833 від 14.07.2010 р.